

Cyankorlati rec.
szemléretűnk

Lelt. szám: .....

MÁTÉ 8. 26.

LELKIPASZTOR

1950. július–augusztus

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LEKÉSZI SZAKFOLYOIRAT

Felelős szerkesztő és kiadó: VEÖREÖS IMRE

Megjelenik havonként.

Előfizetési ára hivatalos egyházközségi példányoknál egy évre 84 Ft, fél évre 42 Ft, egy hónapra 7 Ft. Másoknak egy évre 60 Ft, fél évre 30 Ft, egy hónapra 5 Ft. — Csekk számla: Lelkipásztor kiadóhivatala, Győr, 803.545.

E kettős számunk ára 14, ill. 10 Ft

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Győr, Petőfi tér 1.

Engedélyezési szám: 0382/A/Lp/1950. N. M. I.

TARTALOM: 1950 JÚLIUS—AUGUSZTUS HÓ

A gyülekezet imádsága: Imádságok a finn perikóparendhez. Joób Olivér.	213
Igehirdető műhelye: Szentháromság után 6. vasárnap. Kovács Géza.	216
Szentháromság után 7. vasárnap. Baráth József és Bánfi Béla.	218
Szentháromság után 8. vasárnap. Szabó József.	219
Szentháromság után 9. vasárnap. Dr. Jánossy Lajos.	220
Szentháromság után 10. vasárnap. Joób Olivér.	222
Szentháromság után 11. vasárnap. Muntag Andor.	224
Szentháromság után 12. vasárnap. Balikó Zoltán.	225
Szentháromság után 13. vasárnap. Dr. Nagy Gyula.	227
Szentháromság után 14. vasárnap. Koren Emil.	228
Gyermekprédikáció. Kajos János.	229
Hiszek egy anyaszentegyházat. (Az ökumenikus kérdés az egyházzól szóló lutheri-reformátori tanítás megvilágításában.)	231
† Baráth Károly. Dr. Deák János.	245
† Ittész Mihály. Veöreös Imre.	246
Hogyan próbálók igét adni az ifjúságnak? (Újszerű ifjúsági összejevetel.) Tarjáni Gyula.	248
A bibliakör vezetése. Tekus Ottó.	250
Részlet Nygren Római levél magyarázatából: A legtöbbet vitatott szakasz. (Róm. 7, 14—25.)	258
A római „szent év”. Dr. Jánossy Lajos.	268
Hogyan keresi az egyház a Szentírásban az Isten igéjét? Dr. Karner Károly.	277
Egyházunk lelkési névtára. Összeállította: Dr. Sólyom Jenő.	293

A Lelkipásztor előfizetési díját július 1-től havi 1 forinttal fel kell emelnünk. A Lelkipásztor eddig is anyagi nehézségekkel küzdött és alig-alig tudtuk késve kifizetni a nyomdászamlát. Ez nem is csoda, hiszen korlátozott az olvasóközönsége lelkési karunk kis létszámánál fogva, de azután a paróchus-lelkészeken kívül nem is minden lelkész járátja, sőt megrendelőink jórésze nem teljesíti időben előfizetési kötelezettségét. Mindennél az oknál fogva könnyen érthető, hogy az egyébként éppen csak hogy elégségesre szabott előfizetési díj eddig sem fedezte kiadásainkat. Most azonban, hogy az előfizetői díjmegállapítás alapjául vett havi két, két és fél iv helyett három íven jelenhetünk meg, teljesen deficitessé lett költségszámításunk. Arra nem gondolunk, hogy ne éljünk a terjedelem lehetőségével, hiszen lelkési karunknak egyetlen állandó szakjellegű szellemi tápláléka folyóiratunk, s pótolhatatlan szolgálatot végez, amelynek visszhangját református vagy határainkon túli lelkési körökből is ísmételten kapjuk. Az 1 forintos díjmelés próbálkozás: vajjon ezzel az összeggel bírjuk-e a lapot fenntartani? Az előfizetések pontos befizetésétől függ, hogy sikerül-e. Ha nem így lesz, akkor vagy tovább kell emelnünk az előfizetési díjat, vagy pedig magának az egyháznak kell eldönnia a nagy lehetőséget, hogy lelkési szakfolyóirata legyen. A válasz az áldozatkészség tettén fordul meg.

A gyülekezet imádsága

Imádságok a finn perikóparendhez

Szentháromság után 6. vasárnap.

Óvj meg minket, irgalmas Istenünk, a holt hittől és segíts minket, akik megismertük a Te Fiadat, Jézus Krisztust, hogy istenfélő életünkkel telessünk bizonyosságot hitünk valódiságáról a Te dicsőségedre s önmagunk üdvösségére. Ámen.

Mennyei Atyánk! Hálát adunk Neked, hogy a Te Szent Lelkedet ígérted mindazoknak, akik kérik. Könyörgünk Hozzád, add nekünk, a Te választott gyermekednek, Szent Lelkedet, aki esedezik miérettünk kimondhatatlan fohászkodásokkal, hogy mi így bátorosan, teljes bizalommal könyörögjünk Hozzád, mint szeretett gyermekek szerető atyjukhoz. Taníts minket nyomorúságunkban és szenvedéseinkben Hozzád segítségért kiáltani és Jézus nevében közeledni Hozzád, hogy a mi örömünk teljes legyen. Segíts, hogy szüntelenül imádkozzunk és el ne fáradjunk. Hallgass meg minket szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztusért, Ámen.

Szentháromság után 7. vasárnap.

Világ Ura, Szent Isten! Szentelj meg és tisztíts meg minket Fiad vérével, hogy megtisztuljunk bűneinktől és ne kelljen remegnünk színed előtt, hanem szüntelenül a Te orcád előtt örvendezve járjunk és végül láthassunk Téged dicsőségben. A mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Ur Isten mennyei Atyánk! Hálát adunk Neked, hogy elhívsz, megigazítasz és megdicsőítesz minket. Könyörgünk Hozzád, Szent Lelked által e mostani kegyelmi időben add nekünk a megváltó Jézus dicsőségét és formálj minket egyre inkább Őhöz hasonlóvá, míg az igazak feltámadásában megdicsőíted a mi nyomorúságos testünket az Ő dicsőséges testéhez hasonlóan. Áldj meg minket kegyelmeddel, hogy itt alatt, mint világosság gyermekei járthassunk és végül, mint teljesen megigazítottak ragyogjunk, mint a nap a Te országodban. A Te Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Szentháromság után 8. vasárnap.

Igazságos, böles Isten! Óvd meg a Te gyülekezetedet minden tévtanítástól és hamis tanítóktól, s add nekünk Szent Lelkedet, hogy ígéd világosságában meg tudjuk próbálni a lelkeket. Add, hogy legyőzzük e világ életmódját és mindenben a Te akaratodra figyeljünk és kövessük azt. Ámen.

Hálát adunk Neked, Mennyei Atyánk; hogy szent ígédben megjelentetted nekünk a szabadulás útját. Könyörgünk Hozzád, Szent Lelked által segíts minket, hogy ígédnek ne csak hallgatói, hanem megtartói legyünk. Erősíts meg minket, hogy a kísértések rostájában és szorongatások viharában el ne tántorogjunk Tőled és el ne vesszünk, hanem hűségesen ragaszkodjunk a Te ígédhez. Emlékeztess minket, hogy az üdvösségnek semmi más alapja ninesen,

egyedül az Ur Jézus Krisztus. Tedd semmivé az ördögnek, a világnak és saját testünknek akaratát, hogy közöttünk is legyen meg a Te kegyelmes akaratod. A Te szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

Szentháromság után 9. vasárnap.

Irgalmas és kegyelmes Isten! Órizz meg minket a lelki álomságtól, gondatlanságtól, és az idő rosszra használlásától. Áldj meg kegyelmeddel, hogy szorgalmassan keressük a Te elhívásodat, örömmel teljesítsük kötelességünket, megelégedéssel együk saját kenyerünket s add, hogy szüntelenül a Te igazságod világosságában járjunk és mindenben élvezhessük áldásodat. Amen.

Hálát adunk Neked, mennyei Atyánk, hogy az élet koronáját ígérted azoknak, akik mindhalálig hűségesek maradnak. Könyörgünk Hozzád, erősíts meg minket, hogy a legkevesebben is hűségesek legyünk s híven megálljunk a szükségben is. Adj nekünk gyermeki lelkületet, hogy engedelmeseleg legyünk az iránt az igazság iránt, amit a Te Lelked által kinyilatkoztatasz nekünk. Segíts minket, hogy szívünkbe zárjuk és megőrizzük a Te tanácsodat s aszerint éljünk, hogy áldásod megnyugodhassék mirajtunk. A Te szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus érdeméért. Amen.

Szentháromság után 10. vasárnap.

Szent Isten, aki a szíveket és veséket vizsgálod, vizsgáld a mi szívünket is és add, hogy igazán ismerjük magunkat s meg ne csaljunk magunkat istentelenséggel, hanem szívből higgyünk tebened és erősen megálljunk a hitben mindvégig, végül pedig eljussunk abba a nyugalomba, amit a benned hívőknek ígértél. A mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

Hálát adunk Neked mennyei Atyánk, hogy örökkévaló szeretettel szerettél minket és magadhoz vontál ingyen kegyelmedből. Könyörgünk Hozzád, üdvösségünk Istene, munkáld bennünk a megtérést és távoztasd rólunk haragodat. Órizz meg minket a könnyelműségtől, hogy kegyelmedet meg ne vessünk s ne jussunk a megkeményedés állapotába és ítéleted alá, hanem meghalljuk elhívásodat és keressük lelkünk szabadulását. Add, hogy szívünkben megőrizzük azt az igazságot, hogy kegyelmi időnk rövid és drága s hogy nincs nekünk e földön maradandó városunk. Hallgass meg minket és tekints reánk kegyelmesen, mert nem a mi igazságunkban, hanem a Te nagy irgalmaságodban bízva könyörgünk Hozzád a Te szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

Szentháromság után 11. vasárnap.

Igazságos szent Isten! Órizz meg minket a hitetlenségtől és a bűn cselekedeteitől s alázz meg minket Szent Lelkeddal, hogy bűneinket ne tartsuk jelentéktelennek, se el ne titkoljuk előled hibáinkat, hanem igazán beismerjük azokat teljes őszinteséggel, hogy szent Fiad vérében bűneinkre bocsánatot nyerjünk és megtisztuljunk. Add nekünk azt a vigasztaló bizonyosságot, hogy mi nagy Szószólónk, Jézus Krisztus által kegyelemben részesültünk. Amen.

Mennyei Atyánk, aki a büszkéek ellen fordulsz, de az alázatosoknak kegyelmet adsz, könyörgünk Hozzád, alázz meg minket úgy, hogy egyre bensőségebben megtanuljuk Tőled azt a csendességet, ami Isten gyermekeinek ékessége. Őrizz meg minket a felületességtől és öinigazságtól. Légy segítségünkre, hogy kitartással füssük meg a küzdőtér, amit elénk adtál és szüntelenül hitünk elkezdőjére és bevégezőjére, Jézus Krisztusra tekintünk, aki most a Te jobboldon ül. Vezess minket úgy, hogy egyszer elnyerhesük az örök dicsőséget. Ámen.

Szentháromság után 12. vasárnap.

Irgalmas Istenünk! Könyörgünk Hozzád, jelentsd ki egyházadban a Te igédet Lelked erejével. Add szolgálóidnak Szent Lelked ajándékát, hogy ők bátor szívvel tegyenek bizonyosságot keresztfeszített Fiadról, Jézus Krisztusról. Ébreszd fel bizonyágtételük által az embereket a bűn álmából s add, hogy higgyjenek Benned és a Te Fiadban Jézus Krisztusban, és elnyerhessék a békességet és az életet. Ámen.

Mennyei Atyánk! Hálát adunk Neked, hogy Te, aki magaságban és szentségben lakozol, leszálsz azokhoz, akiknek összetörött szívük és alázatos lelkük van, hogy megelevenítsd a megalázott lelket és meggyógyítsd az összetört szívet. Könyörgünk Hozzád, tedd szívünket a Te szállásoddá, add nekünk kegyelmedet, hogy élő kövek lehessenek abban a lelki házban, amit itt e földön építesz. A Te szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Szentháromság után 13. vasárnap.

Szerető mennyei Atyánk! Hálát adunk Neked, hogy kijelentted nekünk a Jézus Krisztus által lett szabadítást. Add, hogy ez a kinyilatkoztatás sokak szívébe eljusson, a békétleneknek békességet, az aggodalmaskodóknak és ingadozóknak erőt adjon. Szeretettel térítsd vissza az eltévedteket a bűn útjáról és add, hogy szolgáljanak szent engedelmisségben. Ámen.

Magasztalunk Téged Atyánk, ég és föld Ura, hogy a Te Fiadat, Jézus Krisztust, elküldötted e világra, hogy megváltsa a bűnösöket. Áldunk, hogy kijelentetted Őt a gyermeki lelkűeknek. Légy segítségül nekünk, hogy életünk bajaiban és a bűn nyomorúságában Őbenne bízzunk, aki magához hív minden megfáradottat és megterheltet s nyugodalmat ígér nekik. Tégy minket Jézus Krisztus engedelmes tanítványainvá, hogy örömmel kövessük Őt fölvévén az Ő igáját. Add meg nekünk azt is, hogy Őt követve megtapasztalhassuk, hogy az Ő igája gyönyörűsége és terhe könnyű. A mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Szentháromság után 14. vasárnap.

Mennyei Atyánk! Légy segítségül nekünk, akik segítségül hívjuk a Te szent Fiad nevét, hogy eltávozzunk minden hamisságtól és szentelj meg minket, hogy használhass minket a Te szolgálatodban minden jónak cselekvésére. Ámen.

Hálát adunk Neked mennyei Atyánk, hogy meg akarsz szentelni minket a valóság igéjével; s kérünk nyisd meg szemünket annak a látására, mily sok hitetlenség lakik a szívünkben. Add, hogy széldséggel fogadjuk minden beszédedet, higgyünk Tebenned és engedelmeskedjünk Néked, hogy meg ne botránkozzunk az igazságban, hanem szeressük azt akkor is, mikor megfedd és megfenyít minket. A Te szeretett Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Fordította: *Joób Olivér.*

Igehirdető műhelye

Szenháromság után 6. vasárnap

Szószeri ige: Jak. 2, 14—26.

Oltári ige: Luk. 18, 1—8.

EXEGETIKAI MEGJEGYZÉSEK: 18. v. a magyar fordításban: cselekedetekből, az eredetiben: *chóris tón ergón*: cselekedetek nélkül. Cselekedet nélkül nem lehet megmutatni a hitet. 20. v. *anthrópe kene*: üres, tartalmatlan, erőtelen ember. Az argé: nem holt, mint a magyar fordításban, hanem munkanélküli, tunya, lusta, télen. 21. v. *edikaióthé*: ugyanaz az ige, mint amit használ Pál Róm. 3, 21ben a hit által kegyelemből való megigazulásra. Ellentmondam látszik Pálnak. A 18. v. alapján *deiaró*: mutasd meg, azután a dikaioó igenek a jelentése alapján, megigazít mellett: magát igazolja (1. Luk. 10, 29), megbizonyít (1. I. Tim. 3, 16), igazat ad (1. Luk. 7, 29). Gondolhatunk arra, hogy itt arról a cselekedetről van szó, mellyel Ábrahám igazolta, megmutatta hitét és hiből folyó engedelmisségét. A példa, Izsák feláldozása, valóban Ábrahám hitének a gyümölcse és hitének a megmutatása. Ugyanezt igazolja a következő mondat is: *Blepeis, hoti hé pistis sünérgei tois ergois autou*. A holt hittel szemben az élő, cselekedetekben megmutatkozó hitről van szó. A 23. v.-ben az *episteusen* ugyancsak erre a cselekedetekben megmutatkozó hitre vonatkozik. A 24. v. sem tör lándzsát a cselekedetekből való megigazulás hanem egy kis letagadhatatlan szünergizmussal a hit mellett helyet biztosít a cselekedeteknek is. De még ettől a szünergizmustól sem kell félni, mert mint fentebb láttuk, csak olyan cselekedetekről lehet szó, melyek a hitnek gyümölcsei és amelyek a hitnek a megmutatása. Alátámasztja ezt a 19. v-ben emlegetett ördögök hite, mely nem lehet megigazító hit nemcsak azért, mert csak Isten létezésében való hit, hanem azért is, mert — noha van bennük Istentől való rettegés (phrissousin), mégis holt hit, nincsenek és nem lehetnek gyümölcsei. Éppen így nem lehet megigazító hit a holt hit, melynek nincsenek cselekedetei (26. v.).

AZ IGE TARTALMA: Isten gyümölcsöt akar látni a hit fáján. Nem tűri a télen, tunya, holt, cselekedet nélküli hitet. Követeli, hogy a hit, mely a Jézus Krisztus vére által szerzett bűnbocsánatot megkapja, ingyen, engedelmes, áldozatos (Ábrahám) és kockázatos (Ráháb) cselekedetekben mutassa meg magát.

IGEHIRDETÉSI ANYAG. Isten a fán gyümölcsöt keres. Nagy keserősége, amikor értünk véghez vitt munkája eredménytelen (Luk. 13, 6—9) vagy szőlője vad szőlőt terem (Ézs. 5, 1—7). Menthetetlenül kilátásba helyezi és végrehajtja az ítéletet.

Isten a megigazítás mellett új embert és új életet akar adni. Istennek a célja nemcsak megmentés, hanem megtartás is. Nemcsak a bűntehertől akar megszabadítani, hanem ki akar venni a bűn hatalma alól is. Nemcsak az ördög erősségeit akarja lerontani, hanem át akar vinni az ő szereimes Fiának országába is. Azt akarja, hogy tagjaink, amelyek eddig szolgáltak a bűnnek és a hamisságnak, most szolgáljanak Istennek és az igazságnak. A megigazítással Isten felszabadít bennünket egészen új életre, melyben Istennek kiváltképpen és jócselekedetekre igyekező népe lehetünk. A Szentlélek ajándékozása és az újjászületés által pedig megteremti a belső feltételeit és lehetőségét, hogy Isten gyermekei legyünk nemcsak szóval, de valósággal is. A megigazításnak megszentelt életben, a hitnek cselekedetekben kell folytatódni. A cselekedetekben nem folytatódó hit kompromittálja Isten megváltottait. A nagyképű, szép szólamokban élő hit csak ingerli a világot és elkesevri az Isten fiait megjelenését váró lelkeket.

Hit és cselekedet ikerestvérek. Egymástól elválaszthatatlanok. Egyik nélkül nem teljes a másik. Semmiképpen sem lehet vagy-vagyot állítani közéjük: vagy hit, vagy cselekedet. A hitnek cselekedetekkel kell magát megbizonyítani, akkor van hitele, akkor hasznos. A cselekedeteknek meg hitről kell bizonyítást tenni, akkor van értékük. A hite cselekedetek nélkül holt. A cselekedet, ha nem hitből van, bűn az (Róm. 14, 23)

Hit és hit között különbség van. Van hit, amelyik csak elhívés. Van Isten, van Krisztus, van bocsánat, van kegyelem, van örökélet, van kárhozat. De nem vonja le a következményt a maga számára és nem számol vele. Vagy rossz irányban vonja a következményt, mint az ördögök, akik hiszik, hogy van és rettegik, s mint azok a jámbor keresztyének, akik meg csak azt szerelik himni Istenről, hogy mindent elsimító és minden jóval megajándékozó Isten. Mint ahogy az ördögök nem akarnak tudni a jóságos Istenről, ők nem akarnak tudni a félelmes Istenről. Egyik sem akar tudni a Jézus Krisztus Atyjáról. Ábrahám tudott róla, ezért hite engedelmes és áldozatos cselekedetekben mutatta meg magát. A mi hitünk Jézus Krisztusban, az Isten Fiában való hit, aki önmagát adta értünk, hogy megváltson minket és általa Isten fiaivá legyünk. A fentebbi hit mindig holt hit. Ez az utóbbi mindig igen serény, élő és tevékeny hit, mely nem kérdezi, kell-e jól cselekedni, hanem mielőlti kérdezné, már meg is cselekedte (Luther).

Cselekedet és cselekedet között is van különbség. Vannak hitetlen cselekedetek. Van jó ember, erkölcsös, dolgos, másokat tisztelő, lelkiismeretes ember a hitetlenek között is. De ezek a cselekedetek senkit meg nem mentenek Isten ítélletében, mert ezek mögött nincs ott a hit. Van olyan jóság, becsületesség, szorgalom, lelkiismeretesség, mely mögött vallásosság van. Vannak cselekedetek, az egyházzal, a gyülekezettel szemben teljesített kötelességek, melyek vallásos bélyeget viselnek magukon. De amikor a megigazulásról, a kegyelem elnyeréséről, örökéletről van szó, ezek nem jönnek számításba. Aki ezekben bízik, az csalódní fog. Isten ígéje azokról a cselekedetekről beszél, melyek a hit gyümölesei. A hit olyan, mint a fa titokzatos tápláló ereje és beleoltott nemessége. Hozza, hajtja az Isten előtt kedves cselekedeteket. Ezek a cselekedetek teszik hasznossá a hitet és a hit teszi értékessé a cselekedeteket.

Ez az ige bűnbánatra hívja és keményen oszorozza az egyház gyümöles-telen hitét. Az az idő van, amikor a teltek beszélnek. A hitről és megváltott életéről is !

Le kell mérni a hitünket is. Nem holt hit-e a hitünk, melyhez csak úgy van ragasztva néhány cselekedet, mint karácsonyfára a szaloncukor? Élő, eleven, tevékeny cselekedetekben megmutakozó hit-e a hitünk?

Meg kell vizsgálni a cselekedeteinket is. Nem hiányzik-e belőlük a hit gyümöles-termő ereje és hitelesítő bélyege?

Szenháromság után 7. vasárnap

Szószei ike: Esaiás 6, 1—7.

Ottári ike: János 17, 1—5.

Az alapige Esaiás elhivatási víziójának egy része. Mivel a templomi vízió nem a maga teljességében szerepel, s belőle pontosan a küldetés igéi hiányoznak, központi gondolata sem lehet azonos a teljes vízióéval. A textus közép-pontjában a megjelenő Jahve szentsége és dicsősége áll. Egész mondanivalója tehát a szeráfok tersanctusában csúcsosodik ki. — Ugyanerre az eredményre jutunk akkor is, ha összevetjük az óegyházi evangéliummal (Márk 8, 1—10, Jézus megmutatja csoda által az ő istenfíú dicsőségét) és a finn perikoparend evangéliumával.

Az ike első fele Jahve dicsőségéről szól, míg a következő versekben azt beszéli el a próféta, mi volt a következménye reá vonatkozólag Isten látásának. Tengelyében tehát az a kérdés áll: *mit jelent Isten dicsősége és szentsége a bűnös ember számára, mikor szembekerül vele.* A rajta felépülő igehirdetésben tehát minden mondanivalónk természetszerűen csoportosul két kérdés körül. Az egyik az: *Mit jelent az, hogy Isten dicsőségével teljes az egész föld, vagy milyen is Isten dicsősége, miben nyilvánkozik meg az? A másik: Mit jelent ez az ember számára, mikor szembekerül vele?*

1. A szeráfok éneke szerint *Isten dicsősége az Ő szent voltában tárul fel* (Bengel). Szent, „bűnösöktől elválasztott“ volta pedig azt jelenti, hogy lényegét tekintve különbözik mindattól, ami bűnnel szennyezett, aminek lényegéhez hozzátapad a bűn. Miben is nyilvánkozik meg ez? A textusban kétszer van szó királyról. Az egyik földi királyra vonatkozik, a másik pedig Istenre. És nem véletlen, hogy míg a földi királyról, Uzziásról halála van megemlítve, addig Róla az, hogy Ő „a király“, az egyetlen igazi kiráy. Emberi nagyságnak és dicsőségnek elmúlás a vége, Istené nem. Uzziás nagy király volt, hosszú ideig uralkodott — egyesek szerint 40, mások szerint 52 évig — mégis keveset tudunk róla. Emberi nagyságát eltemeti a feledés. Halálának emlékét is csak az őrizte meg, hogy tetszett Istennek abban az esztendőben elhívni Esaiást. Istent elfeledni nem lehet! Utoléri mindig az embert és megmutatja mindig, hogy Ő él. Valóban „felemeltetett“ magas trónon ül, „felül minden fejedelemségen és hatalmasságon és erőn és uraságon és minden néven, mely nevezeték nemcsak e világon, hanem a következőkben is“. (Efézus 1, 21.) Jellemző, hogy az egész textusban arról egyetlen szó sincs, hogy milyen az Isten. Ember nem tudja elviselni az Ő látását. (II. Mózes 33, 20.) Még az angyalok arcát sem láthatja ember. (Bírák 6, 22.) — Egyesek szerint ezért fedték be arcukat a szeráfok. — Hát még Istené! De még az Ő örök dicsőségében élő lények is csak úgy állhatnak meg előtte, hogy elfedik arcukat. Ők, akik az Isten közelében élnek állandóan, sem tudnak mást, csak Őt dicsőíteni olyan hangon, hogy bélerendül az egész templom.

Ilyen dicsősége van-e annak az Istennek, akiről mi szoktunk beszélni? Ha nem, akkor csak bálvány, nem az élő Isten. Angyali seregek imádják Őt, nekünk legfőbb gondunk-e? Tudjuk-e, hogy Ő mindenekfelett való trónuson ül, tehát mindenknek Ő parancsol, és neki senki sem? Vagy „én“ sem, pedig olyan jó lenne ráérszakolni az én elképzeléseimet és vágyaimat. Tudjuk-e, hogy egyszer mindannyiunknak meg kell állnia előtte? Ha előbb nem, az utolsó napon, amikor az Ő dicsősége teljessé lesz. (Titus 2, 13).

2. a) Mikor ezzel a dicsőséges Istennel szembekerül az ember, akkor mindenekelőtt *nyilvánvalóvá válik az a különbség, ami közötté, az Ő lényének szentsége és a bűnös ember között van.* Sőt nemcsak annak bűnös volta tárul fel, hanem annak a közösségnek, környezetnek is, amelyben benne él. Az ember csak az Isten színe előtt ismeri meg a bűnt. Minél közelebb jön az Isten, annál nagyobb a bűnnek az ismerete. Ez az isteni dicsőség Krisztusban jött el a földre. Benne Isten dicsősége már nemcsak felettünk, hanem nálunk van (Lüthi). Elhagyta isteni dicsőségét, és magára vette éppen annak az ellenkezőnek, mond, ráismersz-e a templompadokban ülőkben a hitükben meg-

létét, amit a kábód jelent: a bűnt, a sötétséget, ami elborította a földet. Ez a dicsőség jelent meg a pásztoroknak, a megfáradtaknak és megterhelteknek. A Vele kapcsolatba kerülő a bűnét ismeri fel először (Zákeus, Péter stb.). Hogy olyan kevés ember jut el bűnös voltának igazi megismerésére, annak egyik oka éppen az, hogy folyton emberekkel hasonlítgatja magát, emberekkel áll szemben és nem a Krisztusban megjelent Istennel. Aki látta az Ő dicsőségét, mint az „Atya egyszülöttjének dicsőségét“, annak nincsen más mondanivalója magáról, mint az, hogy ő elveszett ember. Luther, mikor Kiskátéjának legszemélyesebb hangját szólaltatja meg, így ír: „Engem elveszett és elkárhozott embert...“

Ez a bűnbánat nem veszik el általánosságban. Ésaías világosan látta, hogy „tisztátalan ajkú“. Ezen „kicsiny tagban“ mintegy összefoglalva látja az ember minden bűnét, amellyel szemben az ember tehetetlen. „Senki sem szelídfelheli meg, fékezhetetlen gonosz az, halálos méreggel teljes“ (Jakab 3, 8; Zsolt. 5, 10). A gonosz lélek mélyéből fakad minden bűn, így a tisztátalan beszéd is.

b) *Isten dicsősége azonban a vele szembekerülő ember számára nemcsak az Isten szent, bünt gyűlölő voltából nyilatkozik meg, hanem bűnbocsátó voltában is.* Isten végtelen dicsősége az is, hogy nem akarja a bűnös halálát. Ésaías a szeráf ölestámentomi papi szolgálatán keresztül bűnbocsátatot kapott. Hirdette az neki a bocsánatot, sőt, hogy valami kézzelfogható bizonyosságot is kapjon erről, egy az oltárról vett égő zsarátnokkal megérintette a száját is, hogy mintegy mindez halvány előrevetett árnyképe (Vorbild) legyen annak, ahogy Isten ma a bűnök bocsánatát adja az Ő igéjében és a szentségekben. Még Ésaías sem vehette közvetlenül Isten szájából bűnei bocsánatát! Isten a bűnbocsánattal adja az életet a bűnösnek, és lesz életében az ezzel kapott békesség Isten dicsőségének realizálódásává. A szent Isten így jön közel a bűnöshöz és lesz távoli Istentől Atyává. Így lesz a Szentlélek által Isten dicsősége nemcsak felettünk, nemcsak velünk, hanem bennünk is.
Baráth József és Bánfi Béla.

Szenháromság után 8. vasárnap

Szószeiki iqe: I. János 4, 1—6.

Oltári iqe: Máté 7, 22—29.

János apostol I. levele „közönséges“ levél. Ez azt jelenti, hogy mondani-valója közösen, egyetemlegesen szólt az egész egyház minden gyülekezetének és az összes gyülekezetek minden hívének. „Szeretteim“: az egész anyaszent-egyház és — ez a gyülekezet. Ma is, itt is!

Igénk az egyház legnagyobb veszedelmére mutat reá. S ez mindig a *belső* veszedelem: a hamis tanítók hamis tanítása. A legnagyobb veszedelem ma is nem más, mint a különböző eretnkség tévelygése.

1. Nem mindegy, hogy az egyház mit tanít s nem mindegy, hogy a „hívők“ mit hisznek. *Vigyáznunk* kell a tiszta tanításra s „tudnunk“ kell, mit hiszünk. S ezért „szeretteim“ *valamennyien* egyképen felelősek vagyunk.

2. Sok hamis próféta „jött ki a világba“. A kifejezés utal a hamis próféták gazdjára, az antikrisztusra. Nagyon sok helytelen tanítás, veszedelmes tévelygés van közöttük. S ezt azért nem lehet csak úgy hideg közönnnyel szemlélni, mert mögötte sátáni erők vannak.

3. Nem lehet hát hinni *minden léleknek*. Nem igaz, hogy nekünk a szeretet jegyében minden lelki bolondgombát meg kell tőrünk sorainkban. Gondosan meg kell vizsgálni a lelkeket. S ez megint az egész gyülekezet gondja, felelőssége és teendője.

4. A megvizsgálás *próbaköve* pedig adva van és igen egyszerű. Aki szájjal és léttel egyaránt vallja, hogy a názareti Jézusban Isten öltött *testet*, abban a Szentlélek lakozik, mert „senki sem mondhatja Úrnak Jézust, hanem

csak a Szentlélek által". I. Kor. 12, 3. Aki pedig tagadja Krisztus valóságos istenségét és vaióságos emberségét, abban az antikrisztus lelke van.

5. Erről *kell* megismernünk a Szentlelket. Nem többről, nem kevesebbről s nem egyébről, hanem csak erről. Ez akkoriban az ú. n. doketisták és gnosztikusok ellen szólt, akik a görög bölcelet finom eszközeivel akarták megismerni a csak Jézusban lehetséges Istent s akik a karácsonyi bölcső és a nagypénteki kereszt kegyelmes boitrányát úgy akarták kimagyarázni, hogy az csak *látszat*. De ma is erről van szó. Tudom-e hinni és vallani, hogy a karácsonyi bölcső emberi kisdédében az Ige lett testté és a nagypénteki keresztben a Szentháromság második személye halt meg helyettes áldozatként, engesztelésül. Erről csak a Szentlélek győzhet meg minket. Azért, aki ezt tagadja, vagy mellékesnek tartja, abban nem Szentlélek van, hanem valami másféle lélek. — Az antikrisztus (a szónak kettős értelme van: Krisztus ellen és Krisztus helyett: Krisztus ellensége és pótléka) mindig ezen a ponton végzi az egyházban belső rontásait.

6. De a Szentlélek erősebb, mint az antikrisztus lelke. Ebben van a gyülekezet vizsgálása. Az ige és a szentségek által megtartatik az egyház, az antikrisztus minden dühöngései közepette is.

7. Mi ennél maradunk és ebben maradunk. Akiben Isten Lelke van, hallgat reánk. János 8, 47; János 10, 27. Ámen.

Szabó József.

Szentháromság után 9. vasárnap

Szószerki ige: II. Tess. 3, 10—13.

Oltári ige: Lukács 16, 10—17.

A TEXTUS. Az eredeti szöveg megértése nem okoz különösebb nehézséget. — A 10. v.-ben a „rendeltük“ ige a kihirdetett (és megmagyarázott) parancs értelmében veendő. A 11. v.-ben a „nyughatatlankodnak“ értelme a görög szöveg szerint inkább a „feleslegesen járnak-kelnek“ — „sűrögnek-forognak“, „okvetetlenkednek“ (kotnyeleskednek) szavakkal írható körül. A 12. v.-ben a „csendesen munkáikodva“ eredetijének az értelme: „lelki csendességgel (fegyelmekkel, koncentrációval) dolgozva“.

EXEGESIS ÉS MEDITÁCIÓ. Krisztus gyülekezete itt él, ebben a világban. Az Úr megváltottai földi életviszonyaikban, Isten akarata szerinti munkájuk végzésével is megmutatják, hogy hűséges sáfárok. — A thessalonikabeli híveknek ezt Pál apostol már ottlétekor is és I. levelében is (I. Tess. 4, 11) nyomatékosan lelkükre kötötte. Ebben az új gyülekezetben azonban igen hamar jelentkezett a kísértés — éppen a munkához való viszonyban, és felütötte a fejét a rendellen élet, a munkakerülés. Akadtak (11. v.), akik — az ó-emberrel! mindig kísértő természetes tunyaság-vágy és a keresztényen új-életet megrontani akaró hamis vallásosság (Krisztus visszajövetelének és a világ végének rajongó várása) következtében — dologtalan ingyenélökké lettek. „Keresztyén buzgóságot“ mímelve, mindenfelé jöttek-mentek, szomszédoltak, okvetetlenkedtek és a gyülekezetben fertőző, bomlasztó elemmé váltak. — Valóban igaz Bengel glosszája, hogy „a henyléstől csak egy kis lépésre van a kotnyeleskedés (okvetetlenkedés)“. — Ez ellen a tévelygés ellen emeli fel Krisztus apostola az intő szót, amikor a profán zsidó és görög példabeszéd formájában közismert — eredete szerint Gen. 2, 15-re és Gen. 3, 17-re visszanyúló — isteni *munka-törvényt* olyan nyomatékosan hangsúlyozza: „ha valaki nem akar dolgozni, ne is egyék“ (10. v.)! — Az a Pál apostol teszi ezt, aki apostoli-misszionáriusi munkája közben is saját munkájával kereste meg kenyerét az evangélium akadálytalanabb szolgálata és a példaadás érdekében (3, 3—9. v.). — Mivel egyesek magatartása azt mutatta, hogy nem vált bennük elélté az evangélium, sőt hazugsággá lett az imádságuk, — ezek felé a tévelygők felé csupán ennyi az apostol intelme: csendességgel dolgozzatok, — a magatok — és ne mások — kenyerét egyétek (mert ez lopás!)! —

„Ora et labora, et Deus aderit sine mora“ (Bengel). Azoknak pedig, akik a gyülekezetben az apostol nyomdokán, rendesen dolgozva, munkás életben szolgálták az Urat, — a „testvérek“nek (13. v. — így szól az intelem: ne befolyásoljon benneteket egyeseknek — ezeknek az ingyenélőknek — rosszra kísérő példája, — ne restüljete meg a jó cselekvésében, hanem tovább is szorgalmasan dolgozzatok földi hivatástok mindenféle jó munkájában (így tudjátok egyébként az irgalmasság jó cselekedetét gyakorolni az Úr legkisebbjein, — Máté 25, 40 — és példatokkal így lehetnek segítség a megtévelyedett dologtalanoknak az egészséges, munkás keresztyén életben való visszatérítésében)!

Abban a világban, amelyben Krisztus apostolai először hirdették az evangéliumot, a mindennapi munkát nagyrészt rabszolgák végezték és éppen ezért nem sokra becsülték. Olyasminek tekintették, amivel „szabad embernek“ nem is illik, nem lehet foglalkoznia. S ebben a „társadalmi rendben“ szóval meg az egyház apostoli igehirdetése a munkáról való új, — Isten régi, változatlann akarata szerint való — keresztyén tanítással: a mindennapi, földi munka Isten akarata és mindenkinék dolgoznia kell! Minden tisztességes, jó munka méltó a megbecsülésre. Senki se élhet a földi élet javaival, amelyeket a közösség nyújt, anélkül, hogy hozzá ne járuljon egyéni munkájával a közösség építéséhez. Mindnyájan arra hivatunk e földi életben, hogy munkálkodjunk-dolgozzunk és éppen az az áldás, az a kegyelem, hogy mindennapi földi munkánk szervesen odatartozik keresztyén (mennyei) hivatásunkhoz! Aki megtapasztalta a munkátlanság testel-lelket emésztő nyomorúságát, az ismeri igazán a munka örömet. A keresztyén hívőnek hálával telik meg a szíve, hogy dolgozhatik, építő munkát végezhet — Isten színe előtti felelősséggel — a közösség javára.

A keresztyénség nem „spekuláció“, nem „szent tunyaság“ és semmiképpen sem egyenlő semmiféle „vita contemplativa“-val. — A dologtalan, henye élet egyszerre egyéni és közösségi (gyülekezeti, népi) bűn! — Isten a mindennapi kenyerünk hálaadással való vételét a rendszeres, hivatásszerű munkához költötte; a keresztyén hívő ember — minden erejét-képességét igénybevevő és latbavető — mindenféle jó munkájával hálából és hálával dicsőíti, szolgálja a teremtető, megváltó és megszentelő Istent, az élet Urát, (V. ö. a Miatyánk 4. kérésnek lutheri magyarázatát a Kis- és Nagy Kátéban!) Szentigénk tehát ítélte a keresztyénség elfajulása során kialakult minden dologkerülés, a mindennapi munkát megvető és attól elforduló mindenféle „vallásos“ köntösbe takart tunyaság dologtalansága felett. (V. ö. Luther biblikus munka-értékelését, a mindennapi — még ú. n. „szolgai“ — munkáról és a szerzetesi életről, különösképen az ú. n. kolduló rendekről vallott felfogását!)

Az az embertípus, amely már 1900 évvel ezelőtt jelentkezett a thessalonikai gyülekezetben, a keresztyénység diszkreditálójaként nagyon sokszínű változatban elterjedt és ismeretes a mi nemzedékünk életéből is (előbb: kávéházi-kaszinói emberek, jour-asszonyok, most: espresso-törzsvendégek, — előbb is és most is: szomszédolók és pletykázók, más dolgába avatkozók, egyházi hírharangok, otthonuk munkájában, hivatásukban alig találhatók és helyt nem álló „kegyesek“ stb., stb.) Tulajdonképpen mindegyikük Isten munkatörvényét szegi meg, amikor — akár vallási, akár más vonatkozásban — olyasmivel foglalkozik (legszívesebben!), ami egyáltalán nem az ő dolga (Acta I, 7—8. v.!).

Az Úr tekintélyén alapuló apostoli intelem azt kívánja, hogy mindenki keresztyén csendben (lelki csendességgel) végezze munkáját (12. v.). De lehetséges-e egyáltalán „csendben“ dolgozni ma: rohanó emberek, zúgó gépek, csengő telefonok, utcai dübörgések és az élet (család) gondjai között? Igen, lehetséges, mert a szívünkben őrizzük a szent és kegyelmes Isten tékozló szeretetének ajándékozta gazdagságát, amellyel a Legnagyobb, a Legtöbbet — az Egyszülöttet! — nekünk adta és a testvérünké lett Megváltó Krisztusban bennünket sáfárságra méltatott. A keresztyén ember ilyen munkája a jó

cselekvése (13. v.), amely nem embertársai életerejét őrli kísértésekkel, az ó-ember feltöréseinek elősegítésével, hanem az új-embert építi-erősíti a felebaráti szeretet egymás terhét hordozó testvéri felelősségével a gyülekezet, a közösség javára.

A magyar népünk új társadalmában élő keresztyén, evangélikus gyülekezet számára a Szentlélek Isten ebben az új színben és szüntelen aktualitás-ban világosítja meg alapigénkben — a világ érdeklődésétől is kísértén — az apostol intelmét a munka dicsőségéről és felelősségéről.

ÖSSZEFOGLALÁS. A vasárnap ősi evangéliuma (Luk. 16, 1—9) és epistolája (I. Kor. 10, 6—13) felől tájékozódva és keresve alapigénk mai mondanivalóját, ezt így fejezhetjük ki: *A Legnagyobbat, a Legtöbbet kapta a keresztyén hívő a váltás év evangéliumában, — ezért hű sáfár a kicsinyen, a kevesen is* (Luk. 16, 10 és k.), — *a földi hivatás mindennapi munkájában is.* A váltás év evangéliumában való részese a keresztyén hívőtől szüntelenül a jó munkás felelősségét kívánja. — A Krisztus megváltotta mindig hűséges sáfársággal dolgozó jó munkás!

Ének: 453, 1—5. v.

Dr Jánossy Lajos.

Szentháromság után 10. vasárnap

Szószeiki ige: Zsid. 3, 12—19.

Oltári ige: Máté 11, 20—24.

Az ige megértése végett textusunkat be kell állítanunk a Zsid. 3, 6—4; 13. összefüggésébe, amelynek egy kiragadott része, Gondosan át kell tanulmányoznunk azokat az ótestamentumi szakaszokat (Zsolt. 95, 7—11; II. Móz. 17, 2—7; IV. Móz. 14, 1—45), amelyeknek gyakorlati alkalmazását adja a levél írója ebben a szakaszban.

A textus két részre tagolható: 1. 12—14. v.: az intelem, 15—19. v. az idézett zoltárvers magyarázata, ami egyben az intelem alapja is.

A SZÖVEG különösebb tisztázásra nem szorul, inkább hangsúly kedvéért figyeljük meg a következőket:

12. v.: ... elszakadjon = aposzténai, az afisztémi = lehullani, eltávozni. Luther és Menge is „abfallen“-nel fordítja: Abfall = hulladék, forgács, azt fejezi ki, hogy erőszakosan szakadt le arról, amihez tartozott.

13. v.: ... intések egymást = parakaleite. A görög szó tehát többet fejez ki, mint az intés. A szó gazdag jelentéséből csak a következőket emelem ki: kérni, vigasztalni, rábeszélni. Ebből származik a paraklétosz = szószóló, támasz.

14. v. Hüpostasis = való lényeg. Luther: das angefangene Wesen fest behalten. A modern fordítások a 6. v. analógiájára ezt a kifejezést így teszik kézzelfoghatóvá: ha megkezdett bizodalunkat (bizodalmas hitünket) megtartjuk Erre különben Nestle szövegkritikai apparátusa is lehetőséget ad.

Az ige tulajdonképeni mondanivalója a textus első szavába foglalható össze: **VIGYÁZZATOK!**

Vigyázzatok, mert csalárdabb a szív mindennél s ez minden gonosznak a forrása. Elég egy kívánság, vagy gondolat, amely megkérdőjelezi Isten ígéreteit (II. Móz. 17, 7), elég a legkisebb vonakodás Isten parancsával szemben s már a hitetlenség állapotába került az ember. Nem kell tehát nyílt lázadásnak sem lennie, elég az elkeseredés!

Vigyázzatok egymásra, intések egymást, támogassátok egymást a bűn csalárdságának, az őcsalónak a leleplezésében, aki mindig hátrányosnak tünteti fel az Istennek való engedelmisséget és rózsaszín kilátásokat hazudik elénk. — Vigyázzatok, amíg lehet. A kegyelmi időnek vége szakad. Isten türelmes (IV. Móz. 14—22), de ha valaki az engedetlenségbe belekeményedik, annak hiába beszélnek Isten szabadító csodatettei, csak a ma a miénk, csak ma segíthetünk egymáson, nem tudjuk, nem holnap jön-e el Krisztus.

Vigyázzatok, mert sokkal nagyobb és csodálatosabb ajándéknak lettünk a részesei, mint a pusztában vándorló nép: Krisztusnak. Krisztus érdeméért Krisztus háza lettünk s egyben részesei az Ő háza ajándékainak (6. v.), Krisztus felől kész, bizonyos az üdvösség, de eljátszhatjuk, ha a megkezdett (első szeretel) bizodalunkat nem tartjuk meg mindvégig. Ebben az esetben Isten szabadító osolekedetei ítéletté lesznek. (Lásd az oltári ígét.)

A pusztában vándorló nép részese volt az Egyiptomból való szabadulásnak és Isten drága ígéréteinek a nyugalomra nézve, de ez mégsem óvta meg az elkeseredéstől és engedetlenségtől; — Isten pedig azokat veszítette el a pusztában, akiket addig kezén hordozott.

Igénk tehát nagyon *kemény ítélet* sok meglért és még mindig meg nem tért egyháztag és gyülekezet felé. Ha Isten ítélete oly kemény volt a pusztában vándorló nép fölött, mennyivel keményebb ítélet Krisztus keresztje mindazok fölött, akik a szabadulás egyetlen útját megvetik, vagy arról le-
térnek. — Ugyanakkor *csodálatos evangélium* az élet sok elkeseredett vándora számára: Ma, ha az ő szavát halljátok! Ma!... Isten kegyelme, hogy ez az ige ma még akutális.

Igehirdetésünkben mindkettőnek ki kell domborodnia. Krisztus keresztje áll a középpontban s innen kiindulva kell igehirdetésünknek döntést sürgető kérügmá-vá lennie. Egész igehirdetésünket ragyogja át az az evangélium, hogy bár az út „pusztán“ vezet keresztül, Isten hűsége nyugalalmat, üdvösséget kínál az övéinek, ma is, itt is.

*

ALKALMAZÁS. Az Anyaszentegyház e vasárnapi igehirdetése ősidők óta egészen kötött, a megvetett, eltékozolt, ítéletté vált kegyelemről szól. (L. ó-egyházi perikopa.) Ezen a vasárnapon olvasták és olvassák ma is sok egyházban Jeruzsálem pusztulásának a történetét.

A mi igehirdetésünk jellegét ezen kívül az is megszabja, hogy ez a vasárnap egyházunkban a *Gyámintézet* vasárnapja (offertórium!).

Ez a textus alkalmas arra, hogy a gyámintézet lényegét és feladatát helyes, biblikus megvilágításban lássuk, mégpedig a paraklétos vonalán. Lehet, hogy az ébredés jelentelte számunkra azt a kísérést, hogy az egyházat csak egyes hívőkben lássuk. A reánk nehezedő idők kényszerítenek arra, hogy eljussunk „gyülekezeti látásra“! Nemesak vengődő emberek, hanem gyülekezetek is vannak. Vannak egész gyülekezetek is a megkeményedés állapotában, a lehullás, lemorzsolódás veszedelmében. Vigyázzatok! Intsétek egymást! Legyetek egymás támaszai. Így szól ez a parancs a gyülekezeteknek más gyülekezetekre nézve. Természetes, hogy elsősorban lelki támogatásról, vigasztalásról, a másik mellé állásról van szó (parakleó értelmében), de az is magától értelődik, hogy ennek a felelősségnek komoly anyagi közösségvállalásban is meg kell nyilvánulnia.

Igehirdetésünk tehát nyomatékosan mutathat rá, hogy nincs elszigetelt gyülekezeti élet, egész egyházunk életéért egyetemlegesen vagyunk felelősek és ha ezt nem vagyunk hajlandók vállalni a huszonnegyedik órában, amíg tart a ma, egyházunk is Jeruzsálem sorsára jut.

Az igazi és eredményes gyámintézeti munka alapja tehát a paraklétos szolgálat, nem pedig valami egyházi jótékonyág. Éberség és védekezés a bűnök csalárdsága ellen, nem pedig túlbuzgó egyházi agilitás. Ha így nézzük, nem esünk abba a hibába, hogy könnyeket fakasztó és pénztárcákat nyitogató, ú. n. „gyámintézeti beszédet“ mondjunk, hanem a Krisztus keresztjében lett szabadulás örömről s a Tőle való elsodródás bennünket is nyugtalanító félelméről teszünk bizonyosságot s ennek nyomán Isten Szent Leke fogja híveink szívét szorongatni a gyülekezetek egymás iránti felelősségére.

Joób Olivér.

Szenháromság után 11. vasárnap

Szószeéli ige: I. Ján. 1, 8—2, 2.

Ottári ige: Máté 23, 1—12.

Az alapige nagyobb összefüggő szakaszba tartozik, mely 1, 5-től 2, 6-ig tart. Ez a szakasz első részében (1, 5—10) az egész levél egyik legfőbb gondolatát, annak az „üzenet“-nek a lényegét tartalmazza, melyet János a gyülekezettel közöl, a második részében (2, 1—6) pedig ennek folytatásaképpen beszél arról, hogy mi a keresztyén élet. Mondanivalóját három ellentéppárral fejezi ki: világoosság—sötétség, igazság—hazugság, a bűn megvallása — a bűn leladogása.

Alapigénk ennek a szakasznak a közepéből került ki. A mondanivalójának keresésénél meg kell találnunk azt a szándékot is, amellyel a textust az összefüggő szakaszból kivágták. Az evangéliummal, valamint az ógyházi két perikopával (Lk. 18, 9—14 és I. Kor. 15, 1—10) összevetve kiderül, hogy az Isten előtti megalázkodás szükségességéről, a bűn elismeréséről és a kegyelemből való megtartatásról van szó. Így fogallhatnánk össze az alapige központi gondolatát:

A bűn problémájának egyetlen megoldása bűnösségünk megvallása és a Jézus Krisztus által való bűnbocsánat.

Ezt az alapige a következőkben fejti ki:

1. Ahhoz semmi kétség nem férhet, hogy bűnösök vagyunk. Aki ezt nem ismeri el, önmagát csalja meg, „nincs benne igazság“, egyszerűen hazudik. Hogy János mit ért bűnösségen, azt 3, 4-ben találjuk: a bűn törvénytelenység (anomia), azaz az Isten törvényével való szembehelyeskedés. Isten törvénye megmutatja, hogy mi szembehelyezkedünk Isten akaratával, egész életünk Isten-ellenes. Ha most ennek ellenére azt mondjuk, hogy nincs bennünk bűn, akkor becsapjuk magunkat, a felfedett bünt elfedjük. Ez pedig hazugság.

2. De nemcsak hogy mi hazudunk (8. v.), hanem Istenről is azt állítjuk, hogy hazug (10. v.), mert olyasmit mond rólunk, ami szerintünk nem igaz. Ezzel mi magunkat Isten bírójává tesszük, az igének fölébe helyezjük. Ahelyett, hogy bennünk lenne Isten igéje, amely megítéli a bennünk levő bünt, rajtunk kívül marad, semmi közünk nem lesz hozzá, csak a bűn marad bennünk. Csak Isten igéjéből ismerhetjük meg bűnösségünket. (Luther a Római levél magyarázatában mondja: Sola fide credendum est nos esse peccatores).

3. Van egy másik megoldás is: igazat adni Isten igéjének (9. v.). Homologeo: vallást teszke valamiről, ugyanazt mondom, amit valaki mond. Itt nem arról van szó, hogy bűnösnek érezzük magunkat, hanem arról, hogy ugyanazt mondjuk magunkról, amit Isten igéje mond rólunk, vagyis hiszünk Isten igéjének, elismerjük, hogy Isten igazat mond. Nem csaljuk meg magunkat, igazság van bennünk, Istent igaznak mondjuk és igéje megvan bennünk, mondhatnánk a 8. és 10. vers ellentétéképen. Itt az apostol azt ígéri, hogy a hű és igaz (pisztosz kai dikaiosz) Krisztussal találkozzunk. Krisztus hűsége és igazsága számunkra azt jelenti, hogy megbocsátja bűneinket és megtisztít minket minden hamisságtól (adikia!). Nem azt jelenti ez, hogy szemet huny a bűn felett, hanem azt, hogy Ó, az igaz, bennünket, nem igazakat (adikosz) igazakká tesz Isten előtt.

4. Mindez azért iratott meg, hogy ne vélkezzünk (2, 1), de mi mégis vétkezzünk. Ez az a súlyos probléma, amely megoldásra vár. Ennek egyetlen megoldása az, hogy van Szószeológ (paraklétosz!) az Atyánál, az igaz Jézus Krisztus. Ha a keresztyén ember vélkezik, meglátja újra Isten igéjében bűnös voltát, akkor egyetlen vigasza Jézus Krisztus. Az Ó művéhez hozzátartozik az, hogy az Atyánál „közbenjár“, „esedezik“ értünk. Róm 8, 34; Zsid. 7, 25. Ahogyan halálával engesztelő áldozatot szerzett nekünk, úgy most életével, azzal, hogy legyőzte a halált és az Atyánál van, üdvösségünket munkálja.

5. Végül pedig rámutat János arra, hogy ez az egyetlen megoldás az egész világ számára megoldás. Jézus Krisztus engesztelő áldozata *mindenki* számára hoz bűnbocsánatot; aki csak megvallja bűnösségét, mind találkozik a hű és igaz Jézussal, aki megbocsát és megtisztít minden hamisságtól. A bűnös ember, aki meglátja, hogy elveszett önmagában, ezzel vigasztalhatja magát: az „egész világ“-ban én is benne vagyok. És ahogyan az egész világra elhatott a bűn, ugyanúgy elhat a bocsánat is, melyet Krisztus szerzett. Róm. 5, 12—21.

*

Ha valahol, akkor ennél a textusnál világos az, hogy más az ember érdeklődési köre és más az Isten igéjé. Gyülekezeteink legnagyobb részben olyan emberekből állnak, akik a bűnnek és bűnbocsánatnak kérdésével nagyon keveset, vagy egyáltalán nem foglalkoznak. De vajjon nem éppen mi magunk vagyunk-e ennek az oka? Ha nekik nem kérdésük ez, akkor nekünk kell kérdéssé tenni azzal, hogy prédikálunk róla. Ezt a prédikációt is úgy kell felépítenünk, hogy ne egyszerűen tanítsunk a bűnről és a bűnbocsánatról, hanem prédikációnkkal fordítsuk az emberek tekintetét a bűn szörnyű nyomorúságára, hogy t. i. mikor nem valljuk meg bűnünket, akkor még nagyobbá tesszük azt és lehetetlen ebből az útvesztőből kikerülni; és hirdessük a hű és igaz Jézus Krisztust, akinél mindenki bocsánatot talál.

Muntag Andor.

Szenháromság után 12. vasárnap

Szószéki ige: 1. Kor. 2, 1—11.

Oltári ige: János 2, 12—25.

SZOMAGYARÁZAT. A logos és sofia nem az előadás formájára, hanem tartalmára vonatkozik. Kataggelló = ünnepélyesen kihirdetni, marturion tou theou gen. subjekt, vagyis mivel az evangélium Isten cselekedete, egyúttal tanuságtétel is arról, hogy micsoda az ember Isten előtt s mi az, amit érte Isten végbevisz. A marturion helyett könnyebb olvasási mód mysterion. Luther: isteni prédikáció, ekrina: eltökéltem magamat. Az astheneia és tromos, fobos nem valami emberi elfogódottságra, hanem Isten előtti felelősségre utal, peithos (Pálnál igen ritkán) rábeszélő értelemben; Luther egyszerűen „értelmes“-nek fordítja nyilván a sofia és a marturion ellentétére utalva, archón: nem emberi, hanem angyali, szellemi hatalmasság, katarogumenos: jogi állásától megfosztott, tehát vesztébe rohanó. Az en mysterio a mondatszerkezet felbontása szerint vagy „Isten igéjét hirdetjük titok módján“, vagy „Istennek titkon való igéjét hirdetjük“, proorizó: előre meghatározni az örök tanácsvezetés értelmében, ouk an: irreális feltétel, anabainó: felöltöni, gondolatokra vonatkozóan, kardia: a szív, mint a gondolatok székhelye, hosos: mindaz, ami hetoimazó: Isten szoteriologiai feltétele utal, apokalüptein: kijelenteni, ill. helyesebb kifejezéssel kinyilatkoztatni, ereünaó: alaposan kikutat.

MEDITÁCIÓ. 2, 1 verse utal arra az időre, amikor Pál apostol először ment Korinthusba az athéni tartózkodás után. Olv. Act. 17, 16—18, 1. Már esztendőök teltek el azóta. Most Efezusból írva levelét, az apostol mégis egészen pontosan emlékezik missziói munkájának arra a szakaszára. Miért? Döntő dologról van szó. Athén és Korinthus között valami olyan fontos szempont lett előtte világossá, hogy a rohanó esztendőök sem homályosíthatják el benne még a körülmények emlékét sem. Nyilvánvalóan nem érthetetlen az az utalás a gyülekezet előtt sem. A korinthusiak is emlékeznek rá. Miről van szó? Egyesek szoktak athéni kudarcról beszélni. Ez hamis Act. 17, 34 következtében, hiszen „némelyek“ csatlakoztak a „harmadik nemzetiség“-hez. Aki azonban figyelmesen elolvassa az athéni beszédet, nem tagadhatja annak hiányosságát. Nem krisztocentrikus. Rendkívül ügyesen ragadja

meg a bölcselkedő athéniak figyelmét, beszél Isten valóságáról, arról a „férfi“-ről is, aki a világ bírójának rendeltetett s aki erre a feladatra halálból való feltámasztatása által lett megbizonyítva. De — nem beszél magáról Jézusról, annak a bizonyos halálnak páratlan voltáról, sem a feltámasztásának üdvösséget-szerző erejéről. Homályos volt tehát a mondanivalója. Az apostoli segítők megérthették, de a pogányok számára érthetetlen volt. Akkor krisztocentrikus egy igehirdetés, ha staurocentrikus. S éppen a keresztről hallgat az athéni beszéd. Az a döntő valami, ami Athén és Korinthus között tisztázódott Pál számára, éppen ez a felismerés volt: nincs és nem lehet más mondanivalóm, mint Jézus Krisztusról, még pedig a Megfeszítettről bizonyosságot tenni! Jézus Krisztus a Megfeszített — Isten marturion-ja és mysterion-ja! A kereszt fedi fel, hogy micsoda az ember coram Deo s mit tesz mégis, érte, az Isten. Valóban ez a keresztyén kérügmának egyetlen „témája“. Nincs más mondanivalónk, mind egyháznak, mind Isten sáfárainak, csak a kereszt! Pál apostol, amikor a Lélek munkájaként mindez felragyog előtte, éli át saját erőtlenségét, a félelmet és nagy rettegést. Az athéni beszédet el lehet mondani ilyen szent remegés nélkül is, de Isten marturionját soha. Így válik Pál részére az „elvi“ teológiai kérdés (Was?) a legégetőbbben gyakorlativá. Emellett eltöri a „wie“. Megvan a mondanivaló és most már nem az előadás módja a kérdéses, hanem a Léleknek és erőnek megmutatása. A Lélek az, aki szolgálati fogyatékoságainkat felfedi, mindenre megtanít és vezérel. S ugyanez a Lélek az, aki kinyilatkoztatja Istennek elrejtett bölcsességét: a keresztfeszített, leköpdösött, kigúnyolt, meggalázott és átok alá rekesztett Názáreti Jézus — Istennek egyetlenegy, szerelmetes Fia, az ég és föld Ura, a Messiás (Krisztus)! S ismét egyedül ez a Lélek nyilatkoztatja ki, hogy a keresztfán a „dicsőség“ ura csüng! Emberi bölcsesség itt csődöt mond, Erzékeink soha nem tapasztaltak ilyen. Soha ilyen gondolat fel nem öltött volna még a leghívebb szívben sem. A Lélek azonban, aki az Isten legbensőbb lényegét, személyiségének mélységét alaposan ismeri, kinyilatkoztatja ezt nekünk. S ez által lett minden a miénk!

Így válik oly súlyossá az az apró szó „nekünk“. Ez a fordulópont. Nem az én állapotom, szándékom, erőfeszitésem, odaadásom. A Lélek kinyilatkoztatása, amely velünk mindent közöl személy szerint teremtő módon. Ezzel nyilvánvalóan tarthatatlan a mi szokásos elképzelésünk: először az első hitágazathoz közelkerülni, hinni, hogy van Isten, gondviseléséről, világkormányzó bölcsességéről elmélkedni, fenségessége előtt meghajolni, — azután közel kerülni a második hitágazathoz, dorgálni a bűnt és biztatni a kegyelemmel, sokat használni a bibliai kifejezéseket pld. kiengesztelés, megváltás, bűnbocsánat, üdvösség — s azután szólni a harmadik hitágazatról, pünkösdről, újjászületésről és egyházzal; Nem! Pál éppen ezt tanulta meg Athén és Korinthus között. A harmadik hitágazaton keresztül vezet az út a másodikhoz s azután az elsőhöz. A Lélek nélkül semmit sem értek meg. Semmiképen sem tudom hinni, amit pedig hinnem lehet már, semmiképen! Ezért remeg Pál. Ezért érzi magát ügyefogyottnak és erőtlennek. Ezért nem tud félelem nélkül járni a szolgálata útján. De éppen ebben a félelmében és erőtlenségében válik hitté a hit és reménységgé a reménység a Lélek munkáját illetően!

Ideje volna már sajátommá tenni mindezt. Maga a Lélek nem erre ösztökél-e éppen most bennünket? Rám nehezedik sok-sok „beszéd“, ami lehetett ügyes és tetszetős, de nem az hangzott, aminek kellett volna és nem úgy, amint kellett volna. Mind a szolgálatunk, mind a gyülekezet hite inkább nyugodott emberi bölcseségen s nem Isten erején! A mai evangéliumban Jézus a jeruzsálemi templomban van. S el kezd beszélni a keresztről! Ám megrontatik az Ó teste, de harmadnapra „felépül“ és örökkévalóan ragyog a Sion hegyén. Tehát a Mesternek is ez volt a mondanivalója. Szabad-e másról beszélni?!

Ave crux, spes unica! — és könyörögjünk a Lélek kinyilatkoztatásáért!

VÁZLAT. Mivel úgy kell megállanom a szószéken mindig, mintha utoljára prédikálnék, az igehirdetés vázlatát a következő lehetne:

Amit a Lélek kinyilatkoztat: az örökkévaló kereszt, a) az örökkévalóságban 2, 7 és I. Péter. 1, 19—20. b) a *mögöttünk levő időben* Róm. 3, 25., akire nézve adatott előbb(!) is már a bocsánat c) a *jelenben* 2, 2 az igehirdetés egyetlen főtémája d) a *jövendőben* Fil. 2, 8—11 az egykor megalázott a messiási birodalom királya e) az *örökkévalóságban* Jel. 21, 14 5, 6—10.

Ajánlható ének: 185 és 404.

Balikó Zoltán.

Szentháromság után 13. vasárnap

Szószéki igé: I. Tim. 1, 12—17.

Oltári igé: Mát. 11, 25—30.

A TEXTUS MEGÉRTÉSE. Szövegkritikai problémák általában ebben a szakaszban nincsenek. Élesebbé és világosabbá tehetjük a textus üzenetét, ha tekintettel vagyunk az eredeti görög szöveg jelentésbeli gazdagságára. 12. v. Három dologért ad hálát a multjába visszanező apostol: azért, hogy Krisztus őt egyszer mindenkorra megerősítette a Lélek által; (aoristos!) — a Sinaiticus itt praesenset használ, az állandó megerősítésről szól azért, hogy az előjáró kegyelem csodájával *hűségesnek* ítélte; és azért, hogy szolgálatba állította (themenos!) multja ellenére. — 13. v. Hybristés; aki se Istent, se embert nem ismerve erőszakoskodik és zsarnokooskodik másokon. Kemény ítélet farizeusi multja felett! — „Tudatlanul“ v. ö. Lk 23, 34! — 14. v. Hyperepleonans: elképzelhetetlen nagy bőséggel kiáradt — „Hittel és szeretettel“: a „meta“ itt inkább azt jelöli meg, *amin keresztül* történt a kegyelem előadása Pál életében. — 15. v. „vagyonok“: az összefüggés szerint Pál itt inkább a multjára gondol. Benne van ebben a szóben sajtalmagának és multjának feltétlen elvetése (Schlatter). — 16. v. Hypotyposis; példa, de itt nem a minta, követhető példa, hanem az „óskép“, a typos, értelmében. — 17. v. gyülekezeti doxologia. Nesfle-szövegünk fordítása: A világkorszakok királyának, a romolhatatlan, láthatatlan, egyedül való Istennek...

A TEXTUS EREDETI JELENTÉSE. 1. Alapigénk háttere: Efezusban törvénytanítók járnak. A kegyelem megvetésével a törvényen keresztül akarják a gyülekezetben felállítani a tökéletesek közösségét. Önmaguk vallásosságában elbizakodva megvetéssel néznek le a hűnösökre. Az öregedő apostol visszatekint egész eddigi életére és a saját életének nagy példájából állítja oda Timótheus és az efezusi gyülekezet elé a *tiszta evangéliumot: kegyelem a bűnösöknek!* Jézus Krisztus azért jött, hogy megtartsa azokat, akiket a törvény eíttel, akik a bűn rabságában élnek. Mert mi az öreg Pál multjának nagy üzenete?

2. Felmerül előtte mindaz, *amit ő* cselekedett. Káromolta és gyalázta Krisztus nevét. Szidalmazta, üldözte és gyötörte követőit. Talán kezéhez tapadó vér is jelenik meg előtte. Ez volt ő! — És mit tett Krisztus? Lehajolt ehhez az elveszett Krisztus-gyűlölőhöz. A bűneiben ott Damaszkusz előtti lesújtottba egész életre szóló erőt öntött. A kegyelem előjáró bizalmával *hűségesnek* ítélte és apostoli szolgálatba állította (12. v.). S azután csodálatos, megmérhetetlen bőséggel kiárasztotta reá kegyelmének gazdagságát azzal, hogy élő hitet és veszendő emberek iránti szeretetet, felelősséget adott a szívébe (14. v.).

3. Nincs Pálban semmi az élete alkonyán, ami önmagát dicsérné. Távol tőle minden öntudat. Élete eseményeire, nagy művére a hit tiszta látásával tud nézni. Csak egyet lát mögötte egyre csodálatosabbnak: Krisztusnak az elveszett bűnőshöz való *megmérhetetlen kegyelmét*, amely őt Damaszkusztól mindeddig hordozta. Ez az evangélium!

4. Pál azt is világosan látja, hogy Krisztusnak az ő életével célja volt a szolgálaton kívül is. Óskép, typos gyanánt áll a bűn mélységeiből a kegyelem csodálatos magasságaiba ívelő élete a világ és a gyülekezet előtt!

Ez Isten eljárás módja, ez Krisztus mentő szeretetének munkája minden bűnösön.

5. Amikor a hazafelé készülő Pál így végigtekint a saját életén és Krisztus kegyelmét látja mögötte mindenütt, önkéntelenül tör elő a szívéből egy hatalmas csodálatos *doxológia* (17. v.) annak az Istennek dicsőségére, aki az élet forrása, aki a fény teljessége s aki egyedül tudja, mit és hogyan cselekedjék a legjobban életünkben.

A TEXTUS MAI ÜZENETE. 1. Világosan üzen ez a textus először is arról, hogy *mi az evangélium a mai embernek?* Milyen emberek üdvözülhetnek? Az elveszettek, akik tudják és vallják nyomorúságukat. Jézus nem a tökéletesekhez, a jókhoz és igazakhoz jött, hanem azokhoz, akiknek életét megrontotta a bűn, akiknek nincs örömük és békeségük. Őket teszi gazdaggá. Kiárasztja rájuk a kegyelem bőségét.

2. *Nincs olyan mélyresüllyedt, elveszett ember, aki előtt ne lenne nyitva az út jefelé!* Istenkáromló, Krisztusgyalázó, keresztyén-sanyargató Saulusnak is szűk a kegyelem. Mégpedig nemcsak előzetes, de utólagos kiérdemlés nélkül is! Hányan nem merik hinni, hogy nekik is tiszta lapjuk lehet Isten előtt! Ez az ige egyetlen hatalmas üzenet erről, a kegyelemből való megigazulás örvendező dicsérete.

3. *Megerősíti ez az ige azokat, akik a kegyelem útján járnak.* Nem az életünkbe szüntelenül a kegyelem. Nyisd meg szívedet és nyisd meg életetünk keresztül. *Ennek* ne legyünk az akadályai! A hit csatornáján át árad az életünkbe szüntelenül a kegyelem. Nyisd meg szívedet és nyisd meg életedet a felülről jövő kegyelem előtt!

Ajánlott énekek: 349, 350 vagy 351.

dr. Nagy Gyula

Szenháromság után 14. vasárnap

Szószerki ige: II. Tim. 2, 19—21.

Ottári ige: Lk. 4, 23—30.

Lényeges az összekötő kezdő szó: mindazáltal. Lehetetlenné teszi, hogy az *előzőkkel való összefüggés* nélkül foglalkozunk a textussal. Pál Isten előtti becsületos megállásra s az igazság helyes fejtegetésére inti Timótheust. Erre szükség van, mert tévtanítók szédítik a hitben járókat s a hitre vágyókat. Timótheus nagy igehirdetői feladatot kap, amely egyben nagy pásztorki feladat is. Olyanok előtt kell prédikálnia, akiket megzavartak hitbeli dolgokban. *Kik ezek?* Az óreá bízottak seregének eltévedt, bajba jutott tagjai s így a „mindazáltal“ vigasztalást jelent, hogy ne félj, van segítség? Vagy a rákfekély undorító veszedelmével és gyógyíthatatlanságával párhuzamba állított elveszettek, akik lemorzsolódtak Isten népének igazi közösségéből s így a „mindazáltal“ egy belső körre visszahúzódó vigasztalás, hogy lásd, azok elvesztek ugyan, de még mindig maradtak igaz hívők s ez a mag majd új lermést hoz?

Mi ennek háttérnek a mai vetülete? Bekopogtat otthon egy asszony, kezében könyvek, megvételre ajánlja. Közben megáll a konyhaajtóban s az ott szorgoskodó háziasszonynak bő szóáradatban beszél „idők végezetéről“, „jelekről“, „égi Bárányról“ stb. Mondataiban bibliai idézetek röpködnek s félóra múlva a háziasszony hitbeli ismereteiben ingadozva azt sem tudja, hányadán áll a dolgokkal. — Beszélgetsz egy híveddel, aki filozófus pózban beszél „vallásos érzéseiről“ s percekben belül már sejtjed, hogy voltaképpen egy pan-teistáival, teozóffussal, vagy spirítisztáival beszélsz. — Fialat leányt épelt be az irodámba hetekkel ezelőtt. Elpanaszolta, hogy egyházunk tanításától elhidegült. Hosszas beszélgetésünk alatt ilyen kitételeket használt: „komolyan kezdek meggyőződni arról, hogy Luther eretnek volt“, vagy „mégis meggyőző tények tapasztalhatók bűcsújáró helyek csodáiban“ s én azon gondolkodom, hogy hívem vajjon ez a leány, vagy már fölünk leszakadt, elveszett valaki? — Amikor szószerkekre lépsz s a főének utolsó szavai alatt szemébe nézel a gyüle-

zavart, félelmekkel és bizonytalansággal fűtött lelkekre? Ennek az igének az előzménye ígéhirdetésre való előkészületünkben élesen húzza alá ezt a kérdést: *kik azok, kiknek prédikálunk?*

Nézz a szemébe azoknak, akiknek „fel van dülva a hitük“ s mondd el nekik, hogy

1. *Istenezek felfelé.* Nem hirdet üres moralizmust, nem pszichológiai jó-tanácsokkal lát el, nem akaratodra, tehetségedre, erényeidre apellál, hanem az örök-egyre mutat: Krisztusra, aki a fundamentum képében rendíthetetlenül áll előttünk.

2. *Isten népe ők ma is.* Így, küzdelmeikben, kísértéseikben, hitben való ingadozásokban is. A pecsét bizonyítás. Krisztust küldötte az Atya. Éppen ez bizonyítja, hogy ismeri az övéit. Azokat ismeri, akik ma is szöszékeink alatt ülnek: a hitükben feldúltakat és ő tudja, hogy nem másra van szükségünk, mint éppen a Krisztusra, mint megfeszítetre s mint aki a megfáradtakat és megterhelteket hívja magához.

3. *Útja és programja van Isten népének.* Amikor Isten a Krisztusban mindent megoldott, ez nem tunya elhagyatkozásra indítja az övéit. Hamisságtól elálló, jócselekedetekre alkalmas, a maga küldetését, szerepét, „tisztlásségre való edény“-voltát betöltő életformában él Isten gyermeke, aki a Krisztus nevét vallja. Világos az is, hogy Krisztus nevének vallása nem csupán a szó bizcynyságtétele a hívők ajkán, hanem a szív magatartása. *Koren Emil.*

Gyermekprédikáció

Csel. 5, 1—5.

Kedves Gyermekek! * Tí nagyon jól tudjátok, hogy az első keresztyének milyen nagy szeretetben éltek. Azt olvassuk a Bibliában, hogy nem is volt szűkölködő közöttük, mert akinek volt valamije, az szívesen segítette a szegényebbet. Úgy csinálták ezt akkoriban Krisztusnak ezek a híu követői, hogy amit erre szántak, azt elvitték a gyülekezet vezetőihez, az apostolokhoz és azok sétosztották kinek-kinek, ahogy szüksége volt rá. Így tett Barnabás is, aki mezőt adott el és elvitte az árát, hadd osszák szét a rászorulóknak között.

Az egyik napon Anániás jön, keze a bő ruha alatt, nyilván valamit rejteget. Odamegy Péterhez és egy zacskó pénzt húz elő. „Nézd, Péter, mi is eladtuk a mezőnket, elhoztuk az árát a gyülekezetnek, fogadd jó szívvel, ez az egész.“ Ezzel odateszi Péter elé a kis zacskót. Péter azonban nem nyul érte, szomorú szemekkel néz Anániásra és így szól: „Anániás, miért foglalta el a Sátán a te szívedet, hogy megcsald a Szentlelket és a mezőnek árából félretégy?“ A körülöttük levék figyelnek Péter szavaira. Anániás napsütötte arcán meglátszik, mennyire elápad. De Péter folytatja: „Nemde megmaradva néked maradt volna meg, és eladva te hatalmádban volt, miért hogy ezt a dolgot cselekedtek szívedben? Nem embereknek hazudtál, hanem Istennek.“ Mindnyájan elszőrnyedve néznek Anániásra és egy kicsit odébb húzódnak tőle. Anániás pedig szívéhez kap és egy sóhajjal össze-roggy. Meghalt.

Látjátok, kedves gyermekeim, milyen szomorú dolog, hogy akadt a legelső gyülekezetben is ilyen ember, aki be akarta csapni az Istent. Azonban kérdezhetnétek tőlem, hogy minékünk mit kell ebből a történetből megtanulnunk. Hiszen minékünk nincsen mezőnk, amit eladnánk és aminek az árából félretennénk. De még csak pénzünk sincs, szoktunk kapni tíz vagy húsz fillért a perselybe, de azt most igazán bele fogjuk tenni. Ne lepődjétek meg

* Az alsó négy osztályt tartottam szem előtt, sőt inkább — kisebbeket. Az alkalmazásnál — egészen személyessé téve — bővíteni kell az anyagot példákkal.

kedves gyermekeim, de itt mégis arról van szó, hogy vannak köztetek olyanok, akik éppen úgy viselkednek, mint Anániás.

Hát milyen ember volt ez az Anániás? Nagyon derék, jó, vallásos ember. Szorgalmas templomjáró is. Eppen olyan, mint ti. Lám csak, ti is eljöttök szorgalmasan a templomba, sőt szerettek is idejárni. Ez lenne a baj? Dehogy is! Nem az volt Anániásnál a baj, hogy elment Péterhez, hanem az, hogy csak a fél zacskó pénzt akarta ott hagyni. És még ez sem lett volna olyan nagy baj, hogyha ezzel nem hazudott volna. Nemcsak az embereknek, de az Istennek is.

Hát ez a baj nálatok is! Eljártok a templomba, de csak a fél szívetek van itt, és nem is vagytok hajlandók az egészet odaadni Istennek. Itt üitök szépen, sorban, szemetek csillogva néz rám, de néha-néha látom, hogy már nem figyeltek. Itt üitök, de a szívetek, a gondolatotok valahol máshol van. En itt most ünneplő ruhás sereget látok, tiszta az arcotok, fésült a hajatok. De nem ilyenek vagytok ti valójában. Amikor az utcán megyek, akkor találkozikom a Pista másik felével, csúnya szavakkal szidja a kistestvérét. Találkozikom a kis Ilus másik felével, mikor a Mariska hajába kapaszkodik és csúnyán tépázza a gyengébbet.

Gyerekek! Mondjátok meg nekem, elhozzátok a szíveteket? Itt van-e most mindaz, amit a múlt héten elkövettetek és hajlandók vagytok-e most letenni mindezt Isten elé? Azt mondjátok, hogy ez nem valami nagy ajándék lenne, ne higyjétek ezt! Emlékeztetek csak Jézus szavára, amikor azt mondta, hogy nagyobb öröm lesz a mennyben egy megtérő bűnösön, hogyneham kilencvenkilenc igaz emberen, akiknek nincsen szükségük megtérésre. Tudjátok-e, gyerekek, hogy Isten nagyon szeretné a szívüNKet, kéri is tőlünk ily szavakkal: „Adjad, fiam, a te szívedet nékem!” Talán azt hiszitek, hogy az Isten nem tudja, milyen a mi szívünk? És hogy ő azt gondolja, hogy a szívünkkel valami nemeset, nagyon jót, igen szépet fog kapni. Dehogy is! Isten éppen úgy látja, mint Anániásnál is, hogy a fele pénz otthon maradt, éppen úgy látja, hogy ti a fele szíveteket kívül hagyátok a templomon. Pedig neki az egész kell.

Anániásnál is az volt a baj, hogy a fele pénzzel a fele szíve is otthon maradt. Pedig mikor Jézus meghalt a keresztfán, akkor az egész Anániásért áldozta oda magát. A nagyobbak emlékeznek a Kátéra, hogy így tanultuk: „egészen az övé legyenek...” A mi Jézusunknak azért hullott a vére, hogy a mi egész szívünk kikerüljön a Sátán hatalmából és az egész az övé legyen.

Anániás azt hitte, hogy nem olyan nagy dolog az, ha nem viszi el az egészet. Látjátok mi lett vége! Anániás meghalt. Most azért szól hozzátok Isten, hogy ti ne járjatok így. Mert nektek is ez lenne a sorsotok. Nem úgy ám, hogy majd ötven-hatvan év múlva koporsóba tesznek, hanem már most meghal az szívetek. Lesz belőletek halott szívű ember, olyan, aki nem szereti az Istent, szavára nem hallgat, parancsait megszegi. Azért, mert a szíve egészen a halálé, a Sátáné, Istennek nem akarta odaadni az egész szívet, gondolta, elég lesz a fél szívetemet elhozni és közben — észre sem vette — a szíve egészen a Sátáné lett.

Milyen borzasztó lehetett, mikor Anániás összeesett, hogy megijedhettek. Néhányan odaugrottak hozzá, eikezdték rázogatni, de egyszercsak az egyik sápadtan felemelkedett és azt mondta Péternek: Anániás meghalt. Azt olvassuk, hogy „mindenekben nagy félelem támadt”. Nem is kis dolog, mikor valakit ilyen hirtelen utolér a bűne. Azt hiszem, ti is megijednétek, ha úgy egészen komolyan vennétek, hogy itt élet-halálról van szó. Ha úgy meggondolnátok, hányszor megérdemeltétek volna, hogy az Isten keményen megbüntessen, mert nagyon sokszor voltatok már itt fél szívvel.

De most már ennek legyen vége! Megköszönjük Istennek, hogy eddig nem büntetett meg és el fogjuk hozni mindig egészen a szívüNKet. Ha bűnös, akkor is. Isten majd megtisztítja a bűntől, ad belé szeretetet, indítja forró dobogásra... csak egyszer megkaphatná az egész szívüNKet! Amen.

Kajos János.

Hiszek egy anyaszentegyházat

— Az ökuménikus kérdés az egyházzól szóló lutheri-reformátori tanítás megvilágításában —

1.

Hogyan látta az első keresztyénység az egyházat?

Credo unam, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam. A Symbolum Niceno-Constantinopolitanumnak ezek az ősi szavai a legrégebb keresztyén dogmatikai tanítás az egyházzól. (Az apostoli levelek és az Apostoli Hitvallás még nem esnek a tanfejlődés vonalába.) Hogy — későbbi fejtegetéseink alapjául — az első keresztyénységnek az egyházra vonatkozó tanítását körvonalalaiban megismerhesük, vegyük sorra a Niceno-Constantinopolitanum egyes szavait.

Hiszem az egyházat

Credo ecclesiam. Isten egyháza itt van ebben a világban. Az ekklesiáról konkrét, látható, kézzelfogható valóságként beszél az egész Újszövetség. Az egy, szent, egyetemes egyházat azonban a pusztán emberi látás sehol sem találja ebben a világban. Lát embereket, akik nagyon távol vannak a tökéletességtől. Látja a keresztyéket és az úrvacsorai elemeket. Hallja az ige elhangzó szavait. Ahhoz, hogy a bennük konkrét módon jelenlévő ekklesiát elérhesük, megragadhasuk, hit kell. Az Isten Szentlelkétől ébresztett és munkált hit nyitja csak meg büntől elhomályosított látásunkat Isten szent és egyetemes egyházának meglátására a konkrét gyülekezetben, a hangzó és munkálkodó igében és a kiszolgáltatótt szentségekben.

A fentiekhez kettőt kell még hozzátennünk. Isten egyházának ez a hitbéli megismerése nem jelent a látásnál, az empirikus megismerésnél, *kisebb* bizonyosságot. És nem jelent valamilyen pusztán *értelmi, intellektuális* magatartást sem: elhiszem, bár a szemem nem mutatja ezt az egyházat. Credere több, mint pusztán assentire. Újszövetségi értelemben az egyházra irányuló hit *teljes*, személyes, értelmi-érzelmi-akarati közösség az egyház Urával, Krisztus Lelkével és az egyház tagjaival. A credo ecclesiam tehát nem ilyesforma kijelentés: elhiszem, hogy a föld forog a Nap körül. Hanem teljes súlyú, személyes vallástétel arról, hogy Istennek ez az egyháza nem rajtam kívül álló, távoli valami, hanem léte engem személyesen, existenciálisan érint. Benne vagyok, tagja vagyok, Isten kegyelméből én is egy lehetek vele.

Az egyház szentsége

Credo *sanctam* ecclesiam. A „szent“ az egyház szava mellett előforduló legrégebb keresztyén megjelölés. Ótestamentomi eredetű jelző. Isten ószövetségbeli népének „szent“ megjelölésére mutat vissza.

Szent az egyház és szent a gyülekezet. De *nem tagjainak kvalitása*, tökéletes, büntelen életfolytatása értelmében, ahogyan ezt a jelzőt a szekták értik és magukra a büntelenség igényével alkalmazzák, hanem szent abban az értelemben, ahogyan ezt a megjelölést az

Ótestamentom és nyomában az Újszövetség is használja. Szent, mert nem „e világ“. Először is a keresztség szentsége által *kimentetett* a bűn és halál világából. Másfelől pedig a *Szentlélek Úristen* munkálkodik benne a kegyelem eszközeivel.

Ez a szentség nem statikus állapot, hanem dinamikus folyamat. A megszentelés műve állandóan *történik* benne. Isten maga tisztítja el, mossa le újra meg újra szent népéről a bűnnek szennyét, „hogy majd ön maga elé állítsa dicsőségben az egyházat, úgy, hogy azon ne legyen szeplő, vagy sömörgözés, vagy valami efféle; hanem hogy legyen szent és feddhetetlen“. (Ef. 5, 27.)

Az egyház kvantitatív és kvalitatív egyetemessége

Credo sanctam, catholicam ecclesiam. Első jelentése szerint az egyháznak ez a megjelölése kvantitatív jellegű. Azt jelenti, hogy Isten egyháza *átfog* minden teret és minden időt. Átöleli mindazokat a szétszórt hívőket, akik szerte az oekuménén, a lakott földön, végig az egyháztörténet ragyogó és sötét évszázadaiban, egyek voltak Krisztusban.

Ugyanakkor ez a jelző nagyon korán kvalitatív jelentést is kapott. Jelentette az *igazhitű*, egyetemes keresztyénséggel való közösség megvallását, az ettől elszakadt különféle haeresisekkel, tévelygésekkel szemben.

A reformatori teológia — ahogyan később még látni fogjuk — itt mutatott rá nagyon élesen arra, hogy az igazhitűség, az igazi katholicitás, nincs a *számbeli* többséghez kötve. *Lehet, hogy az egyház kvantitatív és kvalitatív katholicitása szembekerül egymással és az evangélium a számbeli kisebbségnél marad.* Ez egyenesen Isten eljárás módja ebben a világban — vallja Luther.

Az egyház apostolisága

Credo sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam. A szimbolumnak ezzel a megjelölésével kapcsolatban nem a successio apostolica (apostoli kézrátétel) *külső* jegyére, hanem a successio fidelium (a hitbeli egység) *belső* kapesára kell gondolnunk. Rajta keresztül viszont az „apostolok tudományára“ (Acta 2, 42), Istennek tisztán és igazán hirdetett igéjére, amely ezt a hitet ébreszti. Az a földi keresztyén közösség, amely nem az „apostolok tudományában“ foglaltos, amely nem marad meg Isten igéjében, többé nem „apostoli“. Így nem is Krisztus egyháza itt a földön.

A nehéz tétel: Krisztus egyháza egy

A végére hagytuk a szimbolumnak azt a jelzőjét, amely felsoroias szerint az első. Credo *unam*, sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam. *Isten egyháza egy.*

Ez azt jelenti, hogy *egyedüli* (unica). Ninesen rajta kívül más egyház, sem most, sem a jövődöben. De jelenti azt is, hogy Isten egyháza *összefügg*, nem darabolható szét részekre (una indivisa). Istennek csak egy egyháza van. Ez magában foglalja mindazokat a hívőket, akiket tengernyi evilágbeli különbség, tér, idő, faj, nyelv stb. szakít széjjel, de akik mégis egyek az egy anyaszentegyházban.

Kétségtelen, hogy az egyháznak ez az egysége Krisztus Urunk

akarata: nem több egyházat akart, hanem egy egyházat. (Főpapi imádság, „hogy mindnyájan egyek legyenek“, Ján. 17, 21). A gyakran félreértett Ján. 10, 16 — „más juhaim is vannak nékem, amelyek nem ebből az akolból valók“ — semmiképpen sem magyarázható más „egyházakból“ való juhokra. A „nem ebből az akolból valók“ megjelölés itt az Izrael népén kívül való hívőkre, juhokra vonatkozik. A Lélek egységének megőrzésére hív fel Pál apostol is, mert „egy a test és egy a Lélek... egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség, egy az Isten és mindeneknek Atyja, aki mindeneknek föltötte van és mindenek által és mindnyájatokban munkálkodik“ (Ef. 4, 4—6).

Volt idő az egyház történetében, amikor a földi egyház — legalább is külsőleg — megfelelni látszott Ura akaratának. Az egyház egységének ez a külső, empirikus formája a pünkösdtől való távoldással egyre inkább elhomályosul. Először csak kisebb darabokat tör le „e világ ura“ az egyház közösségéből (tévtanítók és követők). Amint a történelem évszázadain át előrehalad az egyház népe, fokozatosan eltűnik az egységnek még a látszata is. Az una ecclesia-t vallók serege egymástól elkülönülő, sőt egymással nem egyszer fegyverrel is szembenálló táborokra szakadozik szét.

Gyötrő kérdések

Aki az egyház egységét nemcsak ajkával, de hitének existenciális teljessége szerint vallja az ősi keresztyén hitvallásokkal és ugyanakkor látja, tapasztalja az egy, egyetlen és szét nem darabolható egyház részekre szakadozottságát, kell, hogy szenvedjen ennek a paradox helyzetnek nyomorúsága alatt. Kell, hogy égessen és gyötörjön bennünket Isten népének ez az állapota! Hol van ebből a kínzó ellentmondásból kivezető út? Hogyan tekintünk más felekezetek tagjaira? Mi a helyes látás saját egyházunknak Isten egy, egyetlen, apostoli, szent egyházához való viszonya felől? És milyen feladatot jelent ez a számunkra? Ezekre a minden időben felvetődő kérdésekre próbálunk feleletet keresni egyházunknak az Írásban fundált tanítása alapján.

Problémánknak külön is aktualitást ad az ökuménikus világmozgalom. Mi vele kapcsolatban helyes evangélikus magatartásunk? Hogyan tekintünk az egyház egységének megvalósítását célzó törekvésekre és mi itt Isten igéje és arra épülő reformátori teológiánk alapján evangélikus mondanivalónk?

Mielőtt ezekre a kérdésekre felelni próbálnánk, szólnunk kell röviden a többi megoldási kísérletről.

2

Az anyaszentegyház egységének római katolikus és szektás megoldási kísérlete: a kizárás útja

Problémánk: a hitvallásbeli egy, egyetlen (katholikus) egyház és az egymással szembenálló, empirikus, földi egyházak kínzó feszültsége. Ennek a feszültségnek első lehetséges megoldási kísérlete a „kizárás módszere“. Mit értünk ez alatt? Azt, hogy az empirikus, földi egyházak egyikét az egy, egyetlen, katolikus anyaszentegyházzal

azonosítják, vele egynek veszik, a többit pedig kizárják az anyaszentegyházból. Aki nincs benne ebben az elhatárolható, empirikus földi közösségben, nem tartozik hozzá "Krisztus testéhez", sem. Eretnek, szakadár, heretikus. Mivel pedig extra ecclesiam nulla salus, szükségképen ki van zárva az üdvösségből is. E szerint a megoldás szerint tehát Isten népe itt a világban bizonyos külső jegyek alapján teljességgel elhatárolható.

A római egyház felelete

Tudjuk, ez a római egyház felelete a fenti kérdésre. Ez a külsőséges, institutionális egyházfogalom már az ókor századaiban kezdett kialakulni. Cyprianus De unitate ecclesiae c. munkájában az egy, szent, katolikus egyházhoz való tartozásnak három feltételét, ismerető jegyét állapítja meg. Ezek: az egyház püspökeinek való alárendeltség, a kánon elfogadása és a regula fidei vallása. Ezek közül is, mint az egyház egységének a másik kettő fölött álló biztosítéka, a püspöki, majd a pápai hatalom alá rendeltség jutott a legfontosabb szerephez. Egyeses vonal vezet Cyprianus egyházfogalmától Bellarminéhoz, aki szerint az anyaszentegyház éppen úgy látható és megfogható, elhatárolható valóság, „mint a gall királyság, vagy a velencei köztársaság“. Aki ehhez a látható és a pápa fősége alatt álló egyházszerkezethez tartozik, Krisztus egyházához tartozik. Aki a pápa főségét nem ismeri el, kívül áll az egyházon és így az üdvösségen is.

A szekták felelete

Nemesak a római egyház járja a kizárásnak ezt az útját. Így próbálják eltüntetni a fent említett feszültséget a szekták is. Ezek a földi, történeti egyházakat egyetemlegesen zárják ki Isten egyházából, mondván, hogy megromlottak, összevegyültek a világgal és így nem Isten népe többé. Felfogásuk szerint „Isten szentjei“ életfolytatásukról, cselekedeteikről, büntelenségükről felismerhetők (ez a fent említett, bibliaellenes kvalitatív szentség-fogalom).

Isten igazi egyháza, az anyaszentegyház, itt is egyetlen, látható, külsőképpen is felismerhető és elhatárolható közösséggé lesz. Isten egyháza és a hívők látható, földi közössége között tehát a feszültség — a többiek kizárása útján — látszólag ugyanesak feloldódik.

A kizárás módszerének kritikája

A fenti út — az emberek egy bizonyos külső közösségének Isten egyházával való azonosítása és a többiek kizárása — teljességgel hamis út. A feszültség ilyenképpen nem szüntethető meg. Ebben az esetben az az egyház, amelyről a szimbólumban vallást teszünk, egyfelől megszűnnék hit tárgya lenni; teljességgel *látható* egyházzá lenne. Másfelől — az Írás világos tanításával ellentétben (Máté 13, 24 kk. és 47 kk.) — éles *határvonalat* húzhatnánk Isten népe, az egyház, és a kárhozát népe, e világ, között. Legalább is annyit bizonyosan megmondhatnánk, hogy kik nem tartoznak az üdvözülők seregéhez (a római értelemben vett eretnekek és a szektás értelemben vett „szentek közösségén“ kívül állók). Ilyen elhatárolást azonban egyedül az Úr végez majd az utolsó napon.

A fenti felfogással ellentétben az egyház — *szubjektív oldaláról, a szentek közösségének oldaláról tekintve* — teljességgel lerögzíthetetlen, ki nem cövekelhető, emberileg nem határolható el. Az egyház a szenteknek az a közössége, amelynek határai egyedül Isten előtt nyilvánvalóak (*congregatio sanctorum* — *Versammlung aller Gläubigen* . . . , AH VII. c.). *Ecclesia* . . . *principaliter est societas fidei et Spiritus Sancti in cordibus*. Az egyház . . . elsősorban a hitnek és a Szentléleknek a szívekben levő közössége. (Apol. IV. c.). *Latet ecclesia, latet sancti* (Luther).

Egyház az egyházon kívül

Az egyház annyira hit és nem látás tárgya, hogy paradox módon egyenesen kívüleshetik a látható, elérhető, földi egyházon.* „Ki tudja, vajjon a világ kezdetétől fogva nem szüntelenül az volt-e Isten egyházának állapota, hogy egyeseket Isten népének és szenteknek hívtak és nem voltak azok; mások viszont — mintegy a maradék — Isten népe és szentjei voltak köztük és ezeket éppen nem nevezték így, amint ezt Kain és Ábel, Izmael és Izsák, Ézsau és Jákób története is mutatja. Nézi az ariánusok évszázadát! Az egész földön alig öt igazhitű püspök maradt meg és ezeket is elűzték székhelyükről, az ariánusok pedig az egyház nyilvános neve alatt és hivatalában kormányoztak. Krisztus mégis fenntartotta ezek közt a heretikusok közt is az egyházat. De úgy, hogy semmiképen sem tartották és hitték egyháznak az emberek.“ (Luther, *De servo arbitrio*.) Hasonlóképpen tekintett reformátorunk és nyomán a lutheri egyháztörténetírás az ó- és középkor századaira, amikor a megromlott külső egyház leple alatt elrejtetten, csak a hit számára elérhetően, élt tovább az „igazság tanuiban“ (Flatius: *testes veritatis*) Isten igazi egyháza.

Járhatatlan út

Amellett, hogy ez a római katolikus és szektás megoldási mód ellenkezik a hitvallás erede-jával (náluk az egyház tulajdonképpen már *hit* tárgya, hanem látásé), ellenkezik Isten egyháza *katholicitásával* is. A római egyház éppen nem „katolikus“, mivel bizonyos külső jegyek hiánya alapján kizárni próbálja azokat, akiket az élő hit szívébe írt jegye köt Krisztushoz.

Mivel a kizárás útján járó római katolicizmus és szekták magukon kívül másutt egyházat nem hajlandók elismerni, természetes, hogy számukra a keresztyénség többi részével való együttműködésnek csak egyetlenegy módja lehetséges: ha azok esatlakoznak, „*visszatérnek*“ hozzájuk. A római pápaságnak az öikuménikus mozgalomtól való távolmaradása innen magyarázható. Egyházfogalmukból ez szükségszerűen következik. Ha következetesen, nem vehetnek részt öikuménikus mozgalmakban a szekták sem.

* Az „*egyház*“ szó — elkerülhetetlen módon — állandóan két eltérő jelentésben szerepel. Jelenti egyfelől a szimbolumbeli egyházat, Krisztus egyetlen egyházát, az anyaszentegyházat. De jelenti másfelől a konkrét, földi egyházakat is, melyekben állandóan valósul, jelen van az anyaszentegyház. Ezt a kettős jelentést szem előtt kell tartanunk!

Az anyaszentegyház egységének spiritualista és idealista megoldási kísérlete : az áthidalás útja

A második lehetőséget, amely a fenti kínzó paradoxon feloldására kínálkozik, a kizárás útjával ellentétben így nevezhetnénk: az áthidalás útja. Pontosan az ellenkezője annak, amiről az előbb volt szó.

Ott Krisztus egyháza és az empirikus földi egyházi közösségek feszültségét úgy próbálták megszüntetni, hogy az egyik történetileg adott közösségbe helyezkedtek bele és azt — a többiek kirekesztésével — Isten egyedül üdvözítő, igazi, egyetlen és szent egyházává deklarálták. Itt viszont a feszültség látszólag azzal oldódik fel, hogy *a földi egyházak egyike sem az egyház. Isten egy egyháza teljességgel, minden vonatkozásában láthatatlan.* A látható földi egyház az igazi, láthatatlan, lényegegyháznak esupán inaedquat megjelenési formája. A földi egyházak fölött, rajtuk kívül van az igazi egyház, mint spirituális, szellemi valóság.

A spiritualisták felelete

Ez a megoldási kísérlet a mindenkori spiritualisták útja. Láthatatlanná teszi az egyházat, nemesak abban az értelemben, ahogyan Luther és hitvallási irataink szólnak a hívők közösségének lerögzíthetetlenségéről, hanem minden vonatkozásában. Szerintük a látható földi egyház ennek a láthatatlan lényegegyháznak esupán többékevésbébbé hűséges megjelenése. Rajta csak átsugárzik, átragyog a láthatatlan, igazi egyház dicsősége.

Ennek a felfogásnak vallói ezért hangsúlyozzák az egyházhoz tartozás dolgában a kereszttség mellőzésével kizárólag a hit jelentőségét, a Lélek munkájának külső eszközhöz hozzá nem kötöttségét, az egyházi hivatal emberi és nem isteni eredetét. Általában; mindaz, ami az egyház életében látható-hallható, nem tartozik az egyház spirituális lényegéhez.

E mögött az egyházfogalom mögött végső fokon a finitum non capax infiniti elve áll.

Az idealisták felelete

Ugyanezen a vonalon halad alapkérdésünk tekintetében az idealizmus és racionalizmus gondolkodása.

Jellemző erre *Kant* felfogása. A sok különféle egyház ellenére mégis lehetséges egy igazi vallás, amely azonban nem a történeti (s így kisebb értékű) kinyilatkoztatás-hiten (Offenbarungsglaube), hanem az ész-hiten (Vernunftsglaube) épül fel. Szemben a különféle történeti egyházakkal, ez a fölöttük álló, történetietlen és felekezetenküli hit az igazi hit (reiner Religionsglaube). „Es ist *nur eine wahre Religion*; aber es kann vielerlei Arten des Glaubens geben“ (Csak egy igazi vallás van, a hitnek azonban sokféle fajtája lehet. Religion innerhalb der Grenzen der reinen Vernunft e. művében).

Ebből a kanti felfogásból, amely a felvilágosodás korában az egyházi körök gondolkodását is igen erősen a hatása alá vonta,

szükségképen következik az a nézet, hogy az egyházi hitvallások és dogmák, mint történeti alakulatok, múlt jelentőségűek. A földi egyházak összetalálkozhatnak fölöttük egy történeti kinyilatkoztatás- és hitvallásnélküli tiszta észvallásban. Ez a teljes relativizmust és az egyház tanítása iránti teljes közömbösséget jelenti. A racionalista dogmatikus Wegscheider ezt írja az egyházzól: *Societas quaedam singularis hominum, qui religionem Christianam secundum certam quandam doctrine formulam publice profitentur... Quae cum ita sint, dubitari nequit, omnes ecclesiae... eodem jure inter homines frui debere, nulla praerogativa cuiquam concessa.* (Bizonyos egyedülálló közössége azoknak az embereknek, akik a keresztyén vallást a tanításnak egy bizonyos formájában nyilvánosan vallják... Ezért semmi kétség a felől, hogy minden egyháznak ugyanazzal a joggal kell rendelkeznie az emberek között és egyiknek sem engedhető meg előjog a másik előtt.) Wegscheider szerint tehát az egyház tanítása „egy bizonyos”, történetileg éppen kialakult hitvallás. A földi egyházak és hitvallásaik egymás közt egyenlő jogúak, egyiknek sem adható előny a másik előtt. Ez azt is jelenti egyúttal, hogy egyformán relatívok, tökéletlenek a kanti észvallással és annak a látható földi egyházakat áthidaló láthatatlan közösségével szemben.

A párhuzamosság ezen a ponton a spiritualisták és az idealista-racionalista gondolkozás között szembetűnő. Mindkettő a látható, a történetben kialakult egyház kevésre becslését jelenti. *Finitum non capax infiniti!*

Az unionizmus

Az ökümenikus gondolat igen erős indítást kapott a múltban ebből a racionalizmusból az unionizmus formájában. Az egyház történeti valóságának, az ige és a szentségek jelentőségének és a hitvallásoknak elhomályosodásától egyenes út vezet a múlt század hitvallástalan únions mozgalmaihoz. Ezek azt hirdették, hogy a látható egyház alapvető adottságának; az egyház hitvallásba öntött tanításának részleges feladása semmiféle sérelmet sem ejt a láthatatlan lényeg-egyházon. Az egyházak között valamiféle hitvallástalan egyesülést létrehozni igyekvő racionalista-únions szellem sokáig kísértett a XIX. század egyesítési törekvéseiben.

Az áthidalás módszerének kritikája

A láthatatlan egyház spiritualista-idealista felfogásával szemben igen erősen hangsúlyoznunk kell, hogy az egyház — *objektív adottsága szerint* — nem valamiféle civitas Platonica a felhőkben, hanem reális, konkrét valóság itt a földön, mégpedig az igében és a szentségekben. „Miféle jelről (signum, látható-hallható empirikus dolgot jelent) ismerhetem meg az egyházat? Elengedhetetlen, hogy legyen valamiféle látható jel, amely által egybegyűjtetünk Isten szava hallására. A feleletem: szükséges ilyen signum és meg is van, tudniillik a keresztség, a kenyér és mindenek előtt az evangélium. Ez a három a keresztyének jelvénye, bélyege és ismertetőjegye. *Ahol látod, hogy a keresztség, a kenyér és az evangélium van, legyen az bármilyen helyen vagy bármily személynél, ne kételkedj benne, hogy ott az egyház van*“ (Luther WA 7, 720. k.). Luther harca csak az egyháznak látható helyhez és a pápához való kötöttsége ellen

irányult: de másfelől ugyanolyan erővel védelmezi az egyház konkrét, jegyeiben megragadható realitását itt a világban.

A hívők elrejtett egyháza (a masszív római egyházfogalom ellen) és az igében és a szentségekben jelenvaló konkrét egyház (a spiritualisták ellen) nem két egyház, hanem *egyetlen, egységes valóság két különböző oldala*. Luther: „Nem mintha el akarnánk választani őket egymástól; hanem ahogyan egy emberről szólva a lelke felől nézve lelki, a teste felől nézve testi embernek nevezem, vagy ahogyan az apostol szokott szólni belső és külső emberről, így áll a dolog a keresztyén közösséggel is“ (WA 6, 292).

Az egyháznak ugyanezt a konkrét, megragadható realitását hangsúlyozza az Apologia: *Ecclesia . . . principaliter est societas fidei et Spiritus Sancti in cordibus, quae tamen habet externas notas, ut agnoscere possit, videlicet puram evangelii doctrinam et administrationem sacramentorum consentaneam evangelio Christi* (. . . amelynek azonban vannak külső ismertetőjegyei, hogy felismerhető legyen, t. i. a tiszta evangéliumi tanítás és a szentségeknek Krisztus evangéliumával egybehangzó kezelése. IV. cikk).

Egyház, inkarnáció és kegyelmi eszközök egy vonalban

Finitum capax infiniti. Az egyház láthatósága és láthatatlansága semmi más, mint Krisztus istenségének és emberségének, az inkarnáció csodájának, a megfelelője. Amint Isten Fiának emberré kellett lennie, hogy kinyilatkoztathassa előttünk az Atyát, ugyanúgy gyökerezik a hívők láthatatlan, szívbeli közössége is az ige és a szentségek konkrét valóságában és a gyülekezet: a megkeresztelték, az ige és úrvaesora köré gyülekezők, konkrét közösségében.

Nincsen hívők közössége, Istennek elrejtett serege — hallható ige, látható szentségek és konkrét gyülekezet nélkül. Másfelől viszont az ige és a szentségek láthatósága csak eszköz, a mi testi, emberi életünkbe való odaalázkodása a Szentlélek Úristennek, hogy a hívők lelki seregébe kapcsoljon bele. Hit, ige és szentségek: Isten egyugyanazon újjáteremtő eselekvésének két oldala. Lehetetlen tehát akár az egyiket, akár a másikat mellékesnek, másodrangúnak tekintenünk.

A „magasabb egység“

Az idealista-spiritualista gondolkodásban igen erős a tendencia egy, a konkrét földi egyházakat átfogó „magasabb egység“ megvalósítására. Mivel az egyház látható valóságát nem tartja az egyház lényegéhez tartozónak, ezért nagy hajlandósága van az igét őrző tanítás és hitvallás félretevésével valamiféle „szeretetbeli“ vagy „tanfölötti“ egység irányában. Az ilyesfajta, áthidaló módszerű egység azonban az egyház lényegén ejtene sérelmet. Megszűnnék „apostoli“ lenni. Mert a hitvallással és tanítással éppen azt áldozná oda, ami a földi egyháznak az „apostoliságot“, az apostolok tudományával, a tisztán megőrzött igével való kapcsolatot biztosítja.

A dinamikus lutheri egyházfogalom felelete: a feszültség feloldhatatlan

Áttérünk az egyház lutheri fogalmára. Római és szektás tanítás szerint az egyház teljességgel látható. Spiritualista és idealista fel fogás szerint az egyház teljességgel láthatatlan. *Reformátori- evangéliumi meggyőződésünk szerint az egyház — lényege szerint — mindkettő egyszerre. Láthatatlan és ugyanakkor látható is. Illetve helyesebben: empirikus valóság és ugyanakkor mégis hit tárgya.* Hogy ez a lutheri meggyőződés mennyire szentírászerű és mennyire egyedül felel meg Isten kinyilatkoztatása módjának és tartalmának, arra az inkarnáció tényével való parallelitása és a Szentlélek munkájának belső és mégis látható eszközökhöz kötött kettősége képesen röviden már utaltunk.

Az a feszültség tehát, amelynek megszüntetésével mind a római és szektás kizáró, mind a spiritualista és idealista-racionalista áthidaló módszer megpróbálkoznak, nem oldható fel. *A lutheri egyházfogalom dinamikus: két egymással szembenálló és logikailag egymást nem tűrő igazság egyidejű fenntartásában áll.*

A reformátori egyházfogalomnak ez a dinamikus feszültsége a legtisztábban az Á. H. VII. cikkének az egyházról szóló meghatározásában tükröződik. Est autem ecclesia congregatio sanctorum (Versammlung aller Gläubigen), in qua evangelium pure docetur et recte administrantur sacramenta. Az egyház lényegszerű *láthatatlanságát* az első mondat állítja: az egyház a szenteknek, a német szöveg szerint pontosabban minden hívőknek, közössége. Az egyház lényegszerű *láthatósága* a második (formája szerint mellék-, értelme szerint fő-) mondatban jut kifejezésre. Mert mind az ige, mind a sacramentum empirikus valóságok.

Egyház ott van, ahol az evangélium és a szentségek akcióban vannak

Ha az egyház nem pusztán valamiféle civitas Platonica, hanem lényegszerű láthatatlansága mellett egyúttal látható is, hol van, *hol található meg* tehát itt a földön? Mi a lutheri, reformátori felelet erre a döntő kérdésre?

Az egyház nincs sem a felhőkben. Sem nem azonosítható valamiféle földi szervezettel. Az egyház az *igében* van: ott van az egyház, ahol az ige van. Az egyház: az ige! Tota vita et substantia ecclesiae est in Verbo Dei (Luther WA. 7. 720). Luthernek ezt a megállapítását nem húzhatjuk eléggé alá. De rögtön hozzá is kell tennünk: az ige itt nem a törvényt és evangéliumot, hanem elsősorban az evangéliumot jelenti. Ezzel teliesen megegyezik az ÁH. VII. cikkének felelete: Egyház látható módon ott van, ahol az *evangéliumot* tisztán tanítják és a szentségeket helyesen szolgáltadják ki.

Kettő figyelemreméltó ebben a meghatározásban. Ott az egyház, ahol az *evangéliumot* prédikálják: Isten teremő, új embert és egyházat egyformán teremő szava nem a törvény, hanem az evangélium, a bűnbocsánat hirdetése. A másik fontos tény ebben a fenti mondatban: egyház ott van, ahol az evangéliumot *prédikálják* és a szentségeket (a látható igét) *kiszolgáltadják*. Nincs tehát egyház ott, ahol

az evangélium könyvbe zárt, elrejtett, néma üzenet vagy tan formájában lerögzített, de nem élő és ható hatalom. Az evangélium mindig hirdettetést, továbbadást kíván. A szentségek csak mint kiszolgáltatott, aktív, munkálkodó *verbum visibile* az egyház jelenlétének jelei és munkálói. Amikor az ÁH. VII. cikke azt mondja, hogy az egyház ott található meg, ahol az ige és a szentségek akcióban vannak, amikor Luther kijelenti, hogy az egyház szubsztanciája az igében (a hirdetett és szentség formájában láthatóan nyújtott igében) áll, azt akarják mondani, hogy sem az ige, sem a szentségek nem sztatikus valóságok. Nem bibliába zárt igazságok, vagy pusztá jelek, hanem az élő Isten hatalommal végbemenő, szüntelenül teremtő cselekvése!

Mégpedig Istennek egyház-konstituáló, egyházalkotó cselekvése. Igén keresztül (a látható ige, a szentség is értendő alatta), *az empirikus igén keresztül teremti Isten a hívők elrejtett seregét, a láthatatlan ecclesiát, a konkrét gyülekezetben*. Egyik iratában ezt írja Luther: "Az evangélium a kenyér és a keresztség előtt az egyetlen, leghibizonyosabb és legjelesebb ismertetőjele az egyház (jelenlétének); mert ez (az egyház) egyedül az evangélium által fogantatik, jön létre, születik, tápláltatik, nevelődik, ezáltal legelteti, öltözteti, ékesíti, erősíti fegyverzi, tartja meg (Isten) ... Röviden, az egyház egész élete és lényege az igében áll fenn. ...nem az írott ígéről beszélek, hanem a hirdetett ígéről" (WA. 7. 720). Nem az egyház áll az ige fölött, hanem az ige az egyház fölött. „Az egyház leánya az igének és nem anyja; az egyház születik az igéből. Ahol tehát az ige veszendőbe megy, ott nincs többé egyház" (WA. 42. 334). Mert az igével elválaszthatatlanul együttlevő Szentlélek az evangéliumon keresztül kelti a hitet, alkotja, teremti és formálja állandóan az egyházat mint minden hívők gyülekezetét" (Versammlung aller Gläubigen, A. II. VII. cikk).

Ezért valljuk mi evangélikusok, hogy nem a hívők alkotják az egyházat, hanem az elsősorban igében és szentségekben konkrét egyház konstituálja a hívőket, a gyülekezetet.

Egyház és egyházi hivatal

Ezzel természetesen nem akarjuk elfelejteni, hogy az ige és a szentségek viszont *az egyházi hivatal közvetítésével* a gyülekezetre bízattak. Isten az egyházi hivatalt rendelte azon eszközül, amelyen keresztül a hívők közössége az ígét továbbadja és a szentségeket kiszolgáltatja.

Az egyház mint gyülekezet és az egyház mint ige-szentség egymás nélkül nem lehet meg, együtt egyház. Az ige (evangélium) isteni elsőbbsége mindezek ellenére kétségtelen. Az egyházi hivatal által közvetített igén, szentségeken keresztül munkálkodik az egyház feje és Ura, Krisztus, és a Krisztusnak Lelke, minden erő forrása az egyházban.

Összefoglalva: egyház ott található a földön, a mi világunkban, ahol a hamisítatlanul hirdetett ige és Krisztus Urunk rendelése szerint kiszolgáltatott szentségek akcióban, cselekvőleg jelen vannak.

Elegendő-e ennyit mondanunk? Illetve: nem tartozik-e még más is hozzá az egyház jelenlétéhez, empirikus lényegéhez?

A hitvallás jelentősége az egyház életében

Az Apológia a IV. cikkben egy Nicolaus de Lyra-idézet kapcsán felelmi a hitvallást is, mint az egyház lényeges külső ismertetőjelét. Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est notitia vera et confessio fidei et veritatis (Az egyház azokból a személyekből áll, akikben megvan a hitnek és az igazságnak igaz ismerete és megvallása). Az ÁH. alapját alkotó Schwabachi Cikk 12. cikke pedig ezt mondja: Solche Kirche ist nichts anderst, dann die Gläubigen an Christo, welehe obgenannte (hit által kegyelmből való megigazulás) Artickel und Stück halten, glauben und lehren, und darüber verfolgt und gemartert werden (Ez az egyház nem más, mint azok a Krisztus-hívők, akik a fentemlített hiteiket és részt tartják, hiszik és tanítják és miatta üldöztetést és kínoztatást szenvednek).

Ha arra gondolunk, hogy a hitvallás lényege szerint könnyen megragadható külső ismertetője egy hívő, láthatatlan határokkal bíró közösségnek, továbbá, hogy lényege szerint nem más, mint a tisztán hirdetett igének és a szentségek helyes kiszolgáltatásának hitben megismert és kifejezésre juttatott formája, akkor közfekvő, hogy benne lássuk a harmadik nota ecclesiae-t. Mégis az a tény, hogy Luther egyszer sem és a hitvallások csak az említett esetben hozzák fel, mutatja, hogy ez az ismertetőjegy nem új és nem külön „nota”. Ahol az ige tisztán és igazán jelen van, ott ebben a tényben benne foglaltatik az is, hogy hitvallás formájában is jelen van. *Nincsen tisztán és igazán hirdetett ige ebben a világban anélkül, hogy a köréje gyűjtött congregatio sanctorum az igének ezt a tisztaságát ne lenne kénytelen — az Apostoli Hitvallástól a Formula Concordiae-ig és mindmáig — hitvallás formájában lerögzíteni és megőrizni. Ebben az értelemben tehát a hitvallás ugyancsak az igével összefüggő, leszármaztatott, de elengedhetetlen jegye az egyház konkrét jelenlétének emberi világunkban.*

Hozzá kell tennünk, hogy a hitvallás sem mint holt, élettelen irat, elfeledett tan, hanem mint *hitvallásszerű tanítási aktus és életté levő magatartás* lehet csak az egyház jelenlétének bizonyossága. Ezért — akár mennyire is megvan, de valahol egy elfeledett, beporosodott könyvben, nem pedig élő, vallott és hirdetett tanításként, szívekben és életekben — hitvallók, e tanítás vallói, nélkül nem az egyház jelenlétének bizonyossága. Ez a felfogás tartja távol azt a hamis és veszedelmes véleményt, mintha a hitvallás és a keresztyén tanítás valami, az egyház *életétől* távolálló dolog lenne és elkülöníthető lenne egymástól egyfelől a tiszta tan, hitvallás, másfelől a hívő, eleven *gyülekezet*. Ez a kettő igenis elválaszthatatlanul összetartozik. Amivel azt is mondjuk, hogy az egyház és a tiszta tanítás (hitvallás formájában) elválaszthatatlanok.

Mi tartozik még az egyház lényegéhez?

Nincs az ÁH. VII. cikkében külön megemlítve a *kulcsok hatalma*; implicite azonban mégis bennefoglaltatik. A kulcsok hatal-

mára úgy tekinthetünk, mint az evangélium hirdetésének egyik formájára. Az evangélium lényegének, a bűnbocsánat kegyelmének, alkalmazása, megadása vagy visszatartása ez, mégpedig a legszemélyesebb formában (praedicatio specialissima).

Ugyanezt kell elmondanunk az *imádságról*, a nyilvános *istentisztelet*ről és Isten népének *keresztjéről*. Ezeket Luther a Von den Konziliis und Kirchen c. iratában külön is felsorolja, mint az egy anyaszentegyház jelenlétének ismertetőjegyeit. Ahol nincs imádság, nincs Istent dicsérő és magasztaló gyülekezet, nincs szenvedés és gyalázat, ott nincs Istennek egyháza sem, emelkedjenek bár díszes templomok, hangozzék az egyház neve és tündököljenek a cerimóniák.

Ezek a jegyek ugyancsak leszármaztatott, az ígében és a szentségekben bennfoglalt ismertetőjegyei Krisztus egyházának, mert a hívők közösségének szükségszerű életmegnyilvánulásai. „Ahol pedig a keresztség és az evangélium van — mondja Luther — ott, ne kételkedjék senki, szentek is vannak, még ha csupa bölesőben fekvő gyermek lenne is köröskörül“ (WA 6, 30). Imádkozó, Istent együtt dicsőítő és szenvedő szentek. Az egyház.

5

Álláspontunk az egyház és egyházak kérdésében és ennek alapján az ökuménikus kérdésben

Az eddigiek alapján most már megpróbálunk feleletet adni a bevezető részben felvetett kérdésekre.

Az *első probléma*, amelyre feleletet kerestünk, ez volt: *A hitvallásbeli egy, közösleges, keresztjén anyaszentegyházzal szemben a valóságban egymástól elkülönülő földi egyházakat látunk. Ott van-e köztük és bennük az Egyház?*

Feleletünk a fentiek alapján a következő. Az egy, közösleges, keresztjén anyaszentegyház ott van, ahol az evangélium van. Ahol nincs evangélium, ott lehet akármi más, csak egyház nincs. Még akkor sincs, ha egyébként a keresztség, istentisztelet, szertartások stb. mind megvannak. Luthert idézzük: „Ahol pedig azt látod, hogy az evangélium nincs meg (mint a pápisták és tomisták zsinagógájában láthatjuk), ott nem szabad kételkedni a felől, hogy nincs egyház, ha akár keresztelnek is és esznek is az oltárról (legyen, hogy a gyermekeket és az egyszerű embereket nem számítjuk ide), hanem tudnod kell, hogy ott Babylon van“ (WA 7, 720 kk.).

Evangélikus egyházunk és az anyaszentegyház

Ezért nem akar a mi evangélikus keresztjén egyházunk semmi más lenni, csak egyedül az *evangélium* egyháza, őrizni az evangéliumot minden más egyházi közösség előtt a maga tisztaságában és igazságában. Nem azt akarjuk állítani ezzel, hogy a mi egyházunk hitvallása és tanítása a teljes és tökéletes, esalatkozhatatlan hitvallás és tanítás. Hanem azt, hogy emberi látásunk és Istennek egyházunk életében megnyilvánuló jelei szerint a földi egyházi közösségek közül a mi egyházunk kapta a legtisztábban és legvegyítetlenebbül az evangéliumot és szolgál vele a leghűségesebben az igehirdetésben és a

szentségek kiszolgáltatásában, hitvallásban és tanításban.* Ha valaki — az ige alapján — tévedésről győzne meg bennünket, egyházunknak kötelessége lenne a semper reformari elve alapján *hitvallását* az igéhez igazítani (norma normata!). De csak ekkor! Állandó kötelessége másfelől konkrét, valóságos *életét* a hitvallási irataiban és hitvallásos tanításában foglalt, igazán értett és hirdetett ige szerint formálni vagy reformálni.

Mivel evangélikus-lutheri egyházunk az evangélium egyháza aliban az értelemben, ahogyan elmondottuk, azért az *egy, katolikus, keresztyén anyaszentegyháznak valóságos jelenléte itt a világban*. Mint egyetemes (katolikus) egyházhoz, hozzátartoznak mindazok, akik az üdvözítő hitet vallják, szétszórtan az oekuménén. Ezt a katholicitást hangsúlyozza már az Ágostai Hitvallás bevezetése. *Egyházunk azóta sem adta és adhatja fel azt az igényét, hogy egyetemes keresztyén egyház legyen* ebben az értelemben, Urunk és az apostolok egyháza, evangéliumi, „katolikus“ (egyetemes) egyház.

Mi a helyzete a többi egyházaknak?

Mindezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a többi egyházi közösségnek semmi köze sincs Krisztus egyházához. Isten igéje, evangéliuma bennük is munkálkodik. Sokszor elhomályosítva, sokszor bilinesekbe verve és nagyon gyakran az azt kezelők intenciója ellenére is. *Ez az eleven, ható, teremtőerejű evangélium a mi egyházunkon kívül is hitet ébreszt és hívőket teremt*. Mert végeredményben erősebb minden emberi bűnnél, gyarlóságnál és bilinesbeveretésnél. Feltéve tehát, hogy egy olyan egyházban, amelynek tanítása és ige-hirdetése távol áll az evangéliumtól és bilinesben tartja a szentségeket, ezek ellenére is hangzik az evangélium (tehát munkálkodik is!), akkor *ott, abban a pillanatban és annak a földi egyházi szervezetnek a keretében is valóság az igazi egyház és megvalósul az egyház egysége*. Tehát jelen van az *egy, egyetemes keresztyén anyaszentegyház*.

Az egyházak egyesülésének egyedüli útja

Folytassuk tovább ezt a gondolatsort. Tegyük fel, hogy egy nem-evangéliumi egyház ige-hirdetése és tanítása megtisztul. A tiszta evangélium megteremti benne a hívők közösségét. A hívők közössége először in actu, aztán tan formájában is új, igaz hitvallást teremt, ezzel egyidejűleg pedig foglalatossá lesz az imádságban, az istentiszteletben és a Krisztus kereszttje felvállalásában.

---

* Amikor ezt a dogmatikai tételt kimondjuk, természetesen tudatában vagyunk annak, hogy gyakorlati egyházi életünk igen sokszor nagyon messze van ettől az elvi megállapítástól. Egyházunknak, gyülekezeteinknek és személyes életünknek sok belső nyomorúsága abból ered, hogy Krisztus evangéliuma sok ige-hirdetésből, lelkipásztori szolgálatból és „evangélikus“ hívőből hiányzik. Szüntelenül könyörögnünk kell Isten Szentlelkéért, aki egyedül teheti egyházunkat, gyülekezeteinket és tehet minket is valóban „evangélikusokká“. Egyedül! Ő valósíthatja meg rajtunk újra meg újra az egyházunkban kapott drága ajándékot.

Amit így leírtunk, az az egyházak egysége megvalósulásának egyedüli — hangsúlyozzuk, egyedüli — útja. Elindul az igéből, az igehirdetés és tanítás megtisztulásából és elérkezik a gyakorlati keresztyénség, közös istentisztelet és keresztvállalás szeretetben munkálkodó életközösségére. *Az egyházak egységének útja tehát az igében és a szentségekben való egység útja.* „Az egyház valódi egységére elegendő, hogy egyetértés legyen az evangélium tanítására és a szentségek kiszolgáltatására nézve” — vallja a VII. eikk. *Elegendő, de elengedhetetlen is!* „Ellenben nem szükséges, hogy mindenütt hasonló emberi hagyományok vagy szokások vagy emberektől rendelt szertartások legyenek”. Nem szükséges az egyöntetű egyházszervezet, az azonos, minden részletében egyező istentisztelet és szertartások. Külső egyformaság és egységes szervezet nélkül igen, de az igében és a szentségekben való egység nélkül nincs egyházak egysége!

Minden olyan ökumenikus törekvés, amely nem az igéhez és a szentségek tisztaságához való hűség keresése útján, hanem épen megfordítva, a szeretet „tanfölötti egységéből” kiindulva akar eljutni a keresztyén egységre, lehet ideiglenes praktikus együttműködés, akcióközösség vagy akármi más, csak nem az egy, egyetemes egyház egységének valósulása. Mert onnan akar elindulni, ahová a fentiek szerint el kell érkeznünk. Hozzátehetjük ehhez még azt is, hogy nagyon megkérdőjelezendő és nagyon emberi „szeretetlen való egység” lenne az az egység, amely az igazságnak és üdvösségnek kérdését fel tudná áldozni külső, látható érdekek kedvéért!

Minden olyan egységesítési törekvés, amely egyházunkat igében-gyökerezésétől és ezt kifejező hitbéli meggyőződésétől próbálná eltántorítani vagy ennek feláldozását kívánná, azt jelentené, hogy egy *külső* nagyobb közösség kedvéért zéttépnénk *belső* egységünket a Krisztus egyházával. A jelenlegi ökumenikus világmozgalomtól távol áll az egység keresésének ez a módja (bár néha felbukkannak ilyen tendenciák is a tagegyházak egyikében-másikában). Visser't Hooft egyik megnyilatkozása szerint ez a mozgalom nem akar más lenni, mint a világ egyházainak közös munkája az egy evangélium igazi megismerésére és a közeledés keresése ezen a centrumon keresztül. Földi egyházak egységének az útja — újból hangsúlyozzuk ezt a lutheri-reformátori meggyőződést az ökumenikus kérdéssel kapcsolatban — csak az evangélium egyetlen, életadó igazságában való közös találkozás és a világ előtt erről való közös hitvallás lehet.

Az ökumenikus mozgalom jövője.

Reális, biblikus látás szerint ennek az egységnek *teljes* megvalósulása *eschatologikus reménységünk* tárgya. Két aionban való gyökerezésünk azt jelenti, hogy a bűn uralma és hatalma a földi egyházak életében sem szüntethető meg. Az a folyamat, mely az egy; krisztusi egyházat darabokra szakította, nem fordítható a visszájára.

Adjunk fel tehát minden ökumenikus törekvést, mint eleve kilátástalan próbálkozást? Távolról sem!

Ennek az egységnek a megvalósulásáért Urunk maga könyörög a főpapi imádságban. Erre az egységre hívja fel az apostol a gyüle-

kezetet. Ennek az egységnek a keresése az ige parancsa hozzánk is. *Mi* ezt az egységet sohasem hozhatjuk létre. A földi egyházak egységét egyedül az *evangélium* teremtheti meg. Helyesebben az egy Lélek és az egy Úr, aki az evangéliumon keresztül munkálkodik. A mi dolgunk — és a többi egyházi közösségé — csak az lehet, hogy együtt leüljünk e köré az evangélium köré és félretéve minden emberit, ami elválaszt, együtt próbáljuk keresni az egyetlen, életadó igazságot. Őszinte egymásért való felelősségérzésben, felülről eredő igazi szeretetben és egymásért való imádságban. Ebben a közös munkában egyházunkon azért nagy a felelősség, mert sok bízottt reá.

A többi az egyház Urának munkája. Az Ő kezében van letéve egyházunknak és az oekuméné egyházainak jövődjje.

Dr Nagy Gyula.

Baráth Károly 1881—1950

A kemenesaljai kicsi leánygyülekezetből, Nemeskocsról indult el útjára az az áldott élet, amely több mint négy évtizeden át a rimaszombati gyülekezet életébe írta be, hogy az Úr hűséges szolgájának hogyan kell szolgálnia jó és rossz napokban egyaránt s hogyan kell elhordoznia azt a nagy megpróbáltatást is, amikor az Úr hagyja, hogy elveszítse szolgája a szeretett gyülekezetet.

Az elemi iskola elvégzése után a soproni líceumnak lett a tanulója. Annál érdekesebb azonban, hogy teológiai tanulmányainak elvégzésére nem Sopronban, hanem az eperjesi ősi kollégium teológiai akadémiáján jelentkezett, s ott hallgatta mind a négy évfolyamot. Eppen ekkor akarták megszüntetni a kis hallgató-létszám miatt ezt az akadémiát is, amikor 1901 őszén felszökött az első évesek száma: 16-an iratkoztak be. Ennek a 16 első évesnek volt kiemelkedő vezetője Baráth Károly. 1905-ben lelkésszé szentelték, s Gyürky Pál rimaszombati esperes mellé került. S ezzel Isten akarata szerint körülbelül el is intéződött, hogy ott marad Rimaszombatban, mert az esperes úréknak volt Margit nevű leányukis... Átmenetileg ugyan a várgedei missziói poszttnak lett a lelkésze, de ipa lemondása után őt választották meg a rimaszombati gyülekezet lelkészévé. Négy évtizedes gyülekezeti munkájában a lelki élet ápolására helyezte a súlyt. Örömmel hallottunk arról, hogy lelkipásztori szolgálata mély gyümölcsöket termett. Munkásságának elismeréséül a gömöri egyházmegye esperesévé választották. Betegsége és a nehéz viszonyok lelkészi állásáról való lemondásra kényszerítették, s haza akart jönni az öneki annyira kedves Dunántúlra. Így kötött ki Perkátán, ahol egyik fia mint orvos működik.

Utolsó éveiben a perkátaiaknak lett a papjuk, akik felekezeti különbség nélküli egyformán szerették. Baráth Károly búcsúzó életét a perkátai szolgálat által vonta aranyugárba az Úr hazahívó keze.

Dr Deák János.

ITTZÉS MIHÁLY †

Vannak „nagyok“ és vannak „középszerű emberek“ a lelkészek között is. Ittzés Mihály nem tartozott az élenjáró kiemelkedők közé. Nem volt megragadó igehirdető és szerény, kedves egyénisége csendesen húzódtott meg a lelkészi karban. Korán megszakadt lelkészi pályája nem jelezte a karrier rohamosan száguldó ívét.

1904 november 10-én született Somogyszilben. Iskoláit Kaposváron, a teológiát Sopronban végezte. 1927 őszén szentelték lelkésszé. Ettől kezdve Győrött segédlelkész, majd tíz éven át vallásitanító lelkész, 1939-től püspöki másodlelkész, 1948 márciustól kezdve pedig a győr-nádorvárosi körzetnek lelkésze 1950 június 7-én — két napos váratlan súlyos szenvedés után — bekövetkezett haláláig.

Ezen az életúton alakja nem magasodott ki az egyházban; de éppen ebben a tényben van életének mérhetetlenül lenyűgöző, megalázó titka mindnyájunk számára. Mert a szolgálatára való visszatekintés arról beszél nekünk, hogy Isten országában nagyon viszonylagos az emberi érték: az elsők utolsók és az utolsók elsők lesznek. Vannak papi óriások, akiknek szavát megrendülten hallgatja tömött templomok népe, kitűnnek jeles tehetség dolgában, nyilvánvalóan súlyos, értékes egyéniségek, — de mi marad a nyomukban...? jelzik-e nyomukat emberek, és hányan, akiket Istenhez vezettek? És most megjelenik egy igénytelen fellépésű lelkész, aki nagyon közepes eredménnyel végezte a teológiát és soha nem lett nagy igehirdető, de szolgálata csodálatos nyomát életek jelzik. Fiatal diákok és iparostanoncok életében ő, a kicsiny, lesz döntően az Isten embere, akinek nyomán megváltozik az életük, mert megismerik Jézus Krisztust. Tanítványai közül sorra indulnak komoly értékek a teológiára. Fiatal gyülekezetében szeretetvendégségen meglelt férfiak gyermeki örömmel végeznek rendezői szolgálatot és tizennégy éves „srácok“ ünnepléses komolysággal, szent fontossággal függönyhuzogatást. Temetésén pedig mintha megmozdult volna szolgálatának két évtizede s meg akart volna jelenni mindenki, akinek az életébe áldást hozott az Istentől, — úgy szorongtak egymás mellett a tömegben százak és százak lelkésszé érett tanítványai, gyermekköcsit toló fiatal édesanyák, iskolás leánykák, férfivá nőtt iparos fiai, s abban a percben a sugárzó emlékezések hatalmas, fényes felhője úszott a koporsó felé, amelytől a szürke papi élet olyan ragyogóvá vált, hogy elsáppadnak mellette nagy csillagok.

Ekkor jöttem újra reá, hogy a szolgálat nagyságának egyetlen útja a hűség, a szeretet és a gyermekded hit. A középszerű Ittzés Mihály Isten országának munkájában naggyá nőtt, azaz talán inkább így mondhatom: nagyot, igen nagyot végzett, mert egészen odaadta életét az Istennek, s megmaradt végig kicsinek, vergődőnek. Prédikációi előtt búcsúzó szava mindig ez volt a feleségéhez: „Imádkozz értem, olyan nyomorult vagyok.“ Életének éppen ez a legáldottabb tanulsága: *a nagysághoz nem a nagyság vezet az Isten szolgálatában.*

A többi, amit elmondhatunk róla, már csak a színeket adja élete ezen nagy vázlatához. Edesapja komoly keresztyén lélek, édesanyja az Írás szerinti „csendes asszony“, anyai nagyapja Somogydöröcske néhai lelkésze. Sokgyermekes család gyermeke. Az otthoni együttes muzsikálások, a „családi zenekar“ legkedvesebb gyermekkori emlékei közé tartoztak. A szülői házból hozta magával a családiaságot és a muzsika szeretetét, ez elkísérte saját otthonába is, amely a keresztyén család levegőjét árasztotta. A népi zene és Bach muzsikája különösen drága volt a számára. A gyermekek és az ifjúság embere volt: cserkészek, diákok, vasárnapi iskolások „Miska bátyja“. Legényszobájában órákat tanyáztunk — akkor hetedikenyoleadikas diákok — kérdéseinkkel és belső forrongásunkkal.

Nagyon tudott gyönyörködni Isten teremtett világában: apró kis esibékben éppúgy, mint a sarjadó vetésben. A Bakony és a Balaton örök csoda maradt számára. Tábortüzek mellett utolérhetetlenül tudta a tekinteteket visszavinni a magyar multba. Szelid lélek, aki haragot tartani képtelen volt, de annál inkább tudott megbocsátani és szeretni. Húséges és rendszeres imádkozó: régi tanítványai még évek mulva is naponkénti könyörgésében szerepeltek. Nem felejttem el, amikor mint fiatal teológusnak egyszer véletlenül kezembe került a Bibliája és az abból kihullott ima-névsoron megpillantottam a nevem. A magyar evangéliumi ébredési mozgalom köréből indult papi szolgálata, lélekben végig ott is maradt, de számára döntő soha nem az volt, amit az embernek kell tennie, hanem amit az Isten tett. A templom, a gyülekezet, a keresztség mindenekelőtt való jelentőségének tudatában élt és szolgált. Derűs, sugárzó szemű, örvendező. Nagy templomok szószékén bizonytalanul érezte magát, de kis körben halkszavú bizonyágtételei és mély, szívből fakadó imádságai megragadó erővel csengtek. Mintha lelke nem katedrálisokhoz lett volna szabva, hanem családhoz, baráti körhöz, bibliakörhöz.

Különös szeretettel vonzódott a liturgia iránt. A Reggeli Dícséret és a Passió sokfelé terjedt el győri kezdeményezése nyomán. A magángyónás lutheri gyakorlatát már másfél évtizede felelevenítette a diák-csendesnapokon. Maga is gyakorolta. Sok oltárterítő készült terve nyomán; általában különös érzéke volt az egyházművészethez. A harmincas években diákmunkájában egyedülálló, úttörő, ma is ható módszerrel dolgozott, de ez a „módszer“ nem is volt más, mint önmagának szolgáló lénye.

Nem folytatom. Nem lehet egy ilyen esendességében gazdag és eredményes életet néhány mondatba rögzíteni. Tovább írják e sorokat emlékező gondolataikkal azok, akik őt közelről ismerték. De tartozom egy személyes vallomással. Ő volt életemnek döntő lelkipásztora fiatal éveimben. Neki köszönhetem, hogy Jézus Krisztus számomra valósággá vált és rátehettem életemet az Ő szolgálatára. Tanítványa után barátja lettem, — s ő ugyan úgy gondolta, hogy kinőttem keze alól, de én tudom, hogy velem együtt minden lelkész-társamnak alig lehet több vágya: vajha rólam is tehetnének majd egykor így tanuságot Isten előtt a reámbízottak!

Veöreös Imre.

Hogyan próbálok igét adni az ifjúságnak?

Újszerű ifjúsági összejövétel

Afelett ma már nem kell vitázni, hogy az ifjúsági munka fundamentuma egyedül és kizárólag Isten igéje lehet. Isten megítélte és hátunk mögé vetette azt az időt, amikor az egyház az ifjúság szórakoztatására, testi edzésére, kulturális nevelésére vállalkozott. Ma már, remélem, mindnyájan egyet értünk abban, hogy az ifjúságnak is Isten igéjére van szüksége és Isten egyedül az ige munkája nyomán hajlandó ébredést adni az ifjúság között. Tehát ha sikerül néhány fiút, vagy leányt összegyűjtenünk az ifjúsági órára, akkor mindenképpen az igét kell adnunk nekik. Nyitott és égető kérdés marad azonban az, hogy hogyan?

Az igeközlés módja nem lenne probléma akkor, ha az ifjúsági óra tagjai mind hitrejutott fiatalok volnának: olyanok, akik Jézust személyes Megváltójuknak elfogadták. Ebben az esetben nem kellene mást tennie a vezetőnek, mint az ifjúsággal együtt leülni a Biblia köré és rövid könyörgő imádság után azonnal hozzá lehetne fogni az alapige bibliakörszerű megbeszéléséhez, kibontásához és alkalmazásához. Ebben az esetben a hitéletet élő fiatalok hozzászólásai nyomán nagyon szépen kibontakoznék az alapige sok gyakorlati mondanivalója. Nagyon eleven, életszerű és a vezető számára is áldásos lenne a bibliakör s ez a munka teljesen kitöltené a rendelkezésre álló időt. A hit harcát harcoló ifjúság lelki igényét teljesen kielégítené ez a megoldás s a vezető számára a készülés nem jelentene különösebb problémát.

A fenti eset azonban annyira ideális, hogy azt hiszem, legtöbbször gyülekezetében egészen más helyzettel kell számolnunk. Előfordul, hogy egy gyülekezetben egyetlen olyan hitben járó fiatal sínes, aki eleven hitélete révén termékenyítően tudna hozzászólni az igéhez. A legtöbb gyülekezetben pedig az a helyzet, hogy van néhány hitrejutott és hitben járó fiú és leány, a gyülekezet ifjúságának túlnyomó többsége pedig vagy teljesen közömbös, vagy csak érdeklődő.

Az elmúlt esztendőben több oldalról hangoztatták egyházi körökben azt az álláspontot, hogy igazi ifjúsági munka az, ha a vezető az ige köré összegyűjti a hívó fiatalságot és bibliakörszereim foglalkozik velük. Aki jön — jön, aki pedig nem jön, az otthon marad. Nem baj — mondták —, ha két-három ifjú van is csak ilyenkor együtt. Majd ezek misszionálják a többi. Ezt a megoldást főleg olyan egyházi munkások szeretik hangoztatni, akik egyik gyülekezetből a másikba utaznak s így nincs módjuk az egy gyülekezetben végzendő pásztori szolgálatra.

Természetesen a fenti megoldás nagyon jó — a gyülekezetben már felébredt ifjúság összetartására és gondozására. De az egész gyülekezet lekipásztorának fel kell vetnie azt a nagyon komoly kérdést: mi lesz a gyülekezet ifjúságának zömével? Mi lesz az egyháztól elidegenedett, ellenséges beállítottságú, vagy teljesen közömbös ifjúsággal? Hogyan lehetne megnyerni őket is a Krisztusnak?

Hogyan lehetne számukra vonzóvá, kívánatossá tenni az ifjúsági összejövetelt?

Nem az a feladatom most, hogy az ifjúsági órára való toborzásról, a személyes pásztori munka és imádság fontosságáról írjak. Csak azt szeretném elmondani, hogy amikor közömbös, vagy érdeklődő, hitben erőtlén, vagy talán egészen ellenséges beállítottságú fiatalok eljönnek az ifjúsági órára, hogyan próbálok számukra kitölteni az estét, hogyan próbálok vonzóvá tenni az ifjúsági órát. Tudom, hogy mindez emberi mesterkedésnek látszik. De kérdés, nem kell-e mindent megpróbálnunk, csak hogy minden módon megmentsünk némelyeket Krisztus számára.

Az alábbiakban két óravázlatot közlök.

1949 dec. 23. — Téma: Aldott karácsony.

1. Zsolt. 115. (Lekció.)
2. Dunántúli é. k. 2. sz. ének.
3. Imádság.
4. Enekem az Úr: 99. sz. ének.
5. Mit várok a karácsonytól? (Beszélgetés.)
6. Dunántúli é. k. 143. ének.
7. Túrmezei: „Három karácsony gyermeke.“ (A vers kétszeri felolvasása és elmélyítő beszélgetés a karácsonyról.)
8. Kánonok tanulása és gyakorlása.
9. „Nem kívánt karácsonyi vendég“ (Felolvasás az egyik régi Karácsonyi Evangélium-ból.)
10. Enekem az Úr: 76. ének.
11. Márk 1; 15. (Rövid, frappáns, evangéizáló igehirdetés, az egész összefoglalása.) Imádság.
12. Enekem az Úr: 22. ének.

1950 január 20. — Téma: „Ma, ha az ő szavát halljátok...“

1. Zsolt. 115. (Lekció.)
2. Dunántúli é. k. 18. ének 1, 3, 5. vers.
3. Imádság.
4. „A meglátogatás ideje“ (Molnár R.: Sötétségből-világosságba c. könyvéből felolvasás.)
5. Enekem az Úr: 51.
6. Máté 4, 18—22. (Elmélyítő beszélgetés a tanítványok elhívásáról.)
7. Enekem az Úr: 21.
8. Túrmezei: „Az alkalom.“ (Vers olvasása és megbeszélése.)
9. Kánonok.
10. Efezus 5, 15—16. (Összefoglaló ige.) — Imádság.
11. Enekem az Úr: 22.

A fenti óravázlatokhoz hadd fűzzek még néhány megjegyzést.

1. Tartózkodom attól, hogy merev, konvencionális formákhoz kötötten tartsam az ifjúsági órát. Néha zsoltárolvasással kezdem, néha énekekkel, néha meg imádsággal. Az ifjúság únja azt, ami sablonos, megszokott, ezért megpróbálok a műsor összeállítását is mindig újszerűen megoldani. A zsoltár és a dícsérő ének sohasem marad el. Az ifjúság lelke nagyon rezonál az Istent magasztaló zsoltárookra és énekekre.

2. Az összejövetel legfontosabb része mindig az ige, de helyileg nem mindig teszem első helyre az igével való foglalkozást. Néha

beszélgetünk a textusról, néha evangélizáló-szerűen hirdetem feléjük az igét. Előfordul, hogy néhány frappáns mondattal helyezem szívükre az ige mondanivalóját s azt viszik magukkal haza.

3. Nagyon sokat énekelünk. Szeretnek énekelni és én hiszem, hogy Isten Lelke az énekeken keresztül is dolgozik.

4. A költemények vagy pozitív igei üzenetet tartalmaznak s akkor így beszélgetünk róluk, vagy pedig hitetlen költők verseit olvasom fel s akkor megkeressük a vers mondanivalójának alapvető tévedését s igyekszünk az igében pozitív feleletet találni a felvetett kérdésre.

5. A felolvasásokat jól megválogatom s vigyázok, hogy mindig összefüggjenek az est alaptémájával és az igével.

*

Sokszor két óra is elsuhan így az ifjúság között. Észre sem veszik. Sokféle benyomás éri őket. Feszülten figyelnek s a következő órára hívogatják társaikat is. Lehet, hogy Isten szemétnek ítéli és félredobja ezt a próbálkozást. Én azonban egyelőre így próbálok igét adni az ifjúságnak a sziráki gyülekezetben.

Tarjáni Gyula.

A bibliakör vezetése

BIBLIAÓRA VAGY BIBLIAKÖR?

Mindkét elnevezés közismert. Mi a különbség a kettő között? Egyik sem kultikus jellegű igehirdetési alkalom. A *bibliáórán* a gyülekezet vagy annak földrajzi, kor szerinti s egyéb tagozódás alapján együttlevő része számára a biblióra vezetője írásmagyarázatot tart. Lényegében biblióra az is, amikor az elhangzott írásmagyarázat után a vezető hozzászólásra kéri a biblióra résztvevőit és azok közül néhányan elmondják a felolvasott igével kapcsolatos látásukat az elhangzott írásmagyarázat kiegészítéseként, vagy gyakorlati alkalmazásaképpen a saját életükből vett példával. A *bibliakör* ezzel szemben *munkaközösség*. A bibliakör vezetőjének irányításával az ige menetének megértéséért együtt munkálkodnak a bibliakör tagjai. Azt a munkát tehát, amelyet egyéb alkalmakkor az igehirdető maga végez el, hogy az igehirdetésben azután készen adja a táplálékot a gyülekezet elé, a bibliakörön közös, együttes munkával végzik.

Mi az értelme a bibliaköri munkának? Hiszen tulajdonképpen kettős munkát jelent. El kell készülni reá úgy, mintha rendes igehirdetésre készülnénk, mert ahhoz, hogy a közös munka célirányuló lehessen és ne fejetlen kapkodás, szükséges, hogy a bibliakör vezetője a feldolgozás munkáját előzőleg elvégezze. A szolgálat tehát nem lesz könnyebb a készüléstől való megszabadulással, mert készülni is kell reá, sőt még meg is nehezítjük azzal, hogy az ige készülésünk

során megérett üzenetének síma elmondása helyett az ige megértésének útját végigkínldjuk az igében járatlan emberekkel másodszor is.

Ebben a látszólagos értelmetlenségben van a bibliaköri munka igazi értelme. Ezzel a fáradságos úttal az igének napi munkájukban kimerült, vagy egyébként is fásult hallgatói számára a közös munkában *elevenebb* lesz a hallott ige, amely egyébként könnyen elszáll a fejük fölött. A bibliakör vezetője is rákényszerül arra, hogy szolgálata célját ne az igehirdetés *elmondásában*, hanem a gyülekezet által történő *megértésében* lássa. Ugyanakkor a bibliakör résztvevői számára ez a munka *testvéri segítséget* jelent ahhoz, hogy a Bibliát ők maguk is hogyan olvassák, hogyan értsék meg és magyarázzák a maguk számára.

SZÜKSÉGES-E A BIBLIAKÖRI MUNKA?

Gyakorlati tapasztalat — a lelkész felé sűrűn megmutatkozó képmutató nyilatkozat („én mindig forgatom a Bibliát“) ellenére —, hogy a gyülekezeteink tagjai nem értik a Biblia üzenetét. Még a bibliások közül is kevesen. *Tehetetlenül* állnak szemben a Biblia ismeretlen világával, korával és szóhasználatával. Sok, igaz jószándék is *elkedvetlenedve*, a Biblia féltételével ér véget. Mennyi, konferencián és evangélizáción elindult bibliaolvasás fejeződik be így! — Ugyanakkor nyilvánvaló sokak előtt a „szakszerű lelkészi képzettség“ nélküli bibliaolvasás *veszedelme*, amikor az szektáskodásra vezet, vagy az egyházból való formai kiszakadás nélkül az egyházon belül okoz tanításheli tévelygéseket. Persze, sok esetben gyakorlatilag ez a félelem nem több alaptalan féltékenységnél, vagy a rosszul megalapozott lelkészi tekintély féltésénél (ismerek eseteket, amikor a Biblia olvasásában és megértésében előrejutott gyülekezeti tagok előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a lelkészük nem szakemberé Isten országa építésének, hanem kontára).

Ebben a helyzetben némelyeknek egyszerű orvosságuk van: nem törik magukat azon, hogy a gyülekezetük tagjai a Bibliával közvetlen kapcsolatba kerüljenek. Bennünket azonban ez a helyzet nem a reformátori magatartás megtagadására készítet, amely a Bibliát a keresztyénség kezébe adta, hanem arra, hogy *a reformáció útját teljesen végigjárjuk: kézbe adjuk a Bibliát és tanítsuk is a Biblia üzenetének megértését.* A Biblia olvasására és megértésére való tanítás nagyszerű alkalmá a gyülekezet életében és annak tagozódása szerint az ifjúság között vagy másutt: a bibliakör. A Bibliába való belegyökereztetés nélküli tanítás olyan, mint a vágott virág. Hamar elhervad, mert nincs talaja, gyökere. A tanítás egymagában unalmas lesz, a munkába belekapcsolódva azonban örömmé lesz a közös munka.

A BIBLIAKÖRI MUNKA SZEMPONTJAI.*

1. A bibliakör nem teológiai esatater, sem nem melegagy a belső élmények tenyésztese céljára, nem is a lelkész írásmagyarázatának

*) Suzanne de Diétrich: Die Wiederentdeckung der Bibel. Genf, 1948. 93—96. l. figyelembevételével.

bámulására szolgáló sekrestye. Isten Szentlelkének műhelye, emberileg munkaközösség formájában, ahol nagykorúvá lehetnek a laikusok a keresztyénség tekintetében, hogy valósággá válják az egyházból az egyetemes papság elve.

2. A bibliaköri munka nem öncélú. Belső szükségszerűséggel terelget a misszió és diakónia felé. Minden tagja meg kell, hogy találja korának és adottságainak megfelelően a szolgálatát a gyülekezetben. Célja a gyülekezet építése.

3. A bibliakör nem „a” test, hanem egy sejtje a Krisztus testének, a gyülekezetnek.

4. A bibliakörnek lehetőleg ne legyen 15-nél több tagja. Több résztvevő esetén kívánatos, hogy a résztvevők számának megfelelően több bibliaköri csoportot alakítsunk. Legcélszerűbb a 8—12-es létszám. Közös munka ennél több résztvevővel nem igen lehetséges. Ilyenkor a nagy csoport egy része újra bibliaköri passzivitásban marad.

5. Egy gyülekezetben alakítsunk több bibliaköri csoportot, ha van vezetésre alkalmas, kellő bibliaismerettel (jó értelemben vett teológiai képzettséggel és nem feltétlenül teológiai oklevéllel rendelkező ember. Céltudatosan küldjük az alkalmasnak látszó bibliaköri tagokat bibliaiskolai és más laikusképző tanfolyamokra, amelyek a teljes Szentírás tekintetében áttekintő látást adnak.

6. A gyülekezet lelkésze közös előkészítő órán nyujtsa a laikus bibliakörvezetőknek a szükséges kortörténeti, bevezetési és exegetikai tájékoztatást a munkához. A lelkész feladata, hogy a munkának így biztosítsa a „mélyenjáró” voltát és ugyanakkor a szintiszta teológiát mégis a mindennapi életbe közérthetően ágyazza bele.

7. Óvakodjunk a kenetes hangtól és stílustól!

8. Az Isten Lelke szerint való bibliatanulmányozó közösség magától alakul közösséggé az imádságban, az engedelmisségben és a hitvalló bizonyoságtételben is.

9. A bibliaköri munkának be kell hálózni a gyermekbibliaköröktől kezdve az ifjúsági és felnőtt bibliakörökön keresztül az egész gyülekezetet.

10. A bibliakörök kiépítése nem megy máról-holnapra. Isten Lelke megmutatja az útját.**

A TÁPLÁLKOZÁS ANALÓGIÁJA.

Sok magyarázatnál többet ér a példa. A testi és lelki táplálkozásnak (mint általában az élet dolgainak) egy a törvényszerűsége. A testi táplálkozás gazdag szemléleti anyagából most egy dolog álljon eltőtünk: az evés vagy táplálkozás módja. A táplálékból egyszerűen annyit fogyasztunk, amennyit a gyomrunk meg tud emészteni. Az így kiválasztott adagot az evőeszközeinkkel feldaraboljuk s ezt

** Suzanne de Diétrich i. m. 97. l.: Hollandiában több helyen egyéves bibliakörvezető tanfolyamot tartott a lelkész, heti egy alkalommal. Egy év után a kiképzett vezetők kettesével megalakították csoportjaikat saját városrészükből. Ők maguk alakítják meg a csoportot úgy, hogy tíz, közvetlen környezetükön lakó gyülekezeti tagot meghívnak a bibliakörbe. A csoportvezetők együtt készülnek elő a lelkész irányításával.

a széttaggolást a fogainkkal még folytatjuk. Azután nyeljük le és a lenyelt táplálék, illetve a benne levő táplálóérték az emésztés során felszívódik és életté válik. Minél kevésbé történik meg a feldarabolással-rágással az előkészítés, annál kevesebb táplálóérték szívódik fel a szervezetbe.

A BIBLIAKÖR MENETE.

1. *Az ige kijelölése.* Akkora szakasz legyen, amennyit egyszerre a bibliakörben fel tudunk dolgozni. Nincs értelme olyan nagy szakaszt venni, amelyet csak felibe-harmadába lehet megrágni, vagy amelynek fele ott marad a tányéron.

2. *Az ige felolvasása.* Versenként, sorban történjék. Ez a leg-
elemibb bekapcsolódás a közös munkába, azok számára is, akik egyébként a bibliakör legpasszívabb tagjai. Megtörténhetik az, hogy a bibliakörnek az olvasásban gyakorlatlan tagjai miatt akadozott és töredékes az ige felolvasása. Ilyenkor se hagyjuk el a közös, versenkénti olvasást, hanem utána olvassa el az igét másodszer is, egyfolytában a vezető. Sokszor akadnak olyanok, akiknek nincs bibliájuk, vagy otthoni olvasással nem készülnek elő a bibliakörre, ezek számára az ige emlékezetben-tartásához jó segítség a másodszeri olvasás (a gyermek úgy szokott járni, hogy amit a kanállal a szájához emel, abból a fele visszacsurog).

3. *Az ige tárgyi megértése.*

a) Ne fogjunk elhamarkodva a magyarázathoz és a megértéshez. Ahhoz, hogy valamit belső tartalma tekintetében megértsünk, először külső formájában *pontosan* meg kell hallanunk. Mi pedig rettentően felületesek vagyunk. Ha a bibliakör tagjait az ige felolvasása után megkérdézzük, hogy mit olvastunk, széles skálájú véle-ményt fogunk hallani, s benne egy esomó olyant, amiről nem is olvastunk. *Első feladat* tehát az, hogy közös munkával pontosan megállapítsuk: mit olvastunk. (A gyermekbibliaköri előkészület során „az alapige tartalma“ néven szoktuk ezt egy mondatba foglalva megtenni.)

b) Magyarázzuk meg az ige szövegében levő idegen szavak, vagy nevek jelentését, azokat magyarra átfordítva. Kortörténeti, földrajzi és egyéb tárgyi szemléltetéssel tegyük érthetővé az olvasott szöveget. Segítségét jelenthet, ha a bibliakör tagjai jegyzetfüzetet használnak, amelybe az idegen szavakat és magyar jelentésüket a vonatkozó ige-helyek megjelölésével feljegyzik.

Példa: Ezs. 28, 23—29.

a) Mi a tartalom? (Kép.) Hány kép. (Kettő.) Mire szolgál a mi emberi beszédünkben a kép? (Példáz, szemléltet.) Micsoda a kép ebben az igében? (A szántó nem mindig szánt, a munkának sorrendje van: szántás-vetés, stb.) Hát a másik kép? (A cséplés.) Mit mutat meg a cséplésről? (A különféle termést más-más módon keli csépelni.) Hát még mit mutat meg? (A cséplés annyira töri a termést, hogy a magot kiadja tisztán, de a magot szét nem töri.)

b) Kömény-tönköly-cséplő száнка — stb. szómagyarázata. Tájékoztató szükség szerint.

4. *Az ige üzenetének megértése.* Sokszor hangsúlyozzák, hogy az ige *ma nekünk* szóló jelentését kell keresnünk. Ez igaz. Ha azon-

ban egyszerre ezt keressük, akkor könnyen eltévelyedünk és hamisan értelmezzük magunk számára az igét. Az ige üzenetének megértéséhez három lépcsőfokon kell végigmenni és csak a harmadik lesz a ma, nekünk hangzó üzenet. Először meg kell állapítanunk, hogy mit jelentett az ige *egykor*, amikor elhangzott vagy megtörtént. Azután illesszük be az olvasott igét Isten országának a teljes Szentírás fényében megismert rendjébe, hogy meglássuk, mi az ige *mindenkori* üzenete. Ezután tegyük fel a kérdést: mit jelent *ma nekünk* ez az ige.

a) Az ige üzenete *egykor*.

Megkeressük azt a történeti helyzetet, amelyben az ige történeti eseménye lezajlott, vagy tanítása elhangzott. Az éppen olvasott igét bele kell állítani az *összefüggésbe*. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy megnézzük: mi történik előtte és utána. Megvizsgáljuk: hol, mikor, milyen alkalommal hangzott el vagy történt meg. Ki cselekszik vagy ki szól, milyen körülmények között. Aki szól vagy cselekszik, Isten embere-e? Ezek a *kérdések* mindig az alapigéből következnek és azokat úgy kell összeállítanunk, hogy az igét minden oldalról megvilágítsák. Meg kell tanítanunk az így feltett kérdésekkel az igét *nemcsak nézni, hanem látni*. Ha szükséges az ige egykori üzenetének megértéséhez, akkor igénybe vesszük a párhuzamos helyeket és azokat az igéket, amelyeknek segítségével érthetővé válik. — Az ige tárgyi megértésénél pusztán formailag szemlélt tanítást most már *teológiai*lag értékeljük. Akkor kinek, mit kellett az eseményből, vagy tanításból Isten igéjeként megértenie? — Itt kell foglalkoznunk az ige előforduló bibliai fogalmak jelentésével.

Példa: Ézs. 28, 23—29.

Ki mondja? (Ézsaiás próféta.) Kinek? (Az előbbieik szerint Izraelnek.) Milyen magatartást tanúsít Izrael Isten iránt 28, 1—12 szerint? Mi Isten szava népéhez 28, 1—22 szerint? Ítélete — ígérete. Lássuk mostani ígénket! Ehhez az engedetlen néphez hogyan szól a két képben Isten üzenete? 23—26. v. miről szól? (A munkák sorrendjéről.) Miféle munkát példáz ezzel az ige? (Isten országának munkáját.) Mi a szántás? Evilági életben? (Talajporhanyítás.) Isten országában? (A szív megporhanyítása.) Hogyan történik ez? (A bűn miatti megkeseredésben.) A szántás szenvedés-e? A lelki életben? Mit mond a szántásról az ige? (Hogy nem mindig szánt a szántó.) Hát mit csinál? Boronál, hogy vethessen. Mi a vetés? (Az alkalmassá vált földbe belevetik a magot.) És a mi életünkben mi a magvetés? A munkák sorrendje miféle tart? (Az aratás felé.) Isten tehát miért szánt? (Hogy arathasson az életünkben.) Mit akart tehát Isten akkor Izrael tudomására hozni? (Hogy nem akarja őket örökké szántani, hanem vetni és aratni akar az életükben.) Mi a másik kép? (A cséplés.) Mit akar Izraellel megértetni? Nemcsak a szántás szenvedését kell Izraelnek elviselnie, hanem a cséplés szenvedését is.) Fenyegetés ez vagy vigasztalás? (Vigasztalás.) Mi a vigasztalás benne? (Nem töreti széjjel.) Izrael életében hogyan történt a szántás? Volt-e cséplés?

b) Az ige üzenete *mindenkori*.

Ezen a ponton kell az alapigét a közvetlen helyi összefüggésen túl a teljes Szentírás fényében megmutatkozó összefüggésbe beleállítani. Mi az alapige részletüzenetének helye az egész Szentírás összefüggésében, azaz a Krisztusról szóló örömhírben? Ez az ige

mindenkori üzenete. — Hogy ezt megértsük, ahhoz meg kell keresnünk a Szentírásban az alapige üzenetét alátámasztó más igéket — contextusokat —, amelyekből kitűnik, hogy a kinyilatkoztatás történetének összefüggésében hogyan helyezkedik el ennek az igének az üzenete.

Példa: Ézs. 28, 23—29.

Lássuk a teljes Szentírás fényében: van-e Isten országában szántás-vetés-aratás? Egy ember életében mi a szántás? Mi a vetés? A magvető példázatának üzenete. A felszántatlan útfél és a mag? (Rövid kitéréssel beszélhetünk arról, hogyan kapja ki a magot a Sátán — úgy, hogy a meg-nemertett igét elfelejtjük. Csak az eszünkben volt, a szívünkbe bele nem jutott.) A szántás összetöröttetés? Hol van erre a Bibliában példa? (Csel. 2, 36—41.) Összetöröttetés előtt nem hull bele a magvetés a szívbe? (Csak rája.) A magvető példázatában hol látjuk még, hogy összetöröttetés nélkül, bűnbánat nélkül nem tud megnöni a keresztyén élet növénye? (A köves talajnál, amely „mindjárt örömmel“ fogadja az igét, tehát előzőleg nem keseredik meg, a köszív nem töröttetés össze.) Mivel történik a szántás? (Igével.) Mással történhetik-e? (Csapásokkal, de akkor is szükséges az ige.) Hogyan történik a vetés? (Igével.) A felszántott föld hogyan fogadja be a magot? (Rögei közé behull.) Az ige magvetésével minek kell történnie? (A szívben kicsírázik és életre kel.) Hogyan történik a növekedés? (Márk 4, 26—29.) Mi az aratás Isten országában? (Mt. 13, 30. 39; Mt. 9, 35—38; Ján. 4, 34—38.) Mi a cséplés Isten országában? (Isten azt akarja, hogy tisztán kiadjuk a magot.) Mitől kell tehát a cséplés során Isten gyermekeinek megtisztulnia? (A polyvától.) Beszél-e erről az ige máshol is? (Mt. 3, 12; Zsid. 12, 1—11. stb.) Minek a sorrendjét mutatja meg tehát ez az ige? (Isten munkáinak a sorrendjét.)

c) Az ige üzenete ma.

Itt következik az alkalmazás. Meg kell keresnünk, hogy az egykori és mindenkori értelmében feltárt ige szerint én és mi, a bibliakör tagjai, hol állunk? Ott vagyunk-e az ige szereplői között, mi kiesodák vagyunk benne, és a mi helyzetünkben, nekünk mit jelent? Üzenete a mi számunkra feddés-e vagy vigasztalás; fenyítés-e vagy bátorítás; törvény-e vagy evangélium? Milyen bűnömet leplezi le, vagy milyen kísértésben jelent erőt? Mennyiben tágtítja az Isten országára vonatkozó látóhatáromat? Lehet, hogy a bibliakör tagjai más-más üzenetet kapnak személy szerint ugyanabból az igéből és amellet megértik az egész közösség vagy gyülekezet számára hangzó mai üzenetet is. Természetesen az alkalmazásnak először a vezető ajkán kell önmagára nézve megszólalnia. Ne szégyeljük ezt! Csak így lehetünk közösséggé.

Példa: Ézs. 28, 23—29.

Isten milyen munkáját végezte vagy végzi bennem? Elvégezte-e a szántást bennem? Volt-e a bűn miatti teljes összetöröttetésem? Befogadja-e az igét a szívem? A növekedés ideit élem-e? Gyümölcstermő vagyok-e? Le-arattattam-e az ő országa számára? Nem lázadozom-e a cséplés ellen? stb.

Az ige egykori üzenetének megértéséhez jó exegétának kell lennünk. Az ige mindenkori üzenetének megvilágításában, különösen alapos gyakorlati bibliaismeret mellett, jó rendszeres teológusnak kell lennünk. Az igei mai üzenetének alkalmazásában a felülről való szeretet indulatával szolgáló jó lelkipásztornak kell lennünk.

A felolvasott ige üzenetének ez a három nézőpontból való keresése történhetik úgy is, hogy lépésről-lépésre haladva, mind a három nézőpontot érvényesítjük. Én jobbnak látom, ha először sorra vesszük az egész alapigét az első nézőpontból és azután keressük az ige mindenkori üzenetét és legvégül az egész szakasznak hozzánk szóló, mai mondanivalóját.

A három nézőpont tárgyalását nem lehet mindig mereven szétválasztani, sokszor összefonódnak az ige természete szerint. Pl. a tanító jellegű igéknél gyakran összekapcsolódik az ige egykori és mindenkori értelme. Ilyenkor is igyekeznünk kell azonban a tanító ige képies vonatkozásait az ige tárgyi megismerése során kihasználni. Ha munkánkat jól végezzük és az Úr is építi Szentlelke által az ő templomát, akkor az ige egykori üzenete megértésénél valósággal meglevenedik előttünk a lezajlott esemény, vagy képies vonásaiban az elhangzott tanítás; a mindenkori üzenet vizsgálata során beleilleszkedik az üdvtörténet összefüggésébe, a mai üzenet pedig személyesen megszólít engem.

Az ige mai üzenetének megértése után a bibliakör vezetője foglalja össze néhány mondatban a közös munka eredményét.

5. *Az imádság.* A bibliakör elején az összejövétel vezetője imádkozzék, vagy kérjen meg valakit a bibliakör tagjai közül arra, hogy imádkozzék. Vigyázzunk arra, hogy ezzel a kéréssel olyant bízunk meg, aki hitrejutott szívvel, örömmel és hálaadással tud könyörögni.

A bibliakör végén adjunk lehetőséget a közös imádkozásra, más szóval imaközösségre. Egy család több gyermeke nemcsak négyzetközti egyedüllétre félrevonulva tudja kérését elmondani a szülőjének, hanem úgy is, hogy együtt van az egész gyermekesereg és az egyik mondja, a többi mind körülsergeli a szülőt és úgy könyörögnek, hogy adja meg nekik. S aztán a másik szól és az ő kérését, amellyel az előbbit folytatja, ugyanúgy alátámasztja az egész gyermekesereg. Ez közös kérés a családi életben. Isten előtt pedig ez úgy formálódik, hogy nemcsak egy lelki gyám (lelkész) van feljogosítva az Istenhez fordulásra a közösségben (mivel a kiskorú keresztyének erre mind alkalmatlanok), hanem szabad szólania és elmondania a könyörgését mindenkinek, a hálaadásával együtt. És szívük mélvén a közösség tagjai vele mondják az imádságot. Ennek jeléül mondjuk az imádság végén együtt, hangosan mi is az áment.

A közös imádságra is nevelni kell a bibliakör tagjait. Nemesak arra, hogy a gyermeki szív elmondja a kérését és hálaadását, hanem arra, hogy hogyan imádkozunk közösségben: hangos, értelmes szóval, röviden egy-két mondatban, az éppen imádkozóval esendben valóban együtt imádkozva. Jó, ha a bibliakör vezetője az ige üzenetének kereséséről mondott summázásában irányvt mutat: miért kell hálát adnunk, mit kell megvallanunk és miért kell könyörögnünk Isten színe előtt.

A KÉRDEZÉS MÓDSZERE.

Az ige tárgyi megértése és üzenetének keresése során nem folyamatos előadás formájában haladunk előre. A bibliakör lényegének kifejtésekor *munkaközösségnek* neveztük a bibliakört. *Hogyan válhatik azzá?* Számolnunk kell azzal, hogy gyülekezeteink tagjai nagy-

részen szívesen hallgatják az igét, de nem szívesen szólalnak meg, — inkább nem jönnek el legközelebb. Ez azonban csak bizonyos mértékig igaz. Személyes tapasztalatom több gyülekezetben, ahol előre biztosítottak arról: „itt aztán nem beszélnek az emberek“, — hogy milyen szíves örömmel kapcsolódtak bele a beszélgetésbe. Igaz, hogy volt példa ennek a fordítottjára is. Ilyenkor azonban rendszerint elhibáztam a hangot, a kérdést. *Meg kell tanulnunk kérdezni, beszélgetést irányítani.* Meg kell tanulnunk nem nehéz kérdéseket feltenni, amire tudnak válaszolni a bibliakör tagjai és mégsem gyerekes kérdéseket, amire röstellenének felelni, mivel olyan egyszerű a kérdés. Meg kell tanulnunk beszélgetést irányítani: szelid szeretettel elnémitani a nem odaváló félrekanyarodó szót és biztató bátorítással kihozni a szólni nem merő testvérből azt, ami ott csillog a szemében.

A beszélgetés *idővesztését* is jelent. Elhangzik a kérdés — és eltelik $\frac{1}{2}$ pere — 1 pere csendben. Nem kár ezért az időért? Nem, mert közben reménységünk szerint a bibliakör tagjai forgatják magukban a kérdést. Sok ilyen látszólag kényelmetlen, feszült csend lett áldott magvetéssé. Mert a külső csendben a szív mélyén kérdez az ige. — Természetesen a vezetőnek nem szabad mértéktelenül elnyújtania a választatlanul maradt kérdés csendjét. Vagy segítőkérdést tesz fel, vagy ő maga megmondja a kérdés megoldását és megy tovább. A kérdések válaszára való rövid várakozás ne tegye vontatottá, unalmassá a beszélgetést.

Csel. 2, 37 szerint a bűn miatt megkeseredett ember lesz néma hallgatóból megszólaló emberré a közösségben is. Csel. 2, 42 szerint „foglalatosak voltak“ az első keresztyének „az apostolok tudományában“ és ez a foglalatosság bizonyára eleven beszélgető közösséget jelentett, ha voltak is a beszélgetést megszakító, mai értelemben vett folyamatos igehirdetések. *Ahol Isten Lélkének munkája nyomán jelei vannak az ébredésnek, ott a felébredtek, a keresők és az ige után valósággal szomjuhozók kívánják az ígéről való beszélgetés alkalmát — és készek engedelmesen közös munkával tanulni az Isten igéjét.*

Az alapige előzetes feldolgozása — *a bibliakörre való készülés* tehát nemcsak azt jelenti, hogy meg kell találnom nekem magamnak az ige egykori, mindenkori és mai üzenetét, hanem az ilyen módon megismert üzenet kijelentő mondatokban való közlése helyett fel kell készülnöm *alkalmas kérdező mondatokkal* a megindítandó beszélgetésre. A bibliaköri beszélgetés során pedig a válaszok nem mindig úgy következnek, ahogyan én elképzeltem, sőt viszontkérdést is kaphatok, amire válaszolnom kell. Ezért az alapigével kapcsolatos üzenet tárgykörében (természetesen esetleg más kérdésre is) váratlan kérdésre is válaszra-késznek kell lennem, sokkal *jártasabbnak* kell lennem, mintha csak a magam írásmagyarázatát mondanám el folyamatosan.

Ahol a bibliaköri munka örömmé lett a bibliakör tagjai számára, ott a bibliaköri munkát jó közösen előkészíteni. A hosszabb időre előre meghatározott program szerint a bibliakör tagjai maguk is otthon *előre elolvassák* a kijelölt igét, keresve annak üzenetét. Valóban közös munkává a bibliakör az együttlét alkalmával így lesz.

Tekus Ottó.

Részlet Nygren Római levél magyarázatából

A legtöbbet vitatott szakasz:

Róm. 7, 14—25.

A most következő szakasz (7, 14—25) talán az egész Római levél legtöbbet vitatott része, amelyről a legtöbbet írtak s amely egyben az egész Újszövetség egyik legnehezebb problémáját is jelenti. Ez a probléma már a keresztyénség első századában ismeretes volt s azóta sohasem tudott nyugvóponttra jutni. Évszázadokon át nagy szellemek csaptak össze, amikor annak tolmácsolásáról volt szó, hogy mit is akart Pál ebben a különös fejezetben mondani. A vita tárgyát képező kérdést körülbelül így lehet megfogalmazni: kicsoda az az „én“, akiről Pál itt szól: „de én testi vagyok, bűn alá rekesztve“ (14. v.), vagy: „tudom, hogy nem lakik bennem, azaz testemben jó; mert az akarás megvan bennem, de a jó véghezvitelét nem találom“ (18. v.)? Ezeket a kijelentéseket olvasva tették fel a kérdést így: a megtért vagy a meg nem tért emberről szól ilyenképpen? Vagy — miután Pál itt egyes szám első személyben, tehát többé-kevésbbé saját nevében beszél — az apostol vajjon keresztyénné létele előtti, vagy pedig keresztyén életéről nyilatkozik e szavakban? Amíg a görög egyházi atyák általában a Római levél 7, 14—25-ig terjedő szakaszát a még keresztyénné nem lett, azaz a törvény alatt élő emberre vonatkoztatták, addig Augusztinus, részben Pelagiusz elleni küzdelme kapcsán, arra a meggyőződésre jutott, hogy itt a keresztyén emberről van szó. Ehhez a felfogáshoz esatlakozott a középkori egyház, sőt — a szavakon egész mást értve — Luther és a reformátorok is. Csak a pietizmus szakított ezzel a magyarázattal s kijelentette, hogy ebben a fejezetben csak a még meg nem tért, újjá nem született emberről lehet szó. A pietizmusnak sajátos felfogása volt a keresztyén életéről és a megszentelésről s így számára elképzelhetetlen volt, hogy Pál ilyen módon tudjon szólni új, keresztyén életéről. A pietizmus felfogása szerint Pál sokkalta inkább azt a diszharmóniát írta itt le, amely a törvény alatti életét jellemezte.

Bármelyik tolmácsolási módhoz is esatlakozunk, látszólag mindkét esetben áthághatatlan akadályokba ütközünk. A reformátorok tolmácsolási módját erősíti a következő körülmény: a szövegnek előfeltételek nélkül való tanulmányozása esetén azt a benyomást nyerjük, hogy Pál ebben a részben ismét a jelenről beszél, noha az előző részben elmúlt dolgokról szólott. Az előzőekben mult időben, itt jelen időben fogalmazza meg mondanivalóját. Ebben az esetben is felbukkan azonban a tárgyi nehézség: elképzelhető-e, hogy Pál apostol lekicsinylő módon szóljon az ő keresztyén életéről? Lehetséges, hogy Krisztus bünt legyőző hatalmát — amit pedig új életében megtapasztalhatott — ilyen kicsinynek tartsa. Hogyan egyezik a keresztyén embernek ez a rajza, melyet a Római levél 7, 14—25-ben nyújt, azzal a képpel, melyet Pál a keresztyén ember életéről máshol ad? Ebben a vonatkozásban sokszor szokták a 7. és 8. fejezetet szembeállítani. A 8. fejezetben Pál apostol kétségkívül a keresztyén ember-

ről szól, de — amint mondják — itt egészen más hangulat uralkodik, mint a 7. fejezetben, a 8. fejezetben ugyanis nem a test erőtlenségéről, hanem a Lélek erejéről van szó. A 7. fejezetben egyáltalán szó sincs a Lélekről, a pneumáról. A keresztyén embert viszont legfőképpen az jellemzi, hogy elnyerte a Lelket s erről különösen sok szó esik a 8. fejezetben. Lehetséges évek után az, hogy ugyanarról az emberről, vagy ugyanarról az életszakaszból lenne szó a két fejezetben? Nem kell-e inkább választóvonalat húzni a két fejezet közé s azt mondani: az egyik a még keresztyénné nem lett, a másik meg a keresztyénné lett emberről beszél?

Ha a fenti érvek hatása alatt az utóbbi tolmácsolást fogadnánk el s úgy ítélnék meg ezt a fejezetet, mint amely Pálnak még keresztyénné nem lett, azaz törvény alatti, farizeusi életére vonatkozik, akkor másik, nem kisebb nehézséggel találjuk szemben magunkat. Ez esetben ismét csak azt kérdezhetjük: azonos-e ez a kép azzal, melyet Pál egyebütt rajzol nem-keresztyén emberről? Csak a Róma 1, 18 — 3, 20-ig terjedő szakaszt kell a most tárgyalt mellé állítani és mindjárt szembeötlik, hogy a két kép sehogyszem sem illik össze. Az itt leírt diszharmónia teljesen elüt attól, amit Pál más helyen ír farizeusi életéről. Elég csak Filippi 3, 6-ot felidézni, ahol Pál azt állítja, hogy a törvény ereje által elnyerhető igazság tekintetében *feddhetetlen* volt. Bármely oldalról is nézzük a dolgot, az eredmény látszólag mindig ugyanaz: itt valahol valami hibának kell lennie.

Abból a célból, hogy ez a rész jobban összehangolódjék a többivel, az utóbbi időben a következő megoldási lehetőség mellett foglaltak állást. Így szóltak: Pál apostol kétségtelenül a törvény alatt élő emberről szól, tehát arról az emberről, aki még nem találkozott Krisztussal és Krisztus nélkül él. Ezt a törvény alatti embert azonban nem úgy írja el, ahogyan az tekint önmagára, hanem ahogyan a hit tekint rá. Pál tehát már keresztyén szemüvegen át vizsgálja régebbi állapotát s így fedezi fel a leírt diszharmóniát régi életében, amely valójában meg is volt, csak hogy akkor még ő azt nem látta. Ez a magyarázat sem teszi azonban a dolgot érthetőbbé. Hát csakugyan úgy tekintett volna Pál a Krisztus nélküli életre, hogy a 20. versben ezt mondhatja: „nem én mívelem már azt, hanem a bennem lakozó bűn“, — vagy amit a 25. versben állít: „azért jóllehet én elmémmel az Isten törvényének, de testemmel a bűn törvényének szolgálók“? Ezenkívül van még egy igen fontos tény, amelyre ezzel a magyarázattal sohasem kaphatunk kielégítő feleletet: elképzelhető-e, hogy Pál ilyen teátrális felkiáltással — hiszen ha valamilyen már rég elavult dologról lenne szó, nem lehetne másnak nevezni — fejeznie be ezt a részt, mint ahogy szavai a 7, 24-ben hangzanak: Ó, én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg engem e halálnak testéből?

Mind e nehézségek ellenére jelenkorunk exegétái nagy általánosságban az utóbbi magyarázathoz esatlakoztak, melyre úgy tekinthetünk, mint a fentebb vázolt pietisztikus felfogás egyik változatára. Észérint Pál itt az „újja nem született emberről“ szólott volna, a még törvény alatt élő emberről, de úgy, ahogyan azt a hit szemé látja. Ebben az értelmezésben egyetértenek az utóbbi időben meg-

jelent azok a művek, amelyek monografisztikusan foglalkoznak a Római levél hetedik fejezetével (W. Kümmel: Römer 7 und die Bekehrung des Paulus, 1929; R. Bultmann: Römer 7 und die Anthropologie des Paulus, 1942; P. Althaus: Paulus und Luther über den Menschen, 1938.) Hogy milyen nagy mértékben vált ez a tolmácsolási mód elfogadottá, azt jól mutatja az a körülmény, hogy olyan exegéta, mint Bultmann Rudolf, — aki egyébként nem sokra tartja a pietizmus általános véleményét a dolgok felől —, így ír a Római levél hetedik fejezetéről: „Úgy tűnik fel előttem a dolog, hogy ezt a kérdést eléggé megvitatták már ahhoz, hogy a felelethez ne férjen semmi kérés: a törvény alatt álló ember helyzetéről van itt szó, még pedig úgy, mint ahogyan ennek az embernek helyzetét az látja, akit Krisztus már megszabadított a törvénytől. Ez a kijelentés olyan kategórikusan hangzik, hogy azt a látszatot kelti, mintha a dolog világos és elintézett lenne. De távolról sem ez a helyzet. Továbbra is fennállnak a fentebb említett nehézségek. Alaposabb vizsgálat meg egyenesen azt eredményezi, hogy Bultmann egyetlen megoldásként kijelentett magyarázata a hozzája kapcsolódó súlyos nehézségek miatt egyáltalában nem is tartható fenn. Mivel azonban a felfogása ma annyira általánossá vált, indokolt, hogy az alábbiakban néhány érvet soroljunk fel, amelyek megmutatják tolmácsolásának tarthatatlanságát.

Ez ellen a tolmácsolás *ellen* szól elsősorban az az összefüggés, melyben a hetedik fejezet gondolatmenete helyetfoglal. Az 5. fejezettől a 8-ig terjedő részben mindenütt a *keresztyén életéről* van szó. Pál ezekben a fejezetekben arra a kérdésre akar felelni: mit jelent „a Krisztusban élni“? Felelete négy részből áll s azt jelenti, hogy szabadok vagyunk: a haragtól, a büntől, a törvénytől és a haláltól. A harmadik fejeletben van szó a *keresztyén embernek a törvénytől való szabadságáról* és e fejelet befejező része a most vitatott fejezet. Ha pedig a dolog így áll, akkor feltétlenül fel kell tennünk a következő kérdést: hogyan jut Pál egyszerre arra a gondolatra, hogy leírja a törvény alatt élő ember szétzilált diszharmonikus lelki állapotát? Jellemző, ha a fenti tolmácsolást elfogadjuk, akkor a 7. fejezetet nagy általánosságban közbeszúrásnak kell tekintenünk. Mintha az egész fejezet kivülesnék az eddig tárgyalt kérdéseken. Csak a 8. fejezetben tér Pál — e felfogás szerint — „vissza“ eredeti témájához. Az egész dolgot kitűnően jellemzi az a fogalmazás, melvet Brunner Emil használ, amikor belekezd a 8. fejezet tárgyalásába: „A téma itt sem más, mint amelyet Pál az ötödik fejezettől kezdve fejteget, *de a hetedik fejezet nagy megszakításától eltekintve*: az új élet, vagyis az Isten igazsága révén a Jézus Krisztus engesztelésében való hit által létrejött élet. Váratlan fordulattal megszakítja Pál itt a törvény alatt lévő ember helyzetének leírását és ismét ott áll az „immár“ (most) szóeska. annak jeléül, hogy új, vagy inkább ismét felvett gondolatmenet következik.„ Brunner helvesen jellemezte az 5.-től a 8. fejezetig terjedő szakasz tartalmát. Hogy a fejezetek összefüggésébe nem tudja a 7. fejezetet beilleszteni hanem „die grosse Unterbrechung von Kapitel sieben“ ről kénytelen beszélni, annak oka az, hogy ebben a fejezetben a keresztyénné léétel előtti,

a törvény alatt élt élet leírását kívánja látni. Itt sebezhető a magyarázat.

Ez *ellen* a tolmácsolás ellen tanuskodik továbbá az a már előbb említett körülmény, hogy Pál, aki a 7. verstől a 13. versig terjedő szakaszban következetesen a *mult* (praeteritum) *időt* használja, a 14. verstől kezdve *jelen időbe* megy át, melyhez azután következetesen ragaszkodik egészen a fejezet végéig. Ehhez járul még az is, hogy az ezt megelőző versekben arról szólt, *amik voltunk*. (5. vers) *és amiké most, mint keresztyének lettünk* (6. vers) s ezzel egészen nyilvánvaló módon megadta a következő két rész sémáját. Előzetesen kialakított vélemény, vagy elfoglalt álláspont nélkül egyetlen olvasó sem jutna arra a gondolatra, hogy a 14. verstől a 25. versig terjedő szakasz másról szólna, mint a keresztyénné lett ember mostani életéről.

Ez *ellen* a tolmácsolás ellen szól az is, hogy a legszembetűnőbb módon ellenkezik Pál más szavaiból ismeretes tanításával. Ez annyira nyilvánvaló, hogy még az előbb ismertetett tolmácsolási mód képviselői is elismerik. Csak egy példával szeretném alátámasztani a mondottakat. Paul Althaus is elismeri: „igaz, hogy a nous, az értelem felől *Pál máshol sehol sem szólt így leveleiben*. Sőt, igen sok hely éppen azt mutatja, hogy a nous, vagy a „szív“ is részese az ember romlottságának“.

Ez *ellen* a tolmácsolás ellen szól végezetül az is, hogy megtartása érdekében olyan magyarázatokhoz kell nyulni, amelyek nyilvánvalóan ellenkeznek a szöveg világos kijelentéseivel. Erre vonatkozóan is lehet Althausnál példákat találni. Althaus így ír: „Nem az-e a helyzet, hogy ugyanabban a szívben olyan rejtélyes és kellemetlen módon együttlik a jóra és a gonoszra való kívánság?“ „Pálnak volt bátorsága, hogy megrajzolja az embert a maga ellentétes mivoltában s ez a kép elviselhetetlenül őszinte: az ember örömmel hallgatja a törvényt és mégis örömmel cselekszi a gonoszt.“ „Nem az az ember nyomorúsága, hogy *nem* tud örülni a jónak, vagy nem kívánja és nem akarja a jót, hanem bár igenli, kívánja és akarja a jót, *mégsem* igazán akarja s *azért* *nem* is cselekszi meg; hogy ugyanaz az ember, aki örül a parancsolatnak, mégis elbújik előle s azt kívánja, hogy bár ne lenne parancsolat, mivel a gonoszban van öröme.“

De hol van *Pálnál* ilyesmiről szó? Hol beszél Pál arról, hogy az említett embernek a gonoszban van öröme? Hiszen itt éppen az áll, hogy az ember a gonoszt gyűlöli. Hol szólott Pál arról, hogy az ember akarja is a jót, meg nem is? Éppen az ellenkezőjét állítja. Az egész részen végighúzódik az a gondolat, hogy az ember akarata a jó felé hajlik s nem azon panaszkodik Pál, hogy az akarat ugyanakkor valami mást is akar, hanem szerinte az a baj, hogy ezt a jóra hajló akaratot az ember nem képes cselekedetété változtatni. Csak azért tudja mondani: „megegyezem a törvényvel, hogy jó“, — mert feltételezi ezt az egységes, jóra irányuló akaratot. Csakis azért mondhatja Pál, hogy „most azért már nem én cselekszem azt“, mert *nem* akarja a gonoszt, hanem inkább gyűlöli

azt. Ha valóban fennállna az emberi akarat olyan kettéhasadottsága, mint amilyenről Althaus beszél — hogy t. i. az ember egy időben akarná is a jót, meg nem is —, akkor Pál nem választhatná el *énjét* a cselekedetektől oly módon, mint ahogy ezt ebben a részben teszi. Althaus mondatával szemben — hogy t. i. az ember helyesli, kívánja és akarja a jót, de ugyanakkor *nem* akarja és ezért *nem is teszi meg* —, elég Pál mondását odaállítani: „Mert nem a jót eselekszem, amit akarok, hanem a gonoszt eselekszem, melyet nem akarok.“ (19. vers.) Althaus szerint az itt szóban forgó ember minden bizonnyal örül a parancsolatnak, de ugyanakkor azt kívánja, hogy báresak ne lenne parancsolat, hiszen neki a rosszhoz volna kedve. Pál apostol azonban itt nem ilyen emberről szól, hanem olyanról, aki igazán és egyértelműleg a jóban leli kedvét és ezért fordul Isten törvénye felé, hogy annak szolgáljon (25. vers).

A felsoroltak elegendők annak megmutatására, hogy mennyire lehetetlen a 7. fejezet 14—25. verseit a törvény alatt lévő ember diszharmonikus lelkiállapota leírásának tekinteni.

*

Az eredmény tehát az, hogy a 7. fejezet 14—25. terjedő versei nem vonatkoznak a keresztyénné levés előtti életre. Ebből viszont az következik, hogy komolyan meg kell kísérelni ennek a résznek beillesztését abba a nagy gondolati összefüggésbe, amelyet Pál az 5-től a 8. fejezetige terjedő részben kifejt. A 7. fejezet is — a körülvevő többi fejezethez hasonlóan — *a keresztyén ember életéről* szól.

Ekkor azonban újabb kérdés vetődik fel: azt jelenti-e ez, hogy Pál ebben a fejezetben a *keresztyén* életet jellemző hasadt és diszharmonikus lelkiállapotot rajzolja meg? Erre csak tagadó feleletet adhatunk, mégpedig azért, mert a kérdés helytelen. Itt ugyanis nem arról van szó, hogy Pál antropologiai vagy pszichologiai érdekből a lelki élet bizonyos szakaszát írja le s így a feladatunk csak az lenne, hogy megállapítsuk, vajjon a meg nem tért, vagy a megtért ember lelkivilágára gondol-e itt az apostol? Azzal, hogy már szinte hagyományossá vált a kérdésnek illetén való feltevése, igen lényeges vonás szorult túlságosan is a háttérbe, t. i. az, hogy Pál itt egészen határozott kérdés megoldásán fáradozik, és pedig: a törvény helyzetének és jelentőségének felmérésén. Ha azonban igaz az, hogy Pál e szakaszban a keresztyén ember életéről szól, akkor a leghatározottabban hangsúlyoznunk kell, hogy Pál szerint a keresztyén életet semmiképpen nem jellemzi a meghasonlottság és a diszharmonia. Fentebb már láttuk, hogy a kettéhasadt akarat gondolata, azaz, hogy az ember akarja is a jót, meg nem is, vagy más szóval, hogy örömet leli mind a jóban, mind a rosszban — nem található meg Pálnál, hanem csak hibásan magyarázzák bele szavaiba.

Miután visszautasítottuk a keresztyén élet kettéhasadásáról és diszharmoniajáról szóló tévútra vezető elgondolást, mindjárt hozzá

kell fűznünk azt is, hogy ezen elgondolás követői nem céloztak rosszra, csupán nem találták meg az igazi kifejezést. Pál kétségtelenül számol a keresztyén életben bizonyos kettősséggel. Ezt a kettősséget igen jól ismeri Pál apostol. Ez a keresztyén ember kettős helyzete: bele van helyezve az új aión-ban, de ugyanakkor még a régiben is él. A hatodik fejezetben láthattuk, hogyan határozza meg ez a kettős helyzet a keresztyén embernek a bűnhöz való viszonyát. A keresztyén ember „a Krisztusban“ „szabad a bűntől“, de ezzel még a bűn nem tűnt el véglegesen az életéből. Hiszen továbbra is „testben“ él és a bűn kapcsolópontot talál magának. A keresztyén ember nemcsak egy „tag“ a Krisztusban, hanem továbbra is „tagja“ Ádámnak és ezért élete állandó harc a bűnnel. Hasonló helyzettel számol Pál itt is, amikor a keresztyén embernek a törvényhez való viszonyáról szól. Ezt a viszonyt is ugyanaz a kettősség jellemzi. Ha majd egyszer az új aión a teljességében elérkezik, akkor minden kettősség megszűnik az akarat és a végrehajtás között. Amíg azonban a keresztyén ember nem csupán a „Krisztusban“ van, hanem a „testben“ is, ez a feszültség fenn fog állni. Az emberben megvan a jóra való akarat, de a jónak végrehajtása terén állandóan hibázik. „Lélekben“ helyesli ugyan Isten akaratát, de ugyanakkor azt is megtapasztalja, hogy mit jelent továbbra is „testben“ élni. A „test“ ugyanis a maga befolyásával elvégzi azt, hogy az akarat sohase lehessen neki megfelelő cselekedetté. „Mert nem a jót cselekszem, amit akarok, hanem a gonoszt cselekszem, melyet nem akarok.“ (19. vers.)

Pál a keresztyén ember felől Gal. 5, 17-ben ezeket mondja: „Mert a test a Lélek ellen törekedik, a Lélek pedig a test ellen; ezek pedig egymással ellenkeznek, hogy ne azokat cselekedjétek, amiket akartok.“ Ha Pál a Galáciabeliekhez írt levelében szólhat így a keresztyének felől, ki tilthatja meg neki, hogy a Római levél 7. fejezetének 14—25-ig terjedő verseiben ugyanezt mondja?

Egészen azonos kettősséggel találkozunk a 6. és a 8. fejezetekben is. E három fejezet párhuzamosságát jól szemlélhetjük:

6. fejezet: *szabadok vagyunk a bűntől* — és mégis harcolnunk kell ellene.

7. fejezet: *szabadok vagyunk a törvénytől* — és mégsem igazulhatunk meg általa, vagyis mértéke szerint.

8. fejezet: *szabadok vagyunk a haláltól* — és mégis testünk megváltásáért sóhajtozunk.

Csak ha mind a két tényezőre tekintettel vagyunk, akkor lesz valóságos képünk a keresztyén életéről, hiszen ezek a tényezők határozzák meg úgy, hogy a keresztyén ember egyszerre az új és a régi aiónhoz tartozik. A keresztyén ember kettős helyzetét a két aiónhoz való tartozása határozza meg.

Az elmondottakat a következő pontokban foglalhatjuk össze:

1. A 7. fejezet 14—25. versig terjedő szakasza a *keresztyén élet*ről szól. Ez a rész is szerves tagja annak a nagy egységes gondolatmenetnek, amely végighúzódik az 5. fejezettől a 8. fejezetig terjedő

szakaszon s amely teljességében is a keresztyén élet lényegéről szól.

2. Ez a rész a *törvénynek* a keresztyén ember életében való helyzetével foglalkozik. Ez a fejezet lényegileg negatív eredményre jut, hiszen azt mutatja meg, hogy még a keresztyén ember sem juthat el a törvény segítségével az Isten előtt való igazságra. Egészen más módon részesült a keresztyén ember Isten igazságában: ezért *szabad a törvénytől*. Ezzel igen jól beleilleszkedik ez a rész is az egész hetedik fejezet összefüggésébe, amely fejezet éppen „szabad a Törvénytől“ címet viselheti.

3. A törvény tehetetlenségének oka az, hogy bár a keresztyén ember Krisztus által már az új aiónhoz tartozik, mégis még mindig *a régi aionban*, a „testben“ él. A törvény tehetetlensége a pneuma és a sarx ellentétére utal vissza.

*

Mindezzel reámutattunk a 7. fej. 14—25. versig terjedő szakasz megértésének kulcsára. Ebből a kiindulópontból szemlélve, az előttünk álló szövegrész megértése nem jelent különösebb nehézséget. Tartalmának legnagyobb része alapjában véve már szóba is került. Ezért a hátralevő tárgyalást egészen rövidre foghatjuk.

Miért tehetetlen a törvény a jó előhívása tekintetében? Pál így felel: azért, mert az az ember, aki felé a törvény fordul, *testi*. „Mert tudjuk, hogy a törvény lelki, de én testi vagyok, a bűn alá rekesztve.“ (14. v.) Már mindjárt itt találkozunk a „Lélek“ és a „test“, a pneuma és a sarx ellentétével. Az első pillanatban talán furesának is látszik, hogy Pál éppen így osztja ki a jelzőket, ahogy ebben a versben teszi. A törvényt „lelki,-nek (pneumatikus), az embert „testi“-nek (sarkikos) nevezi. Nem sokkal inkább azt várnánk, hogy fordítva jellemezze Pál a törvényt és az embert? Hiszen a törvény mindenestől a régi aiónhoz tartozik (5, 20), amelyet éppen az jellemez, hogy nem lelki, hanem testi. Ami pedig az embert illeti, az Pál szerint lelki (8, 9. v. ö. Gal. 6, 1). Nem lett volna sokkal kézenfekvőbb, ha Pál a keresztyén embernek a törvénytől való szabadságát azzal indokolta volna, hogy a keresztyén, mint lelki ember a törvény felett áll, mert az a régi aiónhoz tartozik? Valóban, a gnosztikusok és a „rajongók“ ezt az érvet minden időben felhasználták annak bizonyítására, hogy a törvény nem vonatkozik a keresztyén emberre. Éppen ezért különösen figyelemre méltó az a körülmény, hogy Pál itt ennek éppen az ellenkezőjét állítja.

A keresztyénnek semmi jogcíme ninesen ahhoz, hogy „magát a törvény fölé helyezze“. Igaz, hogy a törvény a régi aiónhoz tartozik és ebben a korszakban végzi el feladatát is, de ez még mindig nem jelenti azt, hogy a törvény „testi“. Nem szabad egy pillanatra sem megfélekedoznünk arról, hogy *Isten* törvényéről van szó. A törvényt Isten adta és az az Ő szent akaratának kifejezése. Tehát a törvény *valóban lelki*. Mint Isten saját beszéde, élő és ható, amely lelki pneumatikus jellegénél fogva az életet munkálhatná. Ezt megelőzőleg Pál is azt mondotta a paranesolatról, hogy „az életre való“ (10. vers). A törvény azonban olyan embert szólít meg, aki „testi“,

aki bűn alá van rekesztve. Ez fosztja meg a törvényt attól az erőtől, hogy előhossa a jót. A megelőző részből láthattuk, hogy a törvényben valóban van erő, dünamisz, csakhogy amikor ez az erő a bűnnel találkozik, pusztító hatalom lesz belőle. Ez a törvény egyetlen hatalma a jelenvaló világban, mert a jó előhívásának lehetősége, valamint az igazságra vezető készsége abban a pillanatban elveszett, amikor a törvény a testi emberrel találkozott. Pál számára fontos, hogy világossá tegye: a hiba nem a törvényben van. „A törvény szent, és a parancsolat szent és igaz és jó“, olvashatjuk a 12. versben. Most ehhez a megállapításhoz hozzátesszi azt is, hogy a „törvény lelki“. Éppen akkor, amikor Pál arról szól, hogy a törvény előhossa és fokozza a bűnt és nem tud igazságra és életre elvezetni, s éppen akkor, amikor kijelenti, hogy a keresztyén ember teljes mértékben „szabad a törvénytől“, akkor tiltakozik az ellen, hogy a legkisebb árnyék is essék a törvényre. Annak ugyanis, hogy a törvény rontó hatalom és gyenge árnyék, mely semmiféle tökéletes alkotást nem képes létrehozni (v. ö. Zsid. 7, 18—19; 10, 1) oka az ember, az ember bűne és „testi“ mivolta. Ebben a tekintetben a keresztyén ember sem kivétel. Azzal, hogy Krisztusban új teremtményé, lelki emberré vált, nem szűnt meg Ádám fia, húsból és vérből való „testi“ ember lenni. Ez az, ami megfosztja a törvény jóra való dünamisz-át. A 8. fejezet 3. versében visszatér Pál apostol ehhez a gondolathoz és azt mondja, hogy a törvény erőtelenségének oka az, hogy a test erőtelen.

Arra is jó figyelni, hogy amikor Pál a keresztyén ember testi mivoltáról szól, a szarkinos és nem a szarkikos szót használja. A keresztyén ember ugyanis nem „testi“ olyan értelemben, hogy a test határozná meg minden lépését. Ellenben abban az értelemben „testi“, hogy még mindig testben él (en szarki) és részese a test korlátainak. Ezt az utóbbit fejezi ki a szarkinosz szó. Mindenelőtt azt jelenti ez, hogy a bűn valóság a keresztyén ember életében is. Az ember egész nemzetségével együtt „eladatott a bűnek“. Mégha Krisztus által „meg is szabadult a bűntől“ s az nem uralkodik felette többé, mégis, egészen ennek az életnek végéig, a bűn feltételei korlátozzák. Olyan emberi közösséghez tartozik, amelyre a bűn nyomta rá bélyegét s így a keresztyén ember nem büntelen szentként, hanem bűnösökként él a bűnösök között.

Ez a keresztyén élet legrajtélyesebb titka. A keresztyén ember egyrészt „szabad a bűntől“ és mégis alá van vetve a bűn feltételeinek; nem testi és mégis a test nyomja rá bélyegét minden cselekedetére. Hasonló kettősség nem jellemzi a többi ember életét. Náluk természetes egyezés van az akarat és cselekedet között, hiszen a természetes ember a „test szerint gondolkodik“ és ennek megfelelően a cselekedetei is „testiek“. Ezért hajlamos az ember arra, hogy az akaratról a cselekedetre következtessen s így gondolkozzék: csak igazán kell akarni és akkor meg tudjuk cselekedni, amit akarunk. A keresztyén ember felől azonban Pál ezt mondja: „Mert amit cselekszem, nem ismerem; mert nem azt mívelem, amit akarok, hanem amit gyűlölök, azt cselekszem“ (15. vers).

Mit jelent mindez a keresztyén embernek a törvényhez való viszonya szempontjából? Elsősorban annak elismerését, hogy a törvénynek igaza van. „Ha pedig azt cselekszem, amit nem akarok, akkor megegyezem a törvénnyel, hogy jó.“ (16. v.) Bensőm, akaratom ugyanazt mondja, mint a törvény. De — kérdezhetjük tovább — mit jelent mindez saját magam számára? Pál erre is felel, amikor ezeket mondja: „Most azért már nem én cselekszem azt, hanem a bennem lakozó bűn.“ (17. v.) A 20. versben majdnem ugyanezekkel a szavakkal megismétli ezt a gondolatot. Ez az az íráshely, amely nyilvánvalóan bizonyítja, hogy Pál a keresztyén emberről beszél. A nem-keresztyén életre nézve ugyanis nem ismeri el a keresztyén Én és bennünk lakozó bűn közötti különbségek fennállását. Ezt az a körülmény mutatja, hogy itt az oukíti, „már nem“ szócskát használja. Azelőtt az ember a maga akaratával és szándékával résztvett a bűn elkövetésében s a saját énje szolidáris volt a bűnnel. De most már *nincs így!* „Most azért már nem én cselekszem azt, hanem a bennem lakozó bűn.“ Istennek a törvényben nyilvánított akarata és a bűn között fennálló harcban az Én a törvény oldalára állott. Az ember ennek ellenére sem tud megszabadulni a bűnben való részességtől, mert azzal nem csak úgy találkozok, mint valami külső hatalommal, hanem el kell ismernem: a bűn énbenem lakozik, jelen van testi természetemben.

A keresztyén életnek ez a kettőssége kényszeríti Pált a nagyon sokat vitatott és sokszor tévesen tolmácsolt felkiáltásra: „Óh én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg e halálnak testéből?“ (24. vers.) E felkiáltás tartalma minden további nélkül világos. Amíg ez az élet tart, fennáll a régi és az új aión közötti különbség is, hasonlóan a szándék és végrehajtás közötti különbséghez, amely feltalálható a keresztyéneknél. Amíg a keresztyén ember „testben“ él és tagja a halál ama testének, melyet az egész emberiség Ádámtól kiindulva képez, addig mindig fenn fog állani a „Krisztusban“ és a „testben“ való élet közötti feszültség is. Ha ennek a felkiáltásnak igazi értelmére figyelünk, eltűnik a színpadi deklamációnak leghalványabb árnyéka is. Akkor meglátjuk, hogy csupán azt fejezi ki, amit minden keresztyén ismer a két aión közti helyzetében. Azzal a sóvárgásával és egész énjének fohászával, hogy Isten akarata legyen meg „mint a mennyben, úgy a földön is“, egyidejűleg azt is megtapasztalja, hogy testében a gonosz készített szállást magának. Csoda-e hát, ha a halálnak e testéből meg szeretne szabadulni? Hát nem kell ilyen körülmények között az után az idő után vágyódnia, „amikor ez a romlandó test romolhatatlanságba öltözik és e halandó halhatatlanságba“? (I. Kor. 15, 54.)

E felkiáltásban azonban mégis semmi elkeseredettség, vagy reményvesztettség. Ezért követi ezt Pálnál nyomban a hálaadás: „Hálát adok Istennek a mi Urunk Jézus Krisztus által!“ (25. vers.) Itt ért Pál annak a fejtegetésnek végére, amelyben megmutatta a keresztyén embernek a törvénytől való szabadságát és hasonlóan más helyekhez, itt is hozzáfűzi, hogy mindezt „a mi Urunk Jézus Krisztus által“ nyertük el. Általa már most miénk a győzelem.

A római „szent év”

E témával, mi, evangélikus papok, nem illetéktelenül foglalkozunk. Hiszen, amint látni fogjuk, a római „szent év”, illetve „jubileumi év” eredete a középkorba nyúlik vissza — ez pedig minden elfajulásával együtt az Egyház történetének, életének a része: tehát közünk van hozzá. Hatásaiban egyrészt egészen közvetlen kapcsolatba jutott a — lutheri — reformációval, másrészt pedig éppen a XX. században, a mi nemzedékünk életében megrendezett „szent év”-ek olyan céltudatos és nyilvánvaló vonatkozásokat mutatnak a protestantizmus felé is, hogy egészen kétségtelen: itt nem a — tiszta evangéliumra a Tridentinum-ban nem-et mondó — római katolikus vallásfelekezetnek belső ügyéről van csupán szó, hanem a Vatikán hatalmi rendszerében a pápás agresszió egyre céltudatosabban használt eszközéről, amely belevág az evangélikus Egyház életébe is. Nemcsak jogunk, hanem egyenesen keresztyén kötelességünk tehát, hogy az ideí „jubileumi év”-vel kapcsolatban tisztán lássunk ebben a kérdésben és erre igyekezve, vigyázó-órálló tisztúntek teljesítsük.

Először a „szent év” eredetét és a római katolicizmusban való jelentőségét kívánom röviden ismertetni, azután az ideí „jubileumi év” sajátos jellegéről és aktuális jelentőségéről, illetve időszerű vonatkozásairól szólok, végül megvonva a tanulságot, tudatosítani szeretném feladatunkat.

I. A „JUBILEUMI ÉV”, ILLETVE „SZENT ÉV” EREDETE ÉS A RÓMAI KATHOLIKUS VALLASI RENDSZERBEN VALÓ JELENTŐSÉGE

A) Mivel arra az 1299-ben nem véletlenül elterjedt hírré, hogy 1300 jan. 1-én a római szt. Péter-templomban teljes búcsú nyerhető, mindenfelől tömeges zarándoklat indult Rómába, VIII. Bonifatius pápa (uraik. 1294—1303.) 1300 febr. 22-én kiadott „Antiquorum habet fidem” bullájával ezt az évet és ennek minden centennáriumát „jubileumi év”-nek hirdette meg, „legteljesebb búcsút” (plenissima omnium venia peccatorum) engedélyezve mindazoknak a „híveknek”, akik a „jubileumi év”-ben elzarándokolnak Rómába és az „apostoi-fejedelmek” templomait (vidékiek 15-ször, 15 különböző napon, — helybeliek 30-szor, 30 különböző napon!) az előírt ájtatosságok elvégzése céljából felkeresik.

Ez az ünnepélyesen meghirdetett „jubileumi év” nagy tömegeket vonzott Rómába és igen bőséges pénzforrásnak bizonyult. — Vallásos motívuma is volt: pótléku kívánt szolgálni a keresztes háborúk kimenetele folytán már-már lehetetlenné vált szentföldi zarándoklás helyett. Egyszersmind ügyesen szolgálta a pápai hatalmi törekvés célját, hiszen igen alkalmas eszköz lett a „jubileumi”, illetve „szent év” zarándoklásának búcsú-rendszere arra, hogy Róma — a pápai szék — a keresztyénség középpontjaként, az üdvösség letéteményeseként tűnjék fel és így ündökölve a császár és a királyok hatalmánál is nagyobb és dicsőségesebb imperiumát demonstrálja. — 1343-ban már készséggel szállította le a római kúria a jubileumi évek közti intervallumot 50 évre, 1389-ben 33-ra, míg 1470-ben II. Pál pápa „Ineffabilis” kezdetű bullájával 25 évre rövidítette ezt az időközt, úgyhogy 1475-ben már a 6. „jubileumi év”-et rendezték meg Rómában, ugyancsak nagyszerű „eredményel”.

Hiába volt az ú. n. „reform”-zsinatokon (Pisa, Konstanz) erős hangon megszólaló kritika, amely leplezetlenül megmutatta, hogy a bűnbánat és búcsú „vallásos” köntösében milyen döbbenetesen érvényesülnek a pápai hatalomvágy és kapzsiság nagyon is e-világi céljai, — a római „jubileumi” vagy „szent év”-i búcsú középponti jelentőségű intézménye és hatalmas eszköze lett a megromlott, elhajult keresztyénségnek, a római vallási rendszernek.

Jellemző, hogy VI. Sándor — a hírhedt Borgia — pápa (uralk. 1492—1503.) alapította meg a „jubileumi év“, illetve „szent év“ megnyitásának és berekesztésének szerleartását, amely némi módosítással ma is érvényben van. — A római pápa a meghirdetett „jubileumi év“, illetve „szent év“ megkezdődése előtti dec. 24-én, a karácsonyi vespera-istentiszteletet megelőzően, ünnepélyesen, sajátkezü kalapácsütéssel megnyitja a szt. Péter-bazilikának az előző „szent év“ végén befallazott ú. n. „aranykapu“-ját a zarándokok számára, akik ezen át járnak be. (A kapu-bejárást papok őrzik az egész „jubileumi év“-en át.) Ugyanezt a szertartást bíboros-legátusok végzik el pápai felhatalmazás alapján a szt. Pál-, lateráni szt. János- és Sta Maria Maggiore főtemplomban is. — A jubileumi év végén ugyanilyen ünnepélyes módon falazzák be a karácsonyi vespera után az ú. n. „aranykapu“-t, illetve mind a 4 főtemplom zarándok-kapuját.

Ugyanez a VI. Sándor pápa (ugyancsak 1499 dec. 24-én) lényegesen enyhítette a „legteljesebb búcsú“-t biztosító római zarándoklat feltételeit, — ilyenekül állapította meg a 4 főtemplom meglátogatását, mindegyikben 12—12 Miatyánk és 1—1 Hiszekegy elmondását; sőt lehetővé tette azt is, hogy a római „szent év“ befejezése utáni 6 hónapon belül otthon is elnyerhessék a „hívek“ a jubileumi „legteljesebb búcsú“-t, ha az illetoket elháríthatatlan akadályok gátolták meg abban, hogy Rómába zarándokhassanak, — feltéve, hogy elvégzik az illeto országban kijelölt templomok meglátogatását és a „mélto szentséghez-járulást“.

1585 óta minden pápa trónra'éptével kapcsolatban is meghonosodott a „jubileumi“ búcsú meghirdetése. A minden 25. évre rögzített „jubileumi év“-i búcsúk mellett szokásba jöttek a rendkívüli alkalmakkal indokolt „szent év“-i búcsúk is (pl. 1933-ban Krisztus Urunk halálának 1900. évfordulója volt az ilyen „szent év“ titulusa).

A rendes „jubileumi“ és „szent év“-ek mellett megteremtette aztán a római vallási rendszer a „rendkívüli jubileumi év“-eket is, amelyeket a római pápa egyes országok vagy városok iránti atyai jóindulatból és szeretetből engedélyezett, feltételül kötve ki bizonyos ottani „kegyhelyek“-re zarándoklást. — Ezeknek a rendkívüli jubileumi búcsúknak az időtartama általában lényegesen rövidebb az 1 évnél, esetleg csak 3 hónap, vagy éppen 15 nap. — Ilyen esetekben eredetileg be kellett küldeni Rómába a római zarándoklás költségeinek egyenértékét, hogy a Vatikánt károsodás ne érje; a 100%-os összegből a különböző körülmények mérlegelésével, a mindenkori helyzetnek megfelelően aztán engedményeket tettek és a Rómába küldendő térítési összeg a zarándoklat-költség átalányának 75, 50, illetve 25%-ára csökkentetett. — Manapság ilyen címen nem áll fenn fizetési kötelezettség.

Ismeretes, hogy a Luther felleptére is motiválóan ható németországi „rendkívüli jubileumi búcsú“ anyagi vonatkozású indoklása a szt. Péter-bazilika építési költségeinek fedezése volt. — Viszont VI. Sándor pápa 1500-ban nyugodtan használta fel a római „jubileumi év“ „legteljesebb búcsú“ ajándékozó üzemének jövedelmét igen jelentős részben fiának, Borgia Caesar-nak érdekében, családi politikai és pápai hatalmi célokra, — háború finanszírozására!

B) A „jubileumi év“, illetve „szent év“ jelentőségét keresve Róma vallási rendszerében, eredetéből és a rá vonatkozóan kialakult pápás tanításból, valamint gyakorlatból kétségtelenül megállapítható, hogy a „szent év“-ben, mint intézményben és eszközben felbonthatatlanul összetartozik a paganisztikus „do ut des“ érdemszerző cselekedet-vallásosság, az emberi erővel, emberi teljesítményekkel operáló vallási mechanizmus és a római — pápás — hatalmi törekvés.

A római vallási rendszerben szükségképpen következett be, hogy a „jubileumi“ vagy „szent év“-vel mint intézménnyel kapcsolatos „legteljesebb búcsú“ (plenissima indulgentia) olyan centrális helyre került a római katho-

licizmusban. Hiszen talán a leghatásosabb és leghathatósabb eszköze a „hívek“ üdv-bizonytalanságban és hierarchiához kötöttségben tartásának! — Gondoljunk csak a római katolicizmus bűnbánati (gyónási-feloldozási) praxisára! — Egyszersmind tartuk szem előtt, hogy a „bűcsú“ (indulgentia) nem „bűnbocsánat“ (ez a római tanítás szerint csakis a „bűnbánat szentség“-ében, a feloldozás révén nyerhető el!), hanem az időleges büntetés-tartozás részbeni vagy teljes elengedése, az előírt teljesítmények feltételével. Az időleges büntetésen pedig nem az örök kárhozat értendő, hanem a bűnbánat szentségében a feloldozás révén már megbocsátott bűnök után lerovandó és elszenvendő büntetés, amelynek csak egy részét szabja ki a gyónásban a pap jóvátétel-elégtétel (satisfactio) formájában, de ez nem teljes és éppen erre a többletre való a római vallási rendszerben a tisztítóűz. — Ezért olyan fontos a „bűcsú“ a purgatóriummal kapcsolatban és ezért olyan fontos, hogy római tanítás szerint ez a „bűcsú“ megszerezhető és közbenjáró könyörgés révén alkalmazható az elhunytak javára (Cod. Jur. Can. 911. can.)!

A „szent év“ bűcsú-üzemében olyan jogosítványokkal is bír a gyónató pap, amelyek egyébként a felsőbb hatóságnak vannak fenntartva bizonyos bűnök alól való feloldozás tekintetében (Cod. Jur. Can. 893. és kk. can., valamint 2246. és 2247. can.) — Lehetséges továbbá a fogadalmak megváltoztatása és más „jócselekedetekre“ való konvertálása. Lehetséges, hogy a „jubileumi év“-re Rómába zarándokló „hívó“ ismételten megszerzi a „legteljesebb bűcsú“-t és ezzel másnak, vagy éppen másoknak szolgálhat „szereplésből“, a hívek egyetemes papságának gyakorlásával! A háttérben ott él és hat a „thesaurus meritorum“ (az érdem-feltelegekkel keletkezett kincsért!), mint „thesaurus ecclesiae“, amelyből a római pápa utalványoz. Ott van a bűcsú-levelek rendszere Luther korában, amelytől lényegileg szinte semmit se különbözik a Tridentinum és Codex Juris Canonici (a pápás törvénykönyv) római katolicizmusának a Szentírásból, az evangéliummal semmi közösségben nem levő „bűnbánati“ intézménye, amely az „időleges büntetés-tartozás“-nak emberi teljesítményekkel való rendezését követeli. Róma hatalmi érdekből még a „bűnbánat szentsége“-beli feloldozás értékesöklentését, teljes bizonytalanságra taszító relativizálását is vállalja, amint ezt — bizonyára a „jubileumi év“- „legteljesebb bűcsú“-jának értékökzési és propagálása érdekében is! — a Cod. Jur. Can. can. 926-ban nyíltan kimondja. — Ugyanaz a lelki nyomorúság tárul itt-elénk — a tiszta evangéliumtól való elszakadottság következtében! —, mint amelyben a középkor végén vergődött a keresztyénység, de amelynek a wittenbergi Márton barát kalapcsütése 1517 okt. 31-én a 95 tételrel megnyitotta a hálaos álomból az életre szabadulást kapuját! Az igazi keresztyén „iustificatio“ evangéliuma nem hagy helyet semmiféle — még olyan racionálisan megszervezett és emberileg igen szíves hajlandósággal vállalható! — „legteljesebb bűcsú“-rendszernek. Ezzel szemben a Krisztus váltáságművéhez ragaszkodó hűséggel ma is Lutherrei kell vállalnunk, hogy a kulcsok hatalmával feloldozott keresztyén inkább meghal, mint hogy feloldozottságában kételkedjék; aki ugyanis kételkedik abban, hogy feloldozása Isten előtt kedves és érvényes, az a Krisztus igaz-mondásában — Máté evang. 16, 19-ben — kételkedik! (Pro veritate inquirenda et timoratis conscientiis consolandis conclusiones 16. és 17. pontja, 1518. W. A. I:629—633. l.) — Egyszersmind boldog bizonyossággal valljuk: „Az Egyház igazi drágakincse Isten dicsőségének és kegyelmének szentséges evangéliuma!“ („Disputatio pro declaratione virtutis indulgentiarum“ 62. pontja, 1517. W. A. I:229—238. l.)

Aldjuk az Egyház Urát, hogy Rómában és Wittenbergben (itt éppen a Tetzel-féle kivitelezésben!) egyaránt megismertette Lutherrel a hamis, cselekedet-vallásosság Krisztus-nélküli, sőt anti-krisztusi jellegét és hogy az Egyház igazi reformációjában — Luther szolgálatával — visszaadta a megnyomorított szegény keresztyénységnek az üdvösség tiszta evangéliumát és mi az Agostai Hitvallással vallhatjuk: „... hogy az emberek nem igazulhat-

nak meg Isten előtt saját erejükből, érdemükből vagy cselekedeteikből, hanem ingyen igazíttatnak meg a Krisztusért hit által, ha hiszik, hogy Isten őket kegyelmébe fogadja és bűneiket megbocsátja a Krisztusért, ki halálával bűneinkért eleget tett!" (Conf. Aug. Art. IV. De iustificatione.) — és "... hogy azok, akik a keresztség után bűnbé estek, bármikor részesülhetnek bűnbocsánatban, amikor megtérnek, és az Egyház az ilyeneket, akik bűnbánatra térnek, feloldozásban részesíteni tartozik. A bűnbánatnak pedig igazában két része van. Az egyik a törödelem vagy a rettegés, mely a bűn megismerése folytán fogja el a lelkiismeretet, — a másik a hit, mely az evangéliumból vagy a feloldozásból ered és a Krisztusért bizik a bűnök bocsánatában, megvigasztálja a lelkiismeretet és megszabadítja rettegéseitől. Azután kell, hogy jócselekedetek következzenek, melyek a bűnbánat gyümölcsei. — Kárhoztatják az újrakeresztelőket, akik azt tanítják, hogy az egyszer megigazultak többé nem veszíthetik el a Szentleket, nemkülönb azokat, akik azt vitatják, hogy némelyek már ebben az életben a tökéletességnek olyan magas fokát érhetik el, hogy nem vétkezhetnek. — Kárhoztatják a novatianusokat is, akik nem voltak hajlandók feloldozni azokat, akik a keresztség után elbuktak, de ismét bűnbánatra tértek. — Elítéli azokat is, akik nem tanítják azt, hogy hit által részesülünk bűnbocsánatban, hanem arra utasítanak bennünket, hogy saját cselekedeteinkkel tegyünk eleget és érdemeljük ki a kegyelmét." (Conf. Aug. Art. XII. De poenitentia.)

Jellemző a valóban „complexio oppositorum” római vallási rendszerre, hogy jezsuita theologusok azzal próbálják igazolni a „jubileumi év”-vel kapcsolatos „legteljesebb búcsú”-t (a „teljes”-nél van tehát nagyobb, több is?), hogy mivel a Cod. Jur. Can. már említett 926. canona szerint csak a megfelelő lelki diszpozíció mellé lehetőséges a „teljes búcsú” elnyerése (a normális bűnbánati praxis keretében tehát tulajdonképpen mindig bizonytalan!), a Rómába zárandoklásnak és ott tartózkodásnak éppen abban van a különleges jelentősége és értéke, hogy bizonyos tekintetben a keresztségbeli ártatlanságot adja vissza és az egész ottani „jubileumi” atmoszféra a lelki élet pozitív elmélyítésének szinte páratlan eszköze, — vagyis a gyónás, áldozás, imádság, aszkézis felett álló, felsőbbrendű kegyelmi eszköz. — Igen szellemesen és korszerűen nevezi Stange professzor a belgiumi löweni jezsuitáknak a Nouvelle Revue Théologique 1949 nov.-i számában megnyilatkozó ilyen felfogását bíráiva, a „jubileumi” vagy „szent év”-i „legteljesebb búcsú”-t a római katolicizmus „Supersacrament”-jének, amelynek működési idejére — nyilván a konkurrencia kikapcsolása érdekében — fel vannak függesztve az egyébként szokásos rendes búcsú megszerzésének lehetőségei! (V. ö. Karl Stange: „Das Heilige Jahr 1950”, a Theol. Literaturzeitung 1950 márc.-i, 3. számában, a 166—170. hasábozon.) A „jubileumi év” vagy „szent év” „legteljesebb búcsú”-üzemével operáló pápas hatalmi törekvés vallási rendszeréről ma is, változatlanul érvényes Krisztus Egyházának a Smalkaldeni Cikkeiben kifejezett igazsága: Nincs itt hit, sem Krisztus! (Art. Smalc. pars III., art. III. De poenitentia, 20: De falsa poenitentia pontificiorum.) — Csakis ez lehet a mi értékelésünk is, ma is!

II. AZ IDEI „JUBILEUMI ÉV” SAJÁTOS JELLEGE ES AKTUALIS JELENTŐSÉGE, — NÉHÁNY IDŐSZERŰ VONATKOZÁSA.

A) Természetes, hogy az idei római „jubileumi év” is az evangélium-ellenes „cselekedet-vallásosság” búcsú-mechanizmusának a pápas hatalmi törekvés szolgálatában álló eszköze. Altalában érvényes tehát rá is mindaz, amit a fentiekben megállapítottunk. Van azonban — mint minden „szent év”-nek, különösen a XX. században — egészen sajátos jellemvonása is.

Allandó, változatlan jellegét — aktuális hangsúlyozással — talán legközvetlenebbül XII. Pius pápának az idei „szent év”-i ünnepélyes kapunyitást

megelőzően, 1949 dec. 23-án elhangzott karácsonyi üzenete mutatja meg, amely „Az Úr esztendeje” címet viseli.

Jellemzően érdekes és döbbenetes ez az egész megnyilatkozás. Úgyesen szövődik össze benne a vallási és hatalmi elem, amint ez lényege a pápai imperializmus rendszerévé kiépített római katolicizmusnak. — A reformációban megújodott eredeti, újtestamentumi, apostoli keresztyénség mértékével mérten, — teljesen értéktelen ez a „karácsonyi üzenet”. Elképesztő benne a Szentírás igéivel való visszaélés (pl. János 10, 9 és Ján. 17, 11-gyel kapcsolatosan is!), de még inkább az a blaszfémiaival határos magatartás, amellyel a „kegyes” nevet viselő római püspök egy szintre merészkedik az Isten-emberrel, Üdvözítőnkkel. — XII. Pius pápa fenthivatkozott üzenetéből idézek: „Belső felszabadulás mélységes vágyától szorongatva, a mennyi javak fényétől vonzottan, a földi vágyakat egy pillanatra (sic!!!) kikapcsolva, fordultatok Hozzánk és igaz értelemben, tiszta szándékkal ismétlitek a kérést, amely egykor az Üdvözítőhöz intéztetett: adj jel! a mennyből (Mk. 8, 11, Lk. 11, 16)!” — És ezt is onnan idézem: „A jel, amelyet vártok, ma meghirdetjük, és holnap nektek ajándékozunk is a jel, — sőt maga a bűntörlés és megszentelés eszköze adatik abban a pillanatban, amikor kinyitjuk a szent kapukat és szabaddá tesszük a bemenetelt a keresztyénség legnagyobb szentélyébe, amely a Megváltó Jézus jelképe s nekünk Mária által adott...” — S ilyen öntudattal szól XII. Pius pápa ebben a megnyilatkozásában a „Szent év”-ről, mint „a nagy hazatérés évéről”, amelyet atyai hívással hirdet meg az egész ember-világnak. Kifejezést ad annak a reménységének, hogy ez a „jubileumi év” a hitetlenek és a pogányvilág visszatérése lesz Istenhez; hogy a „bűnösök” (értsd: a római katolikusok közül a vétkesek) visszatálnak Krisztushoz (az evangéliumi parabolában szereplő Atya őt várja őket a „jubileumi” szent kapu küszöbén!!!); hogy az „elszakadtak” visszatérnek az egy igaz egyházhoz (t. i. Rómához). — „Aggódva látva a harcos istentelenség egységfrontjának előrehaladását”, szeretettel hív (nyilván bennünket, az evangélium népét!) az egységésre, hogy mi is meglássuk a „Szentszékben az egész világ mentőhorgonyát” és „felénk is kítárja karját és szívét annak az atyaságnak, amely Isten kifürkészhetetlen akaratából Jézus Krisztustól neki átadatott!” — Ohajtja és reméli, hogy ez a „jubileumi év” visszatérítse az egész emberiséget Isten gondolataihoz, mind szociális, mind pedig nemzetközi viszonylatokban és legyen ez az év a Rómába zarándoklás révén a „nagy megbocsátás éve” Isten és ember, valamint ember és ember között. — S ebben az összefüggésben szól Isten irgalmas szeretetéről, amelynek feltétele az ember részéről a töredelmes és engesztelés (!!!), és nyomatékosan hangsúlyozza XII. Pius pápa annak az önkéntes emberi engesztelésnek a nagy értékét, amelyet a „hívek”(?) „közösen és az emberi vétkek első” (tehát: nem Egyetlen!) „engesztelőjével, Jézus Krisztussal, Megváltónkkal együtt (sic!!!) teljesítenek”. — Végül: minden keresztyénre érvényes a „Róma az én hazám” vallástétele, mert „itt a legnyilvánvalóbb Istennek emberekről gondoskodása”, „itt van a megingathatatlan kőszikla”, „... itt az apostol-fejedelmek sírja, mely Krisztus helytartójának élő katedróját hordozza”. — Az idej „jubileumi év”-re és az egész római vallásosságra egyaránt jellemző megnyilatkozását ezzel fejezi be: „Mindazokra, akik hallgatnak Reánk, minden jóakarató emberre, mindazokra, akiknek visszatérését várjuk, szálljon a menny leggazdagabb irgalmának zálogaként apostoli áldásunk!”

Abban a vallásosságban, amelyről ez a pápai megnyilatkozás adott egy kis ízelítőt, hiába keressük a krisztus-középponti (és ezzel együtt: keresztközépponti) keresztyénség nyomait. Idegen világ ez, nem az evangéliumé! Nem Jézus Krisztus benne az Alfa és Omega, a minden, — hanem a helyébe toiakodó hierarchikus hatalom, a római pápai impérium!

B) Közelebbről vizsgálva az idej római „jubileumi év” eseményeinek

irányvonalát, — egy másik, egészen különleges, sajátos jellemvonást is fejezhetünk az idei „szent év”-ben.

A krisztocentrikus vonalról való kisiklásnak a Tridentinumban bekövetkezett dogmatikai rögzítése feltartóztathatatlanul vezette el a római katolicizmust a múlt században a Vaticanumhoz (a pápai csalatkozhatatlansággal) és a mi századunkban (éppen a reformáció jubiláris évében, 1917-ben) a Codex Juris Canonici c. törvénykönyvük megalkotásához, illetve kihirdetéséhez, — a pápai imperiaizmus proklamálásával és minden vonatkozásban következetes megvalósításához. — Teljesen ebben az irányvonalba esik az a „vallási” íó.yamat, amelyet a legrövidebben úgy jellemezhetünk, hogy a római katolicizmus pápai irányítással mindjobban maria-centrikus (egyszerűbben: Mária-)valiássá lesz.

Arról, hogy a római katolicizmusban (1854 óta tudatosítottan!) csupán ebben a században is mennyire megerősödött a Mária-kultusz (nálunk, Magyarországon is!), — felesleges külön szólnom. Hiszen az olvasók bizonyára mindnyájan bőséges tapasztalattal rendelkeznek a római katolicizmusban még fellelhető keresztény elemek meggyengüléséről, depravációjáról és ennek — különösen az ú. n. vegyes-házasságok révén — evangélikus család-jainkat és gyülekezeteinket is károsan érintő hatásáról.

Rá kell azonban mutatnom arra, hogy az idei római „jubileumi év” eseményei során már eddig is több olyan mozzanat észlelhető, amely azt bizonyítja, hogy az idei „szent év” a „legteljesebb búcsú” elnyerését kínáló római zarándoklat propagálása mellett és ezzel együtt a „boldog”-gá és „szent”-té avatások (kanonizálások) valóságosan nagy-üzemi működtetésével is, közvetve a Mária-kultusz fokozását és centrumba-helyezését kívánja szolgálni. (Igen érdekes képet veit élénk erről Hermeánk professzornak „Der Katholicismus im Heiligen Jahr 1950” c. tanulmánya, amelynek egy részét „Das Heilige Jahr als Marienjahr” címen közli a Kirchenblatt für die reformierte Schweiz 1950 jún. 8-i, 12. sz., a 183—184. lapon.) — De közvetlenül is meglesz Róma mindent ennek a célnak az érdekében.

XII. Pius pápa már fiatal pap korában, 1899-ben, az 1900. évi „jubileumi év” előkészítése során, Szűz Máriának egy állítólagos magánkinyilatkoztatási hatása alá kerülve, teljesen magáévá tette az 1900 évre kiadott „jubileumi” programot, hogy t. i. az akkori pápa „mennyei sugallatra az egész világot Jézus szent szívének ajánlja fel engesztelésül”. Ugyanez a XII. Pius, mint római pápa azonban már odaérkezett, hogy egy Lucia nevű portugál pásztorlányának történt állítólagos Mária-jelenés hatása és utasítása következtében, programjává tette, hogy „az egész világot Sz. Mária legszentségesebb szívének ajánlja fel!” — Ennek a lelki beállítottságnak, illetve eltévelyedésnek következményeként jelent meg 1943-ban „Corporis mystici Christi” c. encyklikájának a végén egy egészen sajátos Mária-hymnus „az Istenanyának megváltó tevékenységéről”. Ezt a pápai megnyilatkozást viszont egyes római kath. theologusok (így pl. J. Dillersberger: Das neue Wort über Maria”, 1947, Salzburg) készek voltak olyan kinyilatkoztatásként értékelni, amely szerint Sz. Mária: „megváltó-társ”, vagy „társ-megváltó”, aki „minden személyes vagy eredeti bűn terhétől menten és mindig a Fiával való legbensőbb egységben, Őt — anyai jogából és szeretetéből fakadó teljes áldozatával, mint az új Éva — odaáldozta az örökkévaló Atyának, — Adam minden gyermekéért”, ... „most pedig testestől-lelkestől a menny dicsőségében tündökölve, Fiával való egységben, — királynőként uralkodik!” — S ezen a vonalon nincs megállás: Sz. Máriának köszönhető a Szentlélek kiárasztása, a karizmák, az ő szívéből árad az a tiszta szeretet, amelyről Pál apostol I Kor. 13-ban hymnuszát zengte, — és rá vonatkozik Ezs. 58, 9, Jel. 5, 12 és Jel. 4, 11 is!!! (Igazán egészen természetes, hogy míg Róma régi templomaiban, a szentély apsis-falán Krisztus áll a középpontban (így pl. a Laterán-bazilikában!), addig az újabbakban odatársul melléje Sz. Mária (így pl. már a Santa Maria Maggiore-templomban is!), sőt ő uralkodik a középpontban!

A római katolicizmusban, mint Mária-vallásban, természetesen, egyre jelentősebb lett a theologiai fakultások mariológiai tanszékeinek dogmatikai produkciója, amelynek eddigi „eredményei“, illetve főmozzanatai a következőkben sorolhatók fel: 1. Sz. Mária kegyelemmel-teljessége, 2. Sz. Mária a keresztyénség anyja, 3. Sz. Mária minden kegyelem közvetítője, 4. Sz. Mária közreműködése a váltság-áldozatban („társmegváltó“, sőt főmegváltó!), 5. Sz. Mária mennybemenetele óta: — királynő.

Mindezek alapján római katolikus körökben méltán várják ebben a „szent év“-ben, hogy a pápa valamelyik Mária-ünnepen kihirdeti Sz. Mária mennybemenetelének dogmáját (t. i. hogy testben, közvetlenül halála után mennybe szállott!), amely bizonyára dogmatikailag definiálja a fenti 5 pontban felsorolt mariológiai tanfejlődést, — helyesebben: krisztológiai elfajulást.

Megállapítható, hogy a római katolikus vallásnak Mária-vallássá való átlényegülése szükségképpen hozta már eddig is magával a kinyilatkoztatásnak, a keresztyén Szentháromság-hitnek és Krisztus személyének, művének, igazi képének meghamisítását. Ez a vallási rendszer, amelyet ez az idei „jubileumi év“ is Krisztus kisebbítésére propagál, a Megváltó Krisztus személyiségéből kitép minden szerető, irgalmas vonást, és a bűnösök Megváltójából, a testté lett Isteni Könyörületből kegyetlen és szigorú bírót konstruál, aki előtt reszketnek a „hívek“ és akinek haragját egyedül éppen Sz. Mária tudta eddig is feltartani. „De a mérték betelt és már Sz. Mária se tudja Fiának ítéletre sújtó karját sokáig fenntartani!“

A vagy-vagy nem kétséges! — Az egyik oldalon a tiszta evangéliumból élő keresztyénség, amely Krisztus kegyelmes jelenlétének és kegyelmi eszközeihez kötött munkásságának az Egyháza, — a másik oldalon pedig a római pápa vallási (de nagyon is e világi) imperializmusának mechanizmusával működő Mária-vallásosság érdemszerző cselekedet-rendszere, amely már a paganizmusmal érintkezik.

Ezért kell ma határozottabban és hangosabban mint valaha, hirdetnünk és vallanunk a reformáció nem egyszer elfelejtett, vagy éppen oppórtunitásból agyonhailgatott igazságát: semmiképpen sem engedjük meg és ismerjük el, hogy ők (a pápások) lennének az Egyház, aminthogy valóban nem is az Egyház; Isten igéjében és az igaz hitben mi vagyunk az Egyház! (Art. Smalc. pars III., art. XII: De ecclesia.)

C) Igen lényeges ponton maradna teljesen hiányos ez az idei „jubileumi év“ aktuális jelentőségével foglalkozó töredékes vizsgálódásunk, ha ennek a „szent év“-nek legalább egy, vele egészen szoros kapcsolatban levő és bennünket, evangélikus keresztyéneket nagyon közvetlenül érintő mozzanatról nem tennék említést

Ez év márciusának az elején az egész világ-sajtót bejárta és a keresztyénség egész területén élénk visszhangot keltett a római kúria illetékes hatóságának az a rendelkezése, amelyet az Osservatore Romano 1950 febr. 28-án közölt az „a-katolikusokkal“ való közös megbeszélések, helyi (!) tanácskozások szabályozásáról.

Különösen angol-szász egyházi (elsősorban anglikán és református) körökből fordultak mindjárt nagy érdeklődéssel Rómának bizonyára nem véletlenül éppen most tett ilyen megnyilatkozása felé. De akadtak evangélikus egyházi tényezők is, akik az első benyomások hatása alatt bizonyos optimizmusral, szinte — merem állítani! — naiv jóhiszeműséggel fogadták a Vatikánnak ezt a „gesztusát“. Így pl. Alexi Lehtonen turkui érsekünk „az alázatosság és kölcsönös szeretet jelét“ látta benne, amely „egyház történeti fordulópontot jelenthet“ (Kotimaa, 1950 márc. 3.); O. Tiuhilä helsinki-i egyetemi dogmatika-professzorunk pedig reménységet lát benne arra, hogy „a keresztyénség legnagyobb szétszakitottsága valamiképpen csökken“, — de nyomban hozzáteszi, hogy „azoktól a protestáns egyházi vezetőktől, akik ezeken a tanácskozásokon részt fognak venni, el kell várnunk, hogy... szilárdan meg fognak állani az igazság oldalán!“ (Kotimaa, u. o.)

Ugyanekkor a stockholmi Svenska Dagbladet római tudósítójának a cikke realisan és józanul értékeli a Vatikán mostani rendezéséből is világosan kivágható római álláspontot.

A Vatikán ezévi febr. 2-i rendelkezése valóban lehetővé teszi, hogy római katolikusok (elsősorban papokról, theol. professzorokról van szó) részt vegyenek protestánsokkal közösen „helyi megbeszéléseken, tanácskozásokon a vallás (sic!) közös érdekeinek védelmére“. Ezek a megbeszéléseken azonban tilos a dogmák vita tárgyává tenni! — Az engedélyt az ilyen összejövetelek megtartására az „ordinarius“ (az egyházi hatalom rendes birtokosa: a püspök, — illetve a tőle kapott felhatalmazás mértéke szerint a parochus) adja meg és ő gyakorolja az ellenőrzést is. — Tudnunk kell azonban, hogy erre a — helyi megbeszélésekre vonatkozó engedélyre — rendelkezésre is vonatkozik és feltétlenül érvényes a Cod. Jur. Can. 1350. canona 1. §-ának kötelezése, hogy t. i. a róm. kath. főhatóságok és parochusok úgy tekintsek a diócezisükben, illetve egyházközségükben lakó a-katolikusokat (protestánsokat), mint akiket az Úr reájuk bízott! Eppen ezért minden érintkezésnek „közeledésnek“ vagy megbeszélésnek igazi értelme és végső célja az 1351. canon szerint „a pápas hit elfogadásában“ (ad amp' exandam fidem catholicam) van. (Igen megható és nagy „engedmény“ ugyanebben a törvény-paragrafusban, hogy a pápas hit elfogadására „akarata ellenére senki se kényszerítessék!“!) Egyetlen szó sincs tehát egyenrangú felek módjára való tárgyalás lehetőségéről, vagy éppen ökumenikus együttműködésre való készségről. Mert igaz az, hogy Róma változatlanul akarja (lásd a dec. 23-i pápai üzenetet!) a keresztyénség egyesülését, de csakis úgy, hogy minden keresztyén „visszatérjen“ Rómához. — Ezt az igényt soha se szabad szem elől tévesztünk, — minden másnak a feltevése csak képzelődés és önámítás! Róma má s változatlanul ugyanaz, mint amilyenné a tiszta evangéliumot elvető megátalkodottságával a Tridentinumban lett és ma is változatlanul vallja és lehetőségei szerint érvényesíteni is igyekszik: subesse Romano pontifici omnino esse de necessitate salutis (az üdvösség szükségképpeni feltétele mindenki számára, hogy a római pápa alattvalója legyen!) — Alig értékelhető tehát a római kuriának febr. 28-i állásfoglalása másnak, mint a „jubileumi év“ és a pápai imperializmus érdekében való, azt „népszerűsíteni“ akaró propagandának.

A mi válaszunk csak ez lehet: non possumus! — Egészen nyilvánvaló ugyanis, hogy minden ellenkező állítás és „gyengeségünkkel“ számoló ügyes színjátás ellenére: nem „keresztyén testvériségről“, vagy éppen „keresztyén szolidaritásról“, — esetleg ilyen vagy olyan részletkérdésről van szó, hanem végsősorban hitünk, keresztyénségünk centrumáról, vagy amint a Smalkaldeni Cikkbe II részének „I. vagy főcikkelye“ mondja: Jézus Krisztus tisztéről és művéről, vagyis megváltásunkról, üdvösségünkről, ami pedig valóban az „articulus stantis et cadentis ecclesiae“ (az a főhite cikk, amellyel áll vagy esik az Egyház)! Tőle nem tághatunk, az Ő egyedüli uraságából, váltásgművének egyetlen és tökéletes voltából, az erről szóló drága, vigasztaló, tiszta evangéliumból nem engedhetünk. Valljuk Lutherrel: „Ez mindazt magában foglalja, amit a pápával, ördöggel és az egész világgal szemben tanítunk és életünkkel bizonyítunk. Ezért ebben a tanításban bizonyosnak kell lennünk és semmit se szabad kételkednünk, különben minden elveszett és a pápáé, az ördögé és minden ellenségünké a győzelem!“ (Art. Smalc. pars II., art. I: 5, és előtte az 1—4. p.) — Ez a mi hitvallásunk, ez az evangélikus válasz az idei „jubileumi év“ során bármilyen megtévesztő formában jelentkező pápas hatalmi igényre, vagy szeleid „megbeszélési“ kísérletre, amely a gyengékben talán egyébként zavart okozhatna és egyeseket meg is tántoríthatna.

D) Ismertnek tételvezze Dr Pákozdy László debreceni egyetemi ref. theol. professor „Egyházpolitikai események a szentévbén“ c. füzetét, témánk összefüggésében különösen is emlékeztetek „A szentév és Róma világhatalmi politikája“ c. fejezetére (i. m. 14. és kk. lapokon), amely érdekesen világlátja

meg a római pápaság eszközökben soha se kényes, döbbenetes, e-világi politikáját.

Itt említtem meg azt is, hogy az északamerikai evangélikus (luth.) Egyház legnagyobb szervezetének 1950 februárjában Minneapolisban tartott ülése felhívta az Usa-kormányt, hogy szüntesse meg a Vatikán melletti diplomáciai képviselőjét. (Evang. Luth. Kirchenzeitung, München, 1950 ápr. 15.-i, 7. sz.)

III. TANULSÁG; — FELADATUNK.

A mondottak után rövidre foghatom a tanulság-levonást. — Az idei „jubileumi év”-ben is megmutatkozott és megmutatkozik — leplezve, vagy leplezetlenül —, hogy Róma — a pápas vallási rendszer — lényegileg változatlanul ugyanaz, mint ami volt, illetve amivé lett az „egyedül Krisztus, egyedül kegyelem, egyedül hit” tiszta és teljes evangéliumának elvetésével. Alkudozni, vagy éppen megegyezni vele nem lehet, nem szabad!

Ezzel a vallási szinkretizmussal és hatalmi rendszerrel szemben egyrészt az a feladatunk, hogy alaposan megismerjük, félre nem érthető határozottsággal valljuk és hirdessük az Egyházunkra bízott tiszta evangélium igazságát. Mindenkor bátran — Lutherhez igazodó hűséggel és tántoríthatatlan bizonyossággal — képviseljük evangélikus Egyházunk biblikus tanítását. — Kívánatosnak tartom, hogy egész október hónapban prédikáció-sorozatban, alapos keresztyén tanítással tudatosítsuk — különösen a bűnbánatról, bűnbocsánatról, feloldozásról szóló hitcikkelyek alapján gyülekezeteinkben, híveinkben evangélikus hitünk igazságát. — Rajtuk keresztyén testvéri, segítő szolgálattá lehet ez azok felé, akik a római katolicizmus egyre erősebben Mária-központi vallásosságában nem ismerik igazán az Ur Jézus Krisztust és jó-téteményeit. — Ezzel az ígértető feladattal együttjár az a kötelezettségünk, hogy megszüntessük azt a tarthatatlan és fájdalmas állapotot, téves felfogást és gyakorlatot, mintha az evangélikus Egyházban nem lehetne Isten előtt érvényes feloldozásban részesülni, teljes és feltétlen bizonyossággal!

Másrészt éppen a személyes lelkipásztorkodásunkban is fel kell használnunk minden alkalmat, hogy nyíltan megmondjuk: Krisztust tagadja meg, aki hűtlen lesz az evangéliumhoz és enged a pápas oldalról jövő — bármivel „indokolt” — kísértéseknek, amelyek mögött valamilyen módon mindig ott van a nagyon is emberi — nagyon „testhez álló” — cselekedet-vallásosság, vagy az e világból való és e világon érvényesülni akaró hatalom-vágy! — Az evangélicizációs szolgáltnak pedig éppen egyik főfeladatát látom abban, hogy — szóban és írásban — a térítő kerygma formájában vigye a tiszta evangéliumot a nem-egyház Róma köztünk élő népének.

Ha Luther 1517-ben, a 95 tételben méltán mondhatta, hogy a római bűcsú-vallásosság konkolya akkor vetetett el az Egyházban, amikor a püspökök aludtak (11. tétel), — manapság még inkább kell mindnyájunknak — püspökeinknek és velük együtt minden evangélikus papnak, prédikátornak, lelkipásztornak — éberren vigyáznunk, hogy töretlen Krisztus-hitben, híven őrizzük és buzgón használjuk a tiszta evangéliumot.

Befejezésül még csak ennyit:

Mi, ma lássuk meg Ap. Csel. 5, 29-ből Péter apostolt, az első protestánst, aki rendíthetetlenül áll meg hitvallóként, tanubizonyoságként a Jézus Krisztus oldalán, az Ő ügyének, az evangéliumnak szolgálatában, és ellene mond minden emberi vélekedésnek és fenyegető hatalmaskodásnak, amely bilincsbe akarná verni Krisztus üdvözítő evangéliumát.

Bárcsak ilyen, mindvégig hűséges szolgálóivá lehetnének mindnyájan Krisztus kegyelméből a tiszta evangéliumnak, hogy ez újra — a „szent év”-et reklámozó minden propaganda és ügyeskedő kísértés között is! — szüntelen Isten győzedelmes hatalmának bizonyulhasson Egyházunk belső megújításában és a Szentlélek erejével — az Istennel való igazi megbékélést szolgáló — lelkeket hódító harcában!

Dr Jánosy Lajos.

Hogyan keresi az egyház a Szentírásban Isten igéjét?

I. A Szentírás ihletettsége

Az egyedüli zsinórmérték.

Azt szoktuk mondni, hogy a Szentírás egyházunk számára az egyedüli zsinórmérték hit és élet dolgában. A Szentírásnak ezt a jelentőségét már egyházunk hitvallási irata, a Formula Concordiae is megállapította „de compendiosa regula atque norma“ (p. 570) c. szakaszában: „Hisszük, hogy az egyetlen szabály és mérték, amely szerint minden tanítást, valamint minden tanítót meg kell ítélni és méltatni, nem más, mint az Ó- és Újszövetség prófétai és apostoli iratai“.

A hitvallási iratokban, főként a Formula Concordiae-hoz kapcsolódó ó-protestáns egyházi tanítók szerint a Szentírás azért lehet a keresztyén hit és élet minden kérdésében egyedüli zsinórmérték, mivel benne a hitigazságok elszórtan és rendszertelenül ugyan, de elejétől végig egységesen foglaltatnak.

A Szentírás tekintélye.

A Szentírást az egyházban ez a tekintély azért illeti meg, mivel az ó-protestáns dogmatikusok szerint a Szentírás lényegileg azonossá válik az isteni kinyilatkoztatással. Isteni kinyilatkoztatássá pedig a Szentírást a Szentlélektől való ihletettsége vagy sugalmazottsága („inspiratio“) teszi. A Szentírás ihletettséget az ó-protestáns dogmatikusok a „szószerinti ihletettség“ („inspiratio verbalis“) tanításának a formájában fejtették ki.

A kinyilatkoztatás és Szentírás azért fedik egymást lényegileg, mivel a Szentírás „a szent iratokba foglalt isteni kinyilatkoztatás“ (Quenstedt)¹). A Szentírás t. i. „Isten igéje, melyet az apostolok és próféták ihletés alapján foglaltak írásba, hogy általuk a bűnös ember felvilágosítást kapjon az örök üdvösség elnyerésére vonatkozólag“ — írja Hollatz.²) Isten régebben sokféleképpen nyilatkozta ki magát. De most, mikor már nincsenek új kinyilatkoztatások, Isten azt akarja, hogy meghatározott iratokban, t. i. a szent iratokban ragadjuk meg mindazokat az igazságokat, melyek az üdvösség felismerésére szükségesek.

Az egész Szentírás Istentől ihletett („theopneustos“), — hangsúlyozzák a dogmatikusok 2. Tim. 3, 16 alapján. Ez más szóval azt is jelenti, hogy az Írás tulajdonképeni szerzője (az „autor primarius“) maga a háromságos egy Isten. Az emberi szerzők csak eszközei voltak az isteni ihletésnek. A próféták és apostolok csak titkárai („amanuenses“) voltak a Szentléleknek, aki felhasználta őket a szent iratok megfogalmazásában, úgyhogy a Szentléleknek csak „szája“ vagy pedig „írótolla“ („os“ és „calamus“) voltak.

1) V. ö. Schmid: Dogmatik, 7. kiad. 1893, 8. lap.

2) V. ö. Luthardt: Kompendium der Dogmatik, 11. kiad., 1914, 345. lap.

Így mondja *Gerhard*: „A szent Isten emberei eszközi okai voltak a Szentírásnak (v. ö. 2. Péter 1, 21): azaz Istentől sajátosan és közvetlenül arra elhívott és kiválasztot emberek, hogy az isteni kinyilatkoztatásokat írásba foglalják. Ilyenek voltak az Ószövetségben a próféták, az Újszövetségben pedig az evangélisták és az apostolok, akiket azért méltán mondanak Isten titkárainak, Krisztus kezének és a Szentlélek jegyzőinek vagy íródeákjainak. Mert nem emberi vagy a saját akaratukból szóltak vagy írtak, hanem „a Szentlélektől indítatva“, azaz a Szentlélektől űzve, vezetettve, indítatva, ihletve és kormányozva. Nem úgy írtak, mint emberek, hanem mint „Isten emberei“, azaz mint Isten szolgálói és a Szentlélek sajátlagos eszközei. Amikor tehát a kánon valamely iratát Mózes könyvének, vagy Dávid zsoltárainak vagy Pál levelének stb. mondjuk, ezt csak a szolgálat értelmében tesszük, de nem az elsődleges ok értelmében.“³⁾

A próféták és az apostolok tehát csak átvitt értelemben mondhatók a szent iratok szerzőinek, a tulajdonképeni szerző a háromságos Isten, pontosabban a Szentlélek. A Szentléleknek az ihletése, a sugalmazása az egész Szentírásra, annak minden részecskéjére, minden szavára kiterjed. Mert ha a Szentírásnak akárcsak valamely legkisebb részére is azt lehetne mondani, hogy az emberi mű, akkor nem lehetne azt állítani, hogy az *egész* Írást Isten ihlette. A Szentlélek tehát nemcsak az indítást adta az írásra („impulsus ad scribendum“ vagy „mandatum divinum“), nemcsak az Írásban foglaltakat, tehát az elbeszélés stb. tartalmát („suggestio rerum“) ihlette, hanem az egyes szavakat is, melyekkel az elmondandókat írásba foglalták („suggestio verborum“). „A szavakat és az egyes hangokat mind összesen és egyenként a Szentlélek kölcsönözte, sugalmazta és mondta tollba az egyes szent íróknak“, — mondja Quenstedt.⁴⁾

Ezt az inspiratio-tant egyes dogmatikusok olyan szigorú következetességgel fejtették ki, hogy állításuk szerint az ószövetségi bibliai szövegnek még a magánhangzóit (az ú. n. punctatio-t) is a Szentlélek ihlette. Ez a tanítás elsősorban református teológusoknál található meg, pl. a nagyhírű hebraistáknál, az id. Buxtorf Jánosnál (1564—1629) és fiánál, az ifj. Buxtor Jánosnál (1599—1664, mindkettő baseli professzor volt). Így nyilatkozik a *Formula consensus Helvetici c. hitvallás* (1675) is. De hasonló véleményen volt az egyik legnagyobb hírű lutheránus dogmatikus, Gerhard János koburgi generalsuperintendens (1582—1637) is.

A Szentírás csalhatatlansága.

A Szentírásnak az ihletettségéből következik e dogmatikusok szerint annak *csalhatatlansága*, pontosabban, hogy a Szentírás mentes minden tévedéstől, egész tartalma és annak minden részecskéje igaz, hibátlan és csalhatatlan. „Amit Isten kinyilatkoztatott, az csalhatatlanul igaz“. Quenstedt így ír: „Az eredeti Szentírás csalhatatlanul igaz és mentes minden tévedéstől. Vagy másként: nincs benne semmi, ami hamis volna, még csak a legkisebb tévedés sincs benne sem tárgyi vonatkozásban, sem a szavakban. Mindent összevéve, de az egyes dol-

3) V. ö. Schmid, id. h. 21. lap.

4) V. ö. Schmid, id. h. 22. k. lpk., Luthardt, id. h. 346 k. lpk.

gok is, amelyek benne ránk maradtak, a legteljesebb mértékben igazak, legyenek akár erkölcsi tanítások, akár történeti, kronológiai, topográfiai vagy nevekre vonatkozó adatok. A Szentlélek segítő-társainak nem lehet és nem szabad semmiféle tudatlanságot, gondatlanságot vagy feledékenységet, de még csak emlékezetbeli tévedést sem tulajdonítani az írásbafoglalásnál.“⁵⁾

Az inspiratio-tannak ez az értelmezése tette lehetővé, hogy a Szentírásban található minden történeti, földrajzi stb. adatot közvetlenül használták fel nemcsak teológiai, hanem profán vonatkozásban is és pl. kiszámították a világ teremtésének az évét, megrajzolták az Éden-kert térképét, stb.

„Papiros pápa“

Az ó-praestáns dogmatikusok az inspiratio-tant egyre részletesebben, de egyre merevebben is fejtették ki. Kétségtelen, hogy a dogmatikusok evvel a merev inspiratio-tannal egyre messzebbre tértek le a reformáció útjáról és egyre messzebbre távolodtak a reformátorok, főként Luther gondolkodásától. Megfeledkeztek arról, hogy a Szentírás nem a betűje szerint „ige“, — hiszen „a betű öl“ (2. Kor. 3, 6) — hanem annyiban, amennyiben — Luther szava szerint — „Krisztust hirdeti“. Az ó-protestáns inspiratio-tan merevebb volt a katolikus egyház tanításánál is. A Szentírás a protestáns egyházakban „papiros-pápává“ lett, kiváltképpen akkor, amikor esalhatatlanságát kiterjesztették az „üdvigazságokon“ túl a benne foglalt történeti, földrajzi, kronológiai stb. adatokra is.

Inspiratio és „történeti“ szemlélet.

Egyes teológusok már a 17. század vége felé kezdték észrevenni, hogy az inspiratio-tan nincs összhangban avval, amit a Szentírás önmagára nézve tanusít. Ezért kezdték megszűkíteni az inspiratio-tant olyan formában, hogy nem az egész Szentírás inspirált-voltáról beszéltek, hanem az inspiratiót az üdvigazságokra vonatkoztatták, ill. korlátozták. Ez más szóval azt jelentette, hogy a Szentírásban található történeti, földrajzi stb. adatokat nem vonták bele az inspiratio hatáskörébe, azok a Szentírás „emberi“ oldalához tartoznak. Az ó-protestáns inspiratio-tan szétesési folyamata azonban itt nem állott meg: a 18. században uralomra jutott felvilágosodás teljesen szét-törte és feloldotta a hagyományos inspiratio-tant.

Először katolikus teológusok kezdték a Szentírás keletkezésének, főként a kánon kialakulásának, a Szentírás nyelvének és szövegének a történeti kérdéseit vizsgálni. Katolikus teológusok mutattak rá arra, hogy a Szentírás, mint kánon, hosszabb fejlődés útján alakult ki s ez azt is jelentette, hogy egyes iratok (pl. a katolikus levelek vagy Jel.) kanonikus (és egyúttal inspirált) jellegét az egyház csak hosszas tusakodások és ellenmondások legyőzése után ismerte el. Ugyanők mutatták ki, hogy a bibliai szövegben mennyi szövegváltozat van; nem egészen könnyű tehát megállapítani, hogy melyik az inspirált szöveg, kivált, ha az általánosan elfogadott szövegben vannak megromlott helyek is. Mindezzel a katolikus teológusok nagyon nyomatékosan mutattak rá a Szentírás „emberi“ oldalára.

5) V. ö. Luthardt, id. h. 348. lap.

Jórészt ezektől a katolikus teológusoktól vették át ennek az újszerű történeti kutatásnak a szempontjait és eredményeit a felvilágosodás hatása alá került protestáns teológusok. Így mutatta ki *Semler János* (1725—1791) hallei professzor, hogy a *Szentírás iratai emberi módon keletkezett írások*. Más teológusok vizsgálódásai során megállapították, hogy a Szentírás nyelvezete egyezik korának nyelvével és az egyes szentírók szerint változik, stb. Mindezek a nekünk ma magától értődő felismerések a 18. század folyamán forradalmi változásokat indítottak el a teológiai gondolkodásban, főként a Szentírás-tudományokban.

Így a felvilágosodás korában indult el az a törekvés, hogy a Szentírást a történeti kutatás és szemléletmód segítségével vizsgáljuk és értsük meg, más szóval tehát úgy tekintsük, mint emberi módon keletkezett írásművet. Ez a Szentírásnak az ú. n. „*történeti szemléletmódja*“. A felvilágosodás gondolkodásmódjának a vérünkbe átment hatása alatt szoktuk meg, hogy a Szentírást is beleillesszük egyeb ránk maradt régi történeti kútfők sorába -s ezekhez hasonlóan vizsgáljuk azokat a történeti és filológiai kutatásnak más történeti kútfők vizsgálatánál is bevált módszerei szerint. Sőt tulajdonképpen sokszor úgy volt, hogy a történeti kutatás módszereit akárhányszor a Szentírásra próbálták ki. Így vizsgálták a Bibliában foglalt iratokat mint történet kútfőket a „hitelességük“ szerint; hogy t. i. az egyes iratok szerzőjére és keletkezésére vonatkozó egyházi hagyomány megbízható-e. De ugyancsak vizsgálták az egyes iratokat a bennük foglalt elbeszélések és tudósításnak a „hitelessége“ szerint, tehát hogy pl. az evangéliumokban elbeszél történet, vagy Jézus szavai, vagy a prófétáknak tulajdonított beszédek „hitelesek“-e. Ennek a szemléletnek a során lett az Ószövetség Izráel népe és vallása történetének a kútfőjévé, az Újszövetség pedig a keresztyénség keletkezésének a legfontosabb forrásgyűjteményévé, dokumentumává.⁶⁾

A „modern teológia“ Szentírás-szemlélete.

A 19. század második harmadától fogva egyre erőteljesebben kibontakozó „modern teológia“⁷⁾ számára is egyre inkább elsikkadt a Biblia inspiráltságának a képzete. Helyette inkább a bibliai szerzők, ill. a próféták és apostolok inspiráltságáról, a „személyi inspiráltságról“ („Personal-Inspiration“) beszéltek. Nyilvánvaló azonban, hogy ez a fogalom nem elégséges a Szentírás jelentőségének a megértésére. Mert ha pl. el is ismerjük, hogy Pál apostol „inspirált“ volt, ez még nem elegendő a Csel. inspiráltságának a megértéséhez, amennyiben az Pál apostol egyes beszédeit közli (mennyiben „hitelesek“ ezek? és ha nem mondhatók szó szerinti hiteleseknek, — hiszen nyilván legalább is rövidítve vannak —, akkor mennyiben „inspi-

6) Ilyen értelemben beszél Overbeck („Entstehung und Recht einer rein historischen Betrachtung der neutestamentlichen Schriften“, 1871) arról, hogy az újszövetségi iratok „a keresztyénség keletkezésének“ a „legrégibb okmányai“.

7) „Modern teológiá“-nak azt az újszerű teológiai gondolkodást nevezzük, amelyet főként Schleiermacher indított el: ennek a teológiai gondolkodásnak a különféle árnyalatai és változatai jelentkeznek a múlt század liberális és konzervatív („pozitív“ vagy „egyházias“) irányzataiban.

ráltak“ a közlemények?) vagy életéről, missziói útjairól közöl tudósításokat. Mások — Schleiermacher nyomán — úgy vélték, hogy a Szentlélek műve az a „tisztító hatás“, amely a szentíróknál mutatkozott a Krisztusra való eleven visszaemlékezés során. Végül teljesen szétesett a Szentírás inspiráltságának a képzete és a Szentírást tisztán emberi oldaláról szemlélték. Egyes teológusoknál ez avval a nozzátéttel jelentkezik, hogy az Írás a kinyilatkoztatáshoz szükségképpen hozzátartozó eredeti, hitből fakadó tanubizonyoságtétel (pl. Häring). Nyilvánvaló, hogy „eredeti hitből fakadó tanubizonyoságtétel“, mely a kinyilatkoztatásnak a folyománya, igen sok akad a keresztyénség története folyamán, gondoljunk csak zsinatok hitvallásaira, fontos áhítatossági iratokra, stb. Az említett szemléletmód ezeknek a sorába illeszti bele a Szentírást s evvel tulajdonképpen megfosztja azt különleges egyházi tekintélyétől.

Volta természetesen olyan egyházas teológiai irányzatok, melyek ezen az úton is „pozitív“ megoldást kerestek a Szentírás egyházi jelentőségének és tekintélyének a megragadására. Ilyen értelemben beszéltek arról, hogy a Szentírás az isteni kinyilatkoztatásról szóló tanubizonyoságtétel, vagy — hogy az Írás történeti jellegének igazságot szolgáltatassanak, — a kinyilatkoztatás „okmányyszerű tanubizonyoságtétele“. ⁸⁾ Nyilvánvaló azonban, hogy ezek a főként apologetikus érdeket szolgáló fogalmazások sem alkalmasak arra, hogy a Szentírás igazi jelentőségét megragadják.

Szentírás és „teológiai eszmélés“

A legújabb „teológiai eszmélés“ ⁹⁾ igyekszik a Szentírás teológiai jelentőségét új formában megragadni és helyes értelemben tisztázni. Ennél a törekvésnél egyfelől levonja a régi inspiratio-tan hibáinak és a reá vonatkozó teológia-történetnek a tanulságait, másfelől pedig újból érvényesíti a reformációnak, főként pedig Luthernek a helyes felismerését a Szentírás jelentőségére vonatkozólag.

Az ó-protestáns inspiratio-tan nemcsak a „modern teológia“, hanem a „teológiai eszmélés“ is elutasítja, mert az nyilvánvaló ellentétben van a Szentírás valójával és annak az önmgára vonatkozó tanubizonyoságtételével. Könnyen megállapítható, hogy a Szentírásban előfordulnak *tévedések*. Pl. Máté 27, 9 tévesen Jeremiásnak tulajdonít egy íráshelyet, mely Zak. 11, 12—13-ból származik; I. Kor. 10, 8 szerint a pusztai vándorlás idején egy nap „23.000-en estek el“ (pusztultak el), holott az Ószövetségben az idézett helyen

⁸⁾ V. ö. pl. az egyházas teológia egyik kimagasló képviselőjének, Ihmels Lajos meghatározását: a Szentírás „das urkundliche Zeugnis von der göttlichen Offenbarung, wie sie innerhalb einer gottmenschlichen Geschichte sich vollzieht“ („Centralfragen der Dogmatik“, 3. kiad., 1918, 70. lap).

⁹⁾ „Teológiai eszmélés“ névvel összefoglalóan azokat a teológiai irányzatokat jelöljük meg, amelyek többé-kevésbé szembefordulnak a „modern teológia“ gondolkodásával és — főként a reformátorok teológiájának az alapján — új tájékozódást keresnek. Ezek az irányzatok a protestáns teológiában kb. a jelen század huszas éveitől fogva jelentkeznek, kimagasló jelentősége van e teológiai irányzatok képviselői között Barth Károly basei professzornak. De a „teológiai eszmélés“ nem azonos a „barthianizmussal“, hanem annál sokkal szélesebbkörű mozgalom.

202

(Num. 25, 9) 24.000 ember pusztulásáról van szó. De előfordulnak a Szentírásban nyilvánvalóan az emberi gyarlóságra való utalások is, melyek a szöveg alakulását meghatározzák: pl. Pál apostol említi, hogy nem emlékszik pontosan, hány embert keresztelt meg Korintusban (I. Kor. 1, 16). Találunk ugyancsak Pál apostolnál olyan nyilvántartást, amely elmeséli az általa leírt szövegnek valamiféle ihletettségehez, pl. amikor Pál utasítja Timóteust, hogy a Karposznál Troasban hagyott köpönyegét legközelebb hozza magával (2. Tim. 4, 13); stb. Mindez világosan mutatja a Szentírás emberi oldalát. Ugyanezt nem kevesebb világossággal tanúsítja a Szentírás nyelvezete, az egyes bibliai szerzők szóhasználatának saját korukhoz kötött viszonylagossága, egyes tudósítások emberi fogytékossága, stb. Végül mindehhez hozzájárul annak a felismerése, hogy a Szentírás szövege más, az ókorból ránk maradt iratokhoz hasonlóan ki volt téve azoknak a rongálásoknak és szövegromlásoknak, melyek régi iratoknak az utókorra való átszarmaztatásánál előfordulnak.

Mindezek a megállapítások már magukban foglalják azt a jogot, hogy a Szentírást emberi oldala szerint vizsgáljuk, tehát azt a jogot, hogy a Szentírást ugyanolyan tudományos kutató módszerrel vizsgáljuk, mint más reánk maradt történeti emlékeket, kútfőket. De az elmondottak erre nemcsak feljogosítanak, hanem kötelezik is az egyházat és a teológiát, melynek feladata az igazság keresése és kutatása.

Ugyanakkor azonban, amikor a Szentírásra vonatkozó történeti kutatásnak a jogosultságát, sőt a teológiai tudománynak ilyen kutatásra való elkötelezettségét megállapítjuk, meg kell látnunk azt is, hogy *a történeti szemléletmódnak a Szentírásra való alkalmazásával még nem ragadtuk meg a Szentírásnak a jelentőségét az egyház számára, sőt azt meg sem tudjuk közelíteni.* Ezért a teológiai tudomány nem elégedhetik meg a történeti szemléletmódnak az alkalmazásával a Szentírásra. Mert a Szentírásban foglalt iratok nemcsak nagyértékű, sőt felbecsülhetetlen értékű és tanulságos történeti dokumentum igényével, hanem ennél sokkalta magasabbrendű igénnyel lépnek eléink, t. i. azzal az igénnyel, hogy bennük Isten önmagát közlő akarata, sőt ennél több: a Krisztusban lett váltságról szóló evangélium hangzik fel és szólít meg bennünket.

Ilyen értelemben használja a keresztyén egyház ezeket a régi „dokumentumokat“ ma is, mint „szent iratokat“. Az egyház velük és általuk nemcsak a saját eredetére, első kialakulására és legrégebbi történetére emlékezik vissza, ezek az iratok számára nemcsak drága és szent ereklyék, hanem a szó szoros értelmében „szent iratok“: *bennük és általuk ma is Isten maga szól az egyházhoz. Ezek az iratok nemcsak tanúsítják a Krisztusban lett váltságot, annak nemcsak „okmányszerű tanubizonyosságai“, hanem ez a váltság maga is az Írás ígijén keresztül közelít hozzánk. Így válik az Írás ígijéje a Szentlélek eszközüvé és ébreszt bennünk hitet.*

Ennek a megállapítása más szóval azt jelenti: tartalmi tekintetben újra érvényesíteni kell azt, amit a reformátorok közül különösen Luther Márton hangsúlyozott nyomatékosan, hogy t. i. az egész Írás Krisztusról tesz tanubizonytságot és az minősül Szentírásnak,

vagy ahogyan Luther mondotta, „apostoli“-nak, ami „Krisztust hirdeti“. Ilyen értelemben tehát nem az egyes bibliai iratok eredete, „hitelessége“ vagy a szerzőség a döntő, — bár természetesen ezek sem tisztára jelentéktelen mozzanatok —, hanem az, hogy valamely irat Krisztusról tesz-e bizonyosságot. Valamely bibliai írónak hiteles írása sem volna „Szentírás“, ha nem tartalmazná a Krisztusról szóló tanubizonyosságot, viszont pl. Kajafás vagy Gamáliel nyilatkozata (v. ö. Ján. 11, 49 kk.; Csel. 5, 34 kk.), Pilátus szava (pl. Ján. 19, 6) beletartozik a Bibliába, mert tanubizonyosságtétel Krisztusról.¹⁰⁾

Krisztusban, ill. Krisztus hirdetésében, a róla szóló bizonyosságtételben van az írás egységes tartalma és központja, ez kell, hogy tartalmi mértékké is legyen az Írásban belül. Az Írásban ez a Krisztusról szóló bizonyosságtétel válik hívó szavá számunkra és lesz a Szentlélek által hitet teremtő erő bennünk: ez a „testimonium spiritus sancti“ (v. ö. Róm. 8, 16). Ilyen értelemben „Christus dominus scripturae“ — ahogyan Luther mondja (W 40, 1, 420). *A Szentírás egyházi jelentősége vagy* — más szóval — „tekintélye“ *tehát abban van, hogy Krisztust hirdeti, róla tesz tanubizonyosságot.* Ilyen értelemben a Szentírásnak az egyházban „tartalmi“ tekintélye van.

Nyomatékosan hangsúlyozza ezt újabban *Brunner Emil*, a híres zürichi professzor. „Hiszünk Krisztusban — mondja Brunner¹¹⁾ —, de nem azért, mert az Írás vagy az apostolok így vagy amúgy tanítanak róla, hanem azért hiszünk az Írásban, mert és amennyiben Krisztust hirdeti. A Szentírásnak nincs formális, hanem tartalmi (materiális) tekintélye: ez éppen Krisztus, a kinyilatkoztatás.“ Ez más szóval az jelenti: a Szentírásban nem mint olyanban hiszünk. A régi dogmatikusok, pl. Gerhard azt mondották, hogy a Szentírás tekintélye nem „articulus fidei“, hanem „*principium articulorum fidei*“ — Szerinte a keresztyének „a Szentírás tekintélye felől nem vitatkoznak, mert az a kiindulópont (principium)“.¹²⁾ A régi dogmatikusok szerint tehát a Szentírás tekintélye megelőz minden más hitekkelyt: ezeket mind a Szentírásból kell levezetni. Ez más szóval azt jelenti: az ó-protestáns dogmatikusok a Szentírásnak az *inspiratio* alapított tekintélyével fedezik, bizonyítják a Szentírás tartalmát; pl. Jézus azért az Isten Fia, mert azt a Szentírás tanúsítja; vagy a világot Isten teremtette, mivel így van a Szentírásban; az evangéliumban elbeszélte esodák azért „hitelesek“, mert a Szentírás leírja azokat, stb. Ezzel a Szentírás, mint írásba foglalt kinyilatkoztatás föléje kerül Krisztusnak is. Először kell a Szentírásban hinni, csak azután Krisztusban; ha nem hiszek a Szentírásban, Krisztusban sem hihetek. Holott fordítva van: mivel Krisztusban hiszek, azért hiszek a Szentírásnak: nem a Szentírás igazolja Krisztust, hanem fordítva, *Krisztus igazolja a Szentírást.* „A Szentírás nem formális tekintély — mondja Brunner —, amely az Írás tartalmát elejétől

10) V. ö. Luther híres előszavát Jakab leveléhez az 1522-i Ujszövetségben.

11) V. ö. Brunner: *Die christliche Lehre von Gott. Dogmatik*, Bd. I, 1946. 116. lap.

12) Erre is Brunner mutat rá, id. h. 117. lap.

fogva fedezi és annak a számára hitet követel, hanem *eszközi* (instru-előtt igazságban meg kell hajolnom, s amely tehát bennem felkelti az igazság felől való bizonyosságot. Ezt értette Luther is Isten igéjén“.¹³⁾

A Léleknek a hitet teremtő ereje azonban nemcsak alkalom szerint, esetlegesen kapcsolódik a Szentírásban foglalt ígéhez, úgy ahogyan Isten Lelke akármely világi adottságot (eseményt, írást, jelenséget stb.) is fel tud használni hit ébresztésére. Ellenkezőleg az Írás Isten akarata szerint olyan eszköz, amelyhez Isten kezdetlől fogva hozzákötötte hitet teremtő, üdvösségszerző munkáját. Ezért nem lehet elválasztani az Írásnak a tartalmi tekintélyét az eszközi tekintélyétől: Isten Lelke az Írás igéjén keresztül szól hozzánk. Ez különbözteti meg a Szentírást minden más olyan írásműtől, amely ugyancsak Krisztusról tesz tanubizonyosságot és amely ugyancsak hitből fakadt. A Szentírásba foglalt íge és a Szentlélek munkája sajátlagosan összetartozik olyan értelemben, hogy Isten Lelke sajátlagosan ezen az igén keresztül végzi állandóan hitre hívó, hitet teremtő és új életet ajándékozó munkáját. Ezt más szóval úgy is lehet mondani: az apostoli íge több, mint tudósítás Jézusról és az evangéliumi történetről. Nem elég az sem, ha azt mondjuk: tanubizonyoságtétel; pl. a Jézus feltámadására vonatkozó közlés kétségkívül tudósítás is, meg tanubizonyoságtétel is, azonban több is ennél: az ígében maga Isten nyilatkozik meg, és Istennek ez az önmagát közlő megnyilatkozása Istennek egyszeri történeti cselekedete, — mint ahogyan éppen ez jellemzi magát a kinyilatkoztatást.¹⁴⁾ A Szentírás ilyen módon lesz az egyházban kinyilatkoztatássá — s ez éppen a Szentírás inspirált volta. Ezért illeti meg a Szentírást az egyházban az a tekintély, hogy minden tanítást az Írásnak a Krisztust hirdető tanubizonyoságtételéhez kell mérni.¹⁵⁾

2. Az írásmagyarázat módszerei

Az írásmagyarázat értelme és jellege attól függ, hogy minek tekintsük a Szentírást: az egyház könyvének-e, amelynek mint ilyenének van „tekintélye“, vagy pedig vallásos dokumentumok gyűjteményének.

13) Brunner, id. h. 116. lap.

14) Ezt nyomatékkal hangsúlyozza Elert: „Der christliche Glaube“, 1940, 217. lap.

15) Nyomatékosan hangsúlyozza ezt Barth is: „Isten ígéje maga az Isten a Szentírásban. Mert miután Isten mint az Úr egykor Mózeshez, a prófétákhoz, az evangélistákhoz és apostolokhoz szólt, ugyanezeknek az írott ígéje által mint ugyanaz az Úr szól az ő egyházához. Az Írás szent és Isten ígéje, amennyiben a Szentlélek által az egyház számára az Isten kinyilatkoztatásáról szóló tanubizonyoságtétellel lett és mindig is lesz“ („Die kirchliche Dogmatik“, 2. kiad., I, 2, 1939, 505. lap). Barth részletesen kifejti az Írás tekintélyét, de miként Brunner, ő is elutasítja az Írásnak az ó-protestáns inspiratio-tan alapján kifejtett formális tekintélyét, sőt arról is beszél, hogy az Írás tévedhetősége nemcsak annak történeti, hanem vallásos, ill. teológiai tartalmára is kiterjedhet (u. o. 565. lap).

Miért magyarázzuk a Szentírást?

Az Írást az egyházban annak a meggyőződésnek az alapján kezdték magyarázni, hogy abban, mint az igében, maga Isten szól s hogy a szent iratokat Isten ihlette. Az írásmagyarázat kialakulása tehát feltételezi a Szentírásnak vagy pontosabban a kánonnak a fogalmát, ha a „kánon“ köre esetleg még nem is alakult ki szilárd formában.

Ez a megállapítás azért fontos, mert látnunk kell: az Írást nem azért kezdték magyarázni, mivel a magyarázandó iratok a történeti távolságuk (régik voltak) vagy a nyelvi s hasonló nehézségek miatt nem voltak eléggé világosak vagy nehezen voltak érthetők. Kétségtelen ugyan, hogy pl. egyes ószövetségi iratok már a keresztyénség első idejében, sőt azelőtt is olyan régiiek voltak, hogy már akkor magyarázni kellett a bennük előforduló idegenszerű és az első gyülekezetek számára érthetetlen mozzanatokot (pl. ami az ószövetségi isentiszteletré stb. vonatkozik). Mégsem ezek a tárgyi megértési nehézségek indították el az írásmagyarázatot.

Írásmagyarázatok már a keresztyénség előtti időből is maradtak ránk. Így pl. a híres alexandriai zsidó teológusnak, Philonak az iratai közt több írásmagyarázati munka is maradt ránk. De Philo az ószövetségi iratokat nem azért magyarázta, mivel a görögül beszélő alexandriai zsidóságnak tolmácsolni akarja a héber szöveget (akkor már megvolt a görög Ószövetség) vagy hogy a szöveg tartalmára nézve adjon felvilágosításokat érthetetlen helyek tekintetében: magyarázatának teológiai okai vannak. Hasonló a helyzet annál a „Habakuk-kommentár“-nál — jelenleg a legrégebb ránk maradt ilyenemű írásmű —, amely a legutóbbi híres leletek közt, az ú. n. „jeruzsálemi tekeresek“ közt került napvilágra: ez sem a régisége miatt magyarázta a szöveget, hanem azért, hogy a benne foglalt próféta „üzenetét“ alkalmazza saját viszonyaira és azt ily módon adja tovább. Ugyanígy vannak az értelmezésnek teológiai okai Philonál, aki az ószövetségi szöveget arra használja fel, hogy vele igazolja a saját teológiáját, ill. „vallásfilozófiáját“.

Az írásmagyarázat kiindulópontja tehát a Szentírásra alkalmazott teológiai tanítás: a szent iratokban foglalt isteni üzenetet, ill. a régiek gondolkodása szerint pontosabban: a Szentírásban foglalt isteni kinyilatkoztatás igazságait vagy más szóval: *az isteni tanítást akarja a magyarázat közvetíteni, érthetővé tenni, magyarázni, kifejteni és tolmácsolni saját kora és olvasói számára.*

A hagyományos írásmagyarázat

Már Origenes, a keresztyén ókornak egyik legnagyobb teológusa és egyik legkiválóbb írásmagyarázója azt mondja: a Szentírás az isteni bölcsesség könyve, tartalma pedig az „üdvösséges tanítás“ („dogmata szótéria“): ezt kell az írásmagyarázatnak megérteni és ezután magyarázva kifejteni. A Szentírásnak ez az értelmezése azt követeli, hogy az írásmagyarázó először ragadja meg az egyes íráshelyeknek, valamint egész szakaszoknak végül pedig az egyes bibliai iratoknak is az összefüggő, *szószerinti értelmét*. A szószerinti értelem megállapítása tehát az írásmagyarázat alapvető feladata és kiinduló-

pontja. Azonban tulajdonképen csak az első lépés és a kiindulópont. Mert erre épül rá a további, sőt azt lehet mondani, a tulajdonképeni értelem, ill. értelmezés. Már Origenes szerint vannak a Szentírásban olyan helyek, amelyeknek a szó szerinti értelme alig érthető vagy nincs kapcsolatban a Szentírásban foglalt isteni kinyilatkoztatással, sőt esetleg nem is méltó az isteni bölcseséghez.¹⁶⁾ Ilyen esetekben a szó szerinti értelem túlmenve keresni kell az illető helynek a „mélyebb értelmét“ (görögül: „hyponoia“). Ez a meg-gondolás a kiindulópontja az írásmagyarázat történetében annak a rendkívül döntő szempontnak, hogy az Írásnak többszörös értelme van. Így alakul ki és lesz hosszú évszázadokon keresztül uralkodó az a gondolkodásmód, hogy az Írásnak *négyszeres értelme* van: *a szó szerinti, allegorikus, morális és tropologikus értelme*.¹⁷⁾

Az Írásnak ez az értelmezése kétségtelenül nemcsak rendkívül termékenynek bizonyult, hanem sok vonatkozásban egyenesen átment az egyház vérébe: ma is sokszor egészen önkéntelenül alkalmazzuk, — főként az Írás gyakorlati értelmezésénél az egyházi használatban. Mégis meg kell látnunk, hogy mint általános írásmagyarázati elv, nemcsak helytelen, hanem egyenesen veszedelmes. Az Írás mélyebb értelmének a címén t. i. egyfelől akármiféle értelmezést, főként pedig az értelmezőnek a saját gondolatait lehet „igazolni“ az Írás szavával; ez az értelmezés tehát önkényes, nem írásszerű és tárgyyszerű, nem az Írásból magából fakadó értelmezésre ad módot. Évvel az értelmezéssel a legkülönbözőbb tévtanításokat írásszerűnek lehet feltüntetni, — aminthogy az egyháztörténet folyamán ez nem egyszer valóban meg is történt. Másfelől pedig — s ez összefügg az elsővel — ez az írásmagyarázati eljárás lehetővé teszi azt, hogy az Írás tulajdonképeni mondanivalóját, hozzánk szóló üzenetét elhanyagoljuk, észre se vegyük a titokzatos — sokszor nagyon szellemes formában

16) Hasonló szempontot alkalmaz már Pál apostol is. I. Kor. 9, 9 idézi Dt. 25, 4 rendelkezését: „Ne kösd fei a nyomtató ökröknek száját.“ Az apostol számára azonban gondolkodásának egyik előfeltétele, hogy ami a kánonban van, az „mi éretünk iratott meg“ (I. Kor. 9, 10; v. ö. Róm. 15, 4). Ezért kérdezi: „Avagy az ökrökre van-e az Istennek gondja?“ Ha tehát szó szerinti a Dt 25, 4 rendelkezése az ökrökre vonatkozik is, a valóságban az apostol szerint az „mi éretünk“ és reánk vonatkozóan iratott meg. Ennek a hermeneutikai elvnek az alapján érve, azután Pál az említett íráshely alapján úgy, hogy azt apostoli szolgálatára vonatkoztatja.

17) Egy középkori „emlékeztető vers“ ezt a négyszeres értelmet így határozza meg: „Littera gesta docet; quid credas allegoria; moralis, quid agas, quid speres, anagogia“ (Heinrici, RE 7, 734). Ez azt jelenti: a betű szerinti értelem elmondja, ami történt; az allegorikus értelem megmutatja, mit kell hinni; a morális értelem adja, hogyan kell cselekedni s végül az anagogikus (más szóval tropologikus) értelem, hogy mit kell remélni. E szerint az értelmezési eljárás szerint pl. Jeruzsálem jelentheti 1. betű szerint a Szentföld fővárosát, 2. allegorikusan az egyházat, 3. morális értelemben az államszervezetet, és végül 4. anagogia szerint az örök életet. V. ö. Dinkler: Bibelautorität und Bibelkritik, Zeitschr. f. Theol. u. Kirche. 1950, 76. lap.

kifejtett — „mélyebb“ értelem kedvéért.¹⁸⁾ Más szóval ez az írásmagyarázati eljárás pontosan az ellenkező eredményt érheti el, mint amit minden írásmagyarázatnak el kell érnie: nem az Írást szólaltatja meg és annak az üzenetét tolmácsolja, hanem az írásmagyarázó többé-kevésbé szellemes és biblikus, ill. nem-biblikus gondolatainak a kifejtésére ad alkalmat.

A reformátorok bibliamagyarázata.

A hagyományos írásmagyarázatnak, nevezetesen az allegorikus magyarázatnak az önkényességét és így helytelenségét főként a reformáció, elsősorban *Luther* ismerte fel. Eleinte Luther is nagy mértékben alkalmazta az allegorikus írásmagyarázatot: legrégebbi prédikációi ma is beszédes bizonyosságai ennek. De azután felismerte ennek az eljárásnak a hibáit és hangsúlyozta, hogy ezt a módszert elejtette. „Az az első és fő-tudományom — mondja egy alkalommal —, hogy az Írást a maga egyszerű értelmével adjam tovább; mert a szószerinti értelem, ez az igazi, ebben van erő, tanítás és tudomány“.¹⁹⁾ A „szószerinti értelem“ („sensus literalis“) válik most az írásmagyarázatban döntővé, mert hiszen éppen ez az értelem a döntő akkor, amikor valamely egyházi tanítást a Szentíráshoz, mint minden igazi tanítás mértékéhez mérünk hozzá. A reformátorok felismerték, hogy az Írás többszörös értelmének az elve, főként pedig az allegorikus értelmezés nyit utat az írásmagyarázatban az önkénynek és teszi lehetővé, hogy az írásmagyarázó a saját elképzeléseit magyarázza bele az Írásba, saját gondolatait pedig úgy tüntesse fel, mint az Írás tanítását. Mivel így végeredményben az Írás többszörös értelmét feltételező írásmagyarázati módszer a hamis tanítások beesempészésének egyik legveszedelmesebb forrása, azért hangsúlyozták a reformátorok olyan nyomatókkal a „szószerinti értelem“ jelentőségét. Nemesak Luther, hanem Melancthon és Kálvin is, az utóbbi ma is sokat használt, mélyen járó írásmagyarázataiban ugyanezen az úton jártak. Melancthon hangsúlyozza: „mindenütt az egyetlen, bizonyos és egyszerű értelmet kell keresni a gramatika, a logika („dialektika“) és retorika szabályai szerint“. Ugyanő állította fel azt az írásmagyarázati arany szabályt: „Omnis bonus theologus et fidelis interpres doctrinae

18) Augustinus pl. az irgalmas samaritánus történetét allegorikusan úgy magyarázta, hogy megtalálta benne az egész üdvtörténetet: az utas, aki Jeruzsálemből — a béke mennyei városából — útban van Jerikóba, mely halandó létünket jelenti, Adám, akit a „rablók“, t. i. az ördög a bűnökkel kifoszt eredeti ártatlanságából, a pap által szimbólizált ószövetségi kultusz nem segít rajta, de jön az irgalmas samaritánus, t. i. Jézus, aki sebét bekötözi, azaz a bűn hatalmát megzabolazza s elviszi a vendégfogadóba, t. i. az egyházba stb. Ez a kétségkívül rendkívül szellemes és nagyvonalú értelmezés minden olvasónak leköti a figyelmét és igen megragadó, — azonban feledtetni velünk, amit Jézus a példázattal akart mondani s így ennek a példázatnak a hozzánk is szóló üzenet-jellegét szünteti meg.

19) „Da ich ein Mönch war, war ich ein Meister auf geistliche Deutung, allegorisierte alles. Nun habe ichs fahren lassen, und ist meine erste und beste Kunst, tradere scripturam simplici sensu; den literalis sensus, der tut's, da ist Kraft, Lehre und Kunst darin“ (v. ö. Heinrich, RE 7, 734).

coelestis necessario esse debet primum grammaticus, deinde dialecticus, denique testis“.²⁰⁾

A „történeti szemlélet“.

Az írásmagyarázat terén korszakalkotó változás állott be, amikor a „verbalis inspiratio“ tanának a szétesése nyomán a felvilágosodás óta egyre erőteljesebben alkalmazták a Szentírásra a történeti szemléletmódot. A Szentírás most már nem az isteni bölcsesség könyve és az „üdvösséges tanok“ tárháza, hanem régi és tiszteletreméltó vallásos dokumentumok gyűjteménye, melyeknek elsősorban egyházi használatuk kölesönöz különleges tekintélyt. A mult század „modern teológiájában“ ez a szempont több-kevesebb fenntartással érvényesült az egyes teológusok teológiai pártállása szerint. Az egyházas teológusok természetszerűleg sokat fenntartottak a Szentírás kinyilatkoztatástartalmából és ez korrigálta a történeti szemléletmódot. Viszont a liberális teológia különféle árnyalataiban a történeti szemléletmód egyre inkább elnyomta az egyház tanításával és hitvallásával kapcsolatos „előfeltevéseket“: az egyházi, ill. dogmatikai „előfeltevésektől mentes írásmagyarázat“ követelménye itt formálódott alapvető írásmagyarázati követelménnyé.

Az írásmagyarázat történeti szempontját már *Schleiermacher* klasszikus módon megfogalmazta: „Semmiféle írásművet sem lehet tökéletesen megérteni, ha azt bele nem állítjuk azoknak a képzeteknek a teljes összefüggésébe, amelyekből az illető írásmű származott, és ha nem ismerjük teljesen egyfelől a szerzőknek, másfelől az első olvasóknak az életviszonyait.“²¹⁾ Jellemző, hogy *Schleiermacher* ebben az összefüggésben nem különlegesen a bibliai iratokról, hanem általában „írásművek“ -ről beszél. A bibliai iratok egy sorba kerülnek más antik vallásos dokumentumokkal és történeti kútfőkkel, sőt általában más antik auktorokkal.²²⁾ Az ószövetségi iratok így lesznek Izráel vallásának ez emlékeivé, az újszövetségi iratok pedig a kereszténység keletkezésének a kútfőivé. Az írásmagyarázat feladata ennél fogva ezeknek a vallástörténeti emlékeknek és kútfőknek a kritikai megvizsgálása és a kritikailag végzett vizsgálat alapján nyert eredmények segítségével ezen iratok *eredeti vagy történeti értelmének a felárítése és megállapítása*. Az írásmagyarázat első kérdése tehát ez: mi volt pl. a Tízparancsolat eredeti értelme; hogyan hangzott annak az eredeti formája (ami esetleg a kánonbelihez képest annak ősfomája); mi volt a jelentősége Izráel vallásának a történetében,

20) „Minden jó teológusnak és a mennyei tanítás hűséges értelmezőjének először grammatikusnak, azután dialektikusnak, végül pedig tanúnak kell lennie“: más szóval az írásmagyarázónak kell éritenie 1. a szentírási nyelvekhez, 2. a Szentírás gondolkodásmódjához és logikájához, végül pedig 3. tanubizonytságot kell tennie arról, amit az Írás mond. — Az idézet *Heinrici* RE 7, 734 szerint.

21) V. ö. „Kurz Darstellung des theol. Studiums“, 2. kiad. 1830, § 140.

22) U. o. a 134. §-ban *Schleiermacher* elhárítja a kánonnak olyan fogalmát, amely lehetetlenné tenné az általános érvényű hermeneutikai szabályok alkalmazását és hozzáteszi, hogy a hermeneutika szabályait csak akkor lehetne elkerülni, ha a kánonnak „valamiféle csodálatos inspirált tökéletes megértését“ lehetne feltételezni.

stb. Vagy egy másik példa: mit jelentett az Isten királyságának a képzete, amikor Jézus azt hirdette; hogyan tartozik bele ez a képzet a Jézus korabeli rabbinisztikus teológiai gondolkodás összefüggésébe; mennyiben azonos vele és mennyiben tér el tőle, milyen változásokat szenved ez a képzet már az Újszövetség korában stb. Nyilvánvaló, hogy ez az eredeti vagy történeti értelem, amelyet az írásmagyarázat a kritikai kutatásnak sokszor rendkívül finomra csiszolt módszereivel igyekezik felderíteni, nem azonosítható teljesen azval, amit régebben „szószerinti értelem“-nek mondtak. Sokszor ugyan a kettő erősen érintkezik egymással, esetenként meg is egyezik, de a kettő közt adódhatnak jelentős eltérések is. Hasonlítsuk össze pl. a Miatyánknak azt a szószerinti értelmét, amelyet Luthér a Kiskátéban kidolgoz, a Miatyánk történeti értelmezésével valamely modern kommentárban.

A történeti szempont alkalmazása az Írás értelmezésében sohasem állhat meg valamely íráshelynek vagy szakasznak vagy akár valamely bibliai irat egész összefüggésének az értelmezésénél. Ez az értelmezés feltételezi mindazokat a kritikai vizsgálatokat, amelyek az illető szöveg történeti előfeltételeire, „hitelességére“, keletkezésére stb. vonatkoznak és egyúttal maga is részévé válik ezeknek a vizsgálatoknak. Mivel ebben az írásmagyarázatban hiánytalanul érvényesülnek a tudományos módszer kritikai szempontjai, azért ezt az írásmagyarázatot általánosságban „tudományos írásmagyarázat“-nak mondták.

A „gyakorlati írásmagyarázat“.

A „modern teológia“ abban a meggyőződésben volt, hogy a „tudományos írásmagyarázat“ a Szentírásnak minden egyházi (dogmatikai) előfeltételtől mentes vizsgálata. Ezért ezt az írás-értelmezést, mely a bibliai iratoknak sokszor egészen újszerű és meglepő értelmét tárta fel, az egyedül helyes és tudományosan egyedül igazolható értelmezésnek tekintették. E mellett a tudományos vagy más szóval „történeti-kritikai“ értelmezés mellett, annak mintegy függelékeképp alakult ki az ú. n. „gyakorlati írásmagyarázat“. Ez utóbbi a tudományos írásmagyarázat eredményeit igyekezett összefoglalni és az egyházi szolgálat, a gyakorlati lelkészi munka és főként az igehirdetés számára kiaknázni és hasznosítani.

A „tudományos írásmagyarázat“ jelentősége.

A modern teológia körében kialakult történeti-kritikai írásmagyarázat a teológiatörténet sokszor ragyogó alkotásai közt is a legragyogóbbak közé tartozik. Sok vonatkozásban példát mutatott és új csapást tört a prófán filológiának, történetkutatásnak és vallástörténetnek is. Eppen ez a tudományos írásmagyarázat szerezett — az egyháztörténeti kutatás mellett — tiszteletet és megbecsülést a teológiai tudománynak a világi tudományok körében is. Noha a tudományos írásmagyarázat kutatásai távolról sem jutottak minden vonatkozásban végleges és egységesen elfogadott eredményekre, mégis az új szemléletmód Izráel vallásának a történetében, valamint a keresztyénség keletkezése körüli problémák tekintetében olyan jelentős tudományos eredményt alkot, amelyre az egyháznak és a teológiának

tudománynak egyaránt szüksége van és amely éppen ezért marandó értéket jelent.

Azonban a tudományos írásmagyarázat sok nagyszerű értéke ellenére is súlyos zavarokat támasztott az egyházban. Sokakban megrendítette nemcsak a Szentírás hagyományos tekintélyét, hanem a hitet is. Az írásmagyarázatnak a dogmatikus (egyházi) előfeltevésektől való mentesítése pedig a hagyományos egyházi gondolkodáshoz ragaszkodó hívők körében sokszor azt a benyomást keltette, mintha a teológiai tudomány — legalább is az írásmagyarázat — elvesztette volna tulajdonképeni egyházas jellegét és világi tudománnyá, „hitetlen teológiává“ lett volna.

Ezt a látszatot csak még inkább alátámasztotta a „tudományos“ és „gyakorlati“ írásmagyarázat helytelen megkülönböztetése. Az igazi írásmagyarázat sohasem elégedhetik meg azzal, hogy a Szentírást, mint más régi vallásos írásokat, csupán szokatlan és számunkra nehezen megközelíthető formája, valamint fogalomkincse szempontjából magyarázza, vagy hogy csak a szent iratok keletkezési körülményeit, ill. azoknak a történeti értelmét derítse fel. Az igazi írásmagyarázatnak mindig elsőrendű teológiai feladata, hogy megszólaltassa a magyarázott Írás értelmét, ezt az értelmet tolmácsolja és mint üzenetet közvetítse a gyülekezet felé. Ezért az írásmagyarázat, ha teológiai tudomány akar lenni, nem zárkozhatik el a gyülekezet és annak hite elől a maga tudományosságának az „elefántesonttornyába“, hanem éppen a gyülekezet és az igehirdetés szolgálatában kell állania.

A gyülekezet számára sok tekintetben terméketlenné lett tudományos írásmagyarázat volt az oka annak, hogy a gyakorlati írásmagyarázat amattól elvált. De a gyakorlati írásmagyarázatnak a tudományostól való elválasztása azért is szerencsétlen és helytelen, mivel semmiféle „gyakorlati“ gyülekezeti cél sem menti fel az írásmagyarázót az alól a kötelezettség alól, hogy elvégezze mindazt a tudományos munkát, amelyet az illető szövegnek a helyes megértése végett el kell végezni. Csak arról lehet szó, hogy az egyház igehirdetői szolgálata számára kidolgozzuk azokat a szempontokat, melyek az illető íráshelynek (szövegnek, ill. szakasznak) az értelmezése szempontjából az igehirdetés gyakorlati szolgálatára nézve jelentősek. Ilyen értelemben helyesebb volna inkább „alkalmazott“, mint gyakorlati írásmagyarázatról beszélni.

A „pneumatikus“ írásmagyarázat kérdése.

Azok a zavarok, amelyeket a tudományos írásmagyarázat egyoldalúsága a gyülekezetekben okozott, szükségessé tették az írásmagyarázat értelmének, feladatának és módszerének az új átgondolását. Az első világháború után elindult teológiai eszmélés ezt a feladatot csak még aktuálisabbá tette, de egyúttal elő is segítette, hiszen a teológiai eszmélés egyik legfontosabb elindítója egy írásmagyarázati munka, Barth „Römerbrief“-je volt. Barth ennek a művének az előszavában rendkívül tanulságosan határozza meg az írásmagyarázat feladatát: „Pál, mint saját korának fia, saját kortársaihoz beszélt. De ennél az igazságnál sokkal fontosabb az a másik, hogy mint az Isten országának a prófétaja és apostola, minden idők

emberéhez szól... A bibliakutatás történeti-kritikai módszerének megvan a jogosultsága: rámutat a megértés előkészítésére, amely sehol sem fölösleges... De minden figyelmemet arra fordítottam, hogy a történeti valóságon keresztül és azon túl beletekintsek a Biblia lelkébe, amely az örök Lélek". Barth felismeri a reformátori írásmagyarázat igazi célját. „Milyen energikusan fog hozzá (Kálvin) munkájához, hogy — miután lelkiismeretesen megállapította, mi van a szövegben — *utána* gondolja a textusát, azaz addig viaskodik vele, amíg a fal az 1. és a 16. század közt *transzparensé* válik, amíg Pál ott *beszél* és a 16. század embere itt *hallja*." ²³⁾ Barth ezzel kijelöli a helyes írásmagyarázat feladatát: *meg kell szólaltatnia*, „*beszélővé*“ *kell tennie a szöveget, hogy mi is „halljuk”, amit mond, és pedig figyeljünk arra az „ügyre”, amelyről benne szó van* s amely az apostolnál és nálunk nem lehet két különböző, hanem egy és ugyanazon „ügy”.

Az egyre erősödő teológiai eszmélés következtében az Írás értelmezésének a problematikája a jelen század huszas éveiben a teológiai érdeklődés homlokterébe került s azóta is mindig újra előkerül. ²⁴⁾ A tudományos írásmagyarázat egyoldalúságával szemben *Girgensohn*, a korán elhunyt nagynevű lipesei professzor, a valláslélektani kutatásnak egyik legkiválóbb képviselője már 1925-ben felállította a „*pneumatikus írásmagyarázat*“ *követelményét*. ²⁵⁾ *Girgensohn* nem vetette el a Szentírás történeti szemléletét, sőt azt „jogosultnak és szükségesnek” mondja, de ennek a szemléletmódnak nem szabad „egyeduralmat követelnie”, hanem annak ki kell egészülnie „mélységes időfölötti normatív-pneumatikus értelmezéssel”, amely — lényegileg — „az ígét gyakorlatilag az én'-re vonatkoztatja és alkalmazza” ²⁶⁾ és ilyen módon megszólaltatja az Írás kinyilatkoztatástartalmát, mint hozzánk szóló üzenetet.

A „pneumatikus írásmagyarázat” követelménye sok vitát váltott ki. Joggal hangoztatták e követelménnyel szemben, hogy a pneumatikus, azaz a Lélektől vezetett Írás-értelmezés nem lehet immanens szempontok szerint dolgozó tudományos módszer, hanem csak egyes, Isten Lelkének ajándékával szolgáló magyarázók értelmezése. Ennek ellenére nem szabad megfélekedezni arról, ami e követelményt jogosulttá és tárgyyszerűvé teszi. Ez pedig az: a Szentírás értelmezése nem egy régi és tiszteletreméltó vallásos dokumentumnak a filológia, a történeti kutatás és a lélektani szempontok segítségülvételével történő megértetése egy olyan gondolkodás számára, mely e dokumentumok gondolkodásától a nyelvi és történelmi távolság miatt eltávolodott, hanem ennél sokkal több, t. i. ezeknek az iratoknak, mint

23) V. ö. „Der Römerbrief“, új kiadás, 1924, V. és XI. lap.

24) Tanulságos, hogy a „Zeitschrift für Theologie und Kirche” c. gazdag hagyományokkal rendelkező folyóirat újonnan meginduló folyamának jelen évi első füzetében három tanulmány is foglalkozik ezekkel a kérdésekkel és ily módon az írásmagyarázat problémáját az egész teológiai munka tengelyévé teszi.

25) V. ö. „Die Inspiration der Heiligen Schrift” c. tanulmányát a „Pastoralblätter”-ben (külön füzetben is megjelent).

26) Id. h. 15. és 13. lap.

Írásnak a megszólaltatása a mai ember számára. Ez pedig a filológiai és történeti feladaton túlmenő *teológiai* feladat. Ezért beszéltek mások a *teológiai értelmezés* szükségességéről, értve ezen, hogy az írásmagyarázat tulajdonképeni feladata teológiai jellegű: a Szentírás történeti megértésén túlmenően a benne foglalt üzenetnek a megszólaltatása.

Ma a teológiai eszmélés hatása következtében az írásmagyarázatnak általánosan elismert feladata, hogy a Szentírásnak a teológiai értelmét s pontosabban annak az üzenetszerű tartalmát, azt, amit Barth fent említett híres előszavában „az ügy“-nek mondott, megszólaltassa, tolmácsolja és a mai ember számára hallhatóvá tegye. Ez az írásmagyarázatnak nem egy másik fajtájára, valamiféle gyakorlati írásmagyarázatra tartozik, hanem minden igazi Írás-értelmezésnek a tulajdonképeni és elsőrendű feladata. Mert a Szentírás nem vallásos dokumentumok gyűjteménye, amelyhez a történeti szemléletmód segítségével lehet hozzáférnünk, hanem sokkal több: Isten kinyilatkoztatásáról szóló tanubizonyoságtétel és e kinyilatkoztatás állandó eszköze. Ez nemcsak a mi hitünk „értékése“, amely magában véve független volna a valóságtól, hanem ellenkezőleg magának az Írásnak az igénye, nélküle a Bibliában foglalt iratok nem volnának „kánon“ és Írás. Az Írásnak ez az igénye az a valóság, amely nélkül ezek az iratok sohasem lettek volna kánonná. Evvel a valósággal kell számolnia az írásmagyarázatnak is, ha a szó helyes értelmében „tudomány“ akar lenni. Tudományossá helyes értelemben tehát az írásmagyarázat is akkor lesz, ha a Szentírásnak ezt a teljes valóságát felismeri és elismeri.

Ennek a felismerésnek akar érvényt szerezni a teológiai értelmezés. Újabbban ennek ismételtén akartak oly módon érvényt szerezni, hogy azt szembehelyezték a történeti-kritikai szemléletmóddal.²⁷⁾ Azonban ez helytelen. A Szentírás emberi módon keletkezett iratoknak a gyűjteménye, azért a történeti-kritikai szemléletmódra szükség van s a nélkül az Írást megérteni és annak üzenetét helyesen tolmácsolni ma már nem lehet, ill. régi hibákba való felelőtlen visszaesést jelentene. Az Írás eredeti értelmének a feltárása és tisztázása filológiai, történeti és kritikai módszerekkel azonban csak az első lépés, melyet követnie kell az eredeti értelem *teológiai kiaknázásának*. Ezen keresztül pedig *a kinyilatkoztatás-tartalom üzenetét kell az írásmagyarázatnak tolmácsolnia*. Minden igazi írásmagyarázatnak a tulajdonképeni feladata az, hogy az összes rendelkezésre álló tudományos módszeres eszközök igénybevételével minél hívebben tárja fel azt, amiről az Írásban tulajdonképen szó van: *a Krisztus-valóságot*.

Röviden összefoglalva: *az írásmagyarázat feladata, hogy az igét úgy szólaltassa meg, mint „az Istennek élő beszédét“ (Zsid. 4, 12), mely számunkra „örök életnek beszéde“.* (Ján. 6, 68.)

Karner Károly.

²⁷⁾ L. erre nézve Ebeling tanulmányát „Die Bedeutung der historisch-kritischen Methode für die protestantische Theologie und Kirche“ (Zeitschrift f. Theol. u. Kirche, 1950, kül. 2. k. lpk.).

Egyházunk lelkeszi névtára

Teológus-tanítványainak segítségével összeállította: Sólyom Jenő.

Egyházunk utolsó névtára egy évtizeddel ezelőtt jelent meg. Tíz esztendő elmúlása világroppantó változások nélkül is szükségessé teszi egy névtár megújítását; mennyivel inkább kellene a kezünkbe ma egy olyan könyv, amelyben megnézhetnénk, hol vannak egyházközsegeink, hol kik szolgálnak egyházunkban. Minket, lelkeszeket különösképpen is érdekel, hogy hol működnek szolgatársaink. Ezt a helyénvaló érdeklődést igyekszik kielégíteni ez az itt közölt *lelkeszi névtár*. Bizonyosan vannak benne tévedések, hiányoznak belőle nevek, de fogyatékoságát mentse az egymásnak való szolgálat készsége. A Lelkipásztor bizalommal kéri mindazokat, akik hibára akadnak benne, figyelmeztessék rá a szerkesztőséget.

Ez a névtár *lelkeszi névtár*. A lelkeszek munkakörére nézve szeretné megmutatni az 1950. év június havának végén levő állapotot. Az egyházközsegek lélekszáma csak az ez iránt mutató nagy érdeklődés miatt kapott benne helyet. A lélekszámnál is általában viszonylag új adatokat igyekeztünk összegyűjteni. Pl. a bányai egyházkerületben 1949 novemberi, a tiszaiiban 1948 decemberi adatokat közlünk. Ahol új lélekszámot nem tudunk adni, az 1940-beli névtár adatát ismétljük. A püspöki titkároknak itt is hálásan köszönjük adatgyűjtő igyekezetükben való szíves segítségüket.

Ez a lelkeszi névtár *lelkeszeknek készült*. Megmutatja, kik állnak *ugyanabban* az evangéliomhirdető szolgálatban. Egybefoglalja a lelkeszeket, akármennyire különböző is a munkakörük. Így készítet egymás számontartására, egymással törődésre, egymásért imádkozásra. Amint Pál apostol int: Hordozzuk el egymást szeretetben, teljes alázatossággal, szelidséggel, türelemmel; igyekezzünk megtartani a Szent Lélek egységét a békesség kötelékében! (Ef. 4, 2—3.) Amikor ez a névtár sajtó alá készült, a Szentháromság ünnepe utáni 3. vasárnapnak Ef. 2, 1—10 volt az alapigéje; ennek szavaival élve: mindnyájunknak az a szolgálata, hogy emberek kegyelemből = ingyen, feltétlen bocsánatból üdvözüljenek, újonnanteremtessenek a Krisztus Jézusban jó cselekedetekre. Ennek a vigasztaló, bocsánatközlő, tehát éltető és üdvözítő szolgálatnak a közösségében állunk mindannyian. Hadd legyen ez a közösség újtestamentomi értelemben „közösség“, tehát „közlés“: egymás javainak a közlése az Önmagát közlő Szent Lélek egységében!

Tájékoztatóul: Az egyházközsegek *neve* után szükség szerint zárójelben feltüntetjük a lelkeszi hivatal székhelyét vagy az egyházközség területének, ill. központjának közigazgatási nevét.

Rövidítések: Adm. = adminisztrátor, a lelkeszi hivatal vezetésével megbízott lelkesz. Hl. = helyettes lelkesz. L. = lelkesz. L. hiv. = lelkeszi hivatal. Lsz. = lélekszám. M. = megye. Sl. = segédlelkesz. Vt. = vallástanár. Vtl. = vallástanító lelkesz. Vtnő = vallástanárnő.

I. Bányai Egyházkerület.

Püspök: Dezséry László. Püspöki titkár: Ruttkay-Miklian Gyula.
Egyházkerületi missziói lelkész: Csepregi Béla, Hernády Nándor.
(Mind Budapesten.)

1. Arad-békési egyházmegye.

Esperes: Rohály Mihály. Alesperes: Biszkup Ferenc.

Az egyházközségek mind Békés m-ben vannak.

1. Békés. L. Abaffy Gyula id. Lsz. 1250.
2. Békéscsaba. L. Dedinszky Gyula (felfüggesztve). Kiss György, Linder László, Mekis Ádám, Rohály Mihály, Vtl. Filippinyi János, Jeszenszky Tibor, Sáfár Lajos, Sztehlo Mátyás; Szandai János (szabadságolva). Sl. Egyed Róbert. Vtnő: Egyed Róbert-né Lengyel Angela. Lsz. 26.000. — Vt. (ill. gimn tanár) Kineses Gusztáv.
3. Bodzás-Ottlaka. (Pusztá-Ottlaka.) L. Kiss Benő. Lsz. 370.
4. Elek. L. Hernád Tibor. Lsz. 700.
5. Gerendás. L. Solymár Pál. Lsz. (1940: 830.)
6. Gyoma. L. Szabó Kálmán. Lsz. 1093.
7. Gyula. L. Benkő István. Sl. Lotz Tibor. Lsz. 1000.
8. Medgyesegyháza. L. Gubeso András. Vtl. Turesányi Károly. Lsz. 2250.
9. Mezőberény I. L. Kun-Kaiser József. Lsz. 2000.
10. Mezőberény II. L. Biszkup Ferenc, Fabók Ferenc. Lsz. 5000. Mezőberényben vtl. Miklóssy Endre.

2. Békési egyházmegye.

Esperes: Botyánszky János. Alesperes: Koszorús Oszkár.

1. Csabaesüd. Békés m. L. Chován József. Lsz. 1875.
2. Csanádapáca. Békés m. L. Lukács László. Lsz. 806.
3. Csorvás. Békés m. L. Tátrai Károly. Vtl. Kálmán Lajos (távó-zóban). Lsz. 2269.
4. Gádoros. Békés m. L. Aranyi József. Lsz. 2050.
5. Kardoskút. (Hódmezővásárhely.) Csongrád m. L. Breuer Oszkár. Lsz. (1940: 1375).
6. Kondoros. Békés m. L. Pribelszky Mihály. Lsz. 4366.
7. Mezőtúr. Szolnok m. L. Botyánszky János. Sl. Riesz György. Lsz. 667.
8. Nagymágócs. Lk. hiv. Nagymágócs, Árpádtelep. Csongrád m. L. Kálmán Lajos (júl. 9-től). Lsz. 412.
9. Nagyszénás. Békés m. L. Zoltán Emil. Vtl. Boros Károly. Lsz. (1940: 3756).
10. Orosháza. Békés m. L. Fürst Ervin, Gyöngyösi Vilmos, Horémusz Pál. Vtl. Gyurán György. Sl. Gabányi Géza. Lsz. 15.863.
11. Pusztaföldvár. Békés m. L. Szentpáli Pál. Lsz. 1754.
12. Rákóczi-telep, missziói. (Orosháza.) Békés m. L. Farkas Lajos. Lsz. (1940: 1500).

13. Szarvas. Békés m. L. Bártfay Gusztáv (felfüggesztve), Pálfi István, Szepesi Károly, Székács Sámuel. Vtl. Fest Miklós, Szlovák Miklós. Lsz. 20.000. — Vtnő: Korom Erzsébet.
14. Szentetornya. (Orosháza.) Békés m. L. Koszorús Oszkár. Lsz. 2056.
15. Tótkomlós. Békés m. L. Jeszenszky János, Zeman Mihály, Vtl. Koppány János. Lsz. 6700.

3. Budapesti egyházmegye.

Esperes: Kemény Lajos. Alesperes: Váradi Lajos. Sl. Petrik János.

1. Buda. (Budapest I—II, XII.) a) Budavári I. hiv. I., Tánicsics Mihály-u. 28. L. Sréter Ferenc. b) Budahegyvidéki I. hiv. XII., Böszörményi-út 5/a. L. Danhauser László. — Vtl. Glatz József, Ruttkay Elemér. Vtnő: Streek Laura. Lsz. 5091.
2. Óbuda. (Budapest III.) L. hiv. III., Dévai Bíró Mátyás-tér 1. L. Dezséry László. Vtl. Dávid János. Ideiglenes püspöki másod-lelkész: Komjáthy Lajos. Sl. Brebovszky Gyula. Lsz. 4500.
3. Pest. (Budapest V—X, XIII—XIV.) a) Deák-téri I. hiv. V., Deák-tér 4. L. Keken András (felfüggesztve). Adm. H. Gaudy László. Sl. Takács József. b) Fasori I. hiv. VII., Damjanich-u. 28/b. L. Kemény Lajos. Sl. Pásztor Pál. c) Kőbányai I. hiv. X., Kápolna-u. 14. L. Koren Emil. Sl. Fekete István. d) Angyalföldi I. hiv. VII., Fóti-út 22. L. Rimár Jenő id. Sl. Benes Miklós. e) Zuglói I. hiv. XIV., Lőcsei-út 32. L. Scholz László. Sl. Hafenscher Károly. f) Józsefvárosi I. hiv. VIII. Lőrinc pap tér 2. L. Grünvalszky Károly. Sl. Valent Béla. g) Ferencvárosi I. hiv. IX., Thaly Kálmán u. 28. L. Halász Kálmán. — Vallás-
tanítási igazgató: H. Gaudy László. Vtl. Csaba László, Dendely Károly, Falvay Jenő, Gádor András, Lamnek Vilmos, Lehel László, Süle Károly, Szabó Aladár, Szuchovszky Gyula, Virág Jenő; vtnő: Porkoláb Márta. — Vt. (evang. gimn. tanár) Muncz Frigyes, Ruzicska László. — Sl. Galát György. — A nyilván-
tartó hivatalban Késmárszky Lajos. — Lsz. (1940: 39.520.)
4. Budapest-Rákóczi-út. (Budapest.) L. hiv. VIII., Rákóczi-út 57/a. L. Szilády Jenő. Lsz. 500.
5. Budapest-Kelenföld. (Budapest XI.) L. hiv. XI., Boeskey-u. 10. L. Kende György (felfüggesztve). Hl. Sztéhlo Gábor. Vtl. Botta István. Sl. Rezsny Zoltán. Lsz. 4500.
6. Pestújhely. (Budapest, XV.) L. hiv. XV., Dr Szücs István-u. 12. Szervező I. Kürtösi Kálmán. Lsz. (1940: 531).
7. Pestszentlőrinc. (Budapest, XVIII. Lőrinc.) Lk. hiv. XVIII. Ságvári E. u. 34. L. Sokoray Károly. Sl. Visontai Róbert. Lsz. 2043.
8. Kispest. (Budapest XIX.) Lk. hiv. XIX. Templom-tér. L. Nandrassy Elek. Vtl. Bándi István, Tomcsányi László. Lsz. 3305.
9. Pestszenterzsébet. (Budapest XX Pesterzsébet.) Lk. hiv. XX., Ady E. u. 1. Bence Imre. Vtl. Huszák József, Murányi Árpád. Lsz. 2800.

10. Csepel. (Budapest XXI.) Lk. hiv. XXI., Tánácsos M.-u. 51. L. Várady Lajos. Vtl. Gánes Aladár. Lsz. 1163.
11. Budafok. (Budapest XXII.) Lk. hiv. XXII. Apponyi-u. 13. L. Fogarasi Árpád. Lsz. 1394.
12. Csillaghegy-Szentendre. (Csillaghegy.) Pest m. L. hiv. Budapest III., Mátyás kir. u. 31. Kaposvári Vilmos. Lsz. 975.
13. Soroksár és környéke, missziói. (Dunaharaszti, Kossuth L.-u. 44.) L. Mikler Sámuel. Lsz. 876.
14. Vác. Pest m. L. Sommer Gyula. Sl. Helle Ferenc (gödi missziói egyházközség szervezésének feladatával). Lsz. 1510.
Az egyházmegye területén levő Fébé-diakonisszaanyaház lelkésze Zulauf Henrik, segédlelkésze Csengödy László (egyszersmind a pesthidegkúti missziói egyházközség lelkészei). (Pesthidegkút, Báthory László-u. 8.)

4. Csanád-csongrádi egyházmegye.

Esperes: Benkőczy Dániel. Alesperes: Virányi Lajos.

1. Ambrózfalva, Csongrád m. L. Zátonyi Pál. Lsz. 651.
2. Battonya, Békés m. L. Feeske Pál. Lsz. 585.
3. Csanádalberti, Csongrád m. L. Zalán Pál. Lsz. 400.
4. Csépa, Szolnok m. L. Békés József. Lsz. (1940: 210).
5. Hódmezővásárhely, Csongrád m. L. Takács János. Lsz. 1236.
6. Magyarbánhegyes, Békés m. L. Bártfai Lajos. Lsz. 600.
7. Makó, Csongrád m. L. Szlovák Pál. Lsz. 873.
8. Mezőhegyes, Békés m. L. Marschalkó Gyula. Lsz. (1940: 811).
9. Nagybánhegyes, Békés m. L. Maczák György. Lsz. 781.
10. Nagylak, Békés m. Sl. Egyed Róbert (Békéscsaba). Lsz. 250.
11. Nagyrév, Szolnok m. Adm. Békés József. Lsz. (1940: 172).
12. Pitvaros, Békés m. L. Matthaedisz Gyula. Lsz. 700.
13. Szeged, Csongrád m. L. Benkőczy Dániel. Vtl. Szabó Lóránd. Sl. Komoly Sámuel. Lsz. 2064.
14. Szentés, Csongrád m. L. Virányi Lajos. Lsz. 827.
15. Tiszaföldvár, Szolnok m. L. Kriszt Péter. Lsz. (1940: 1315).

5. Pest-i alsó egyházmegye.

Esperes: Murányi György (felfüggesztve). Alesperes: Sikter András.

1. Apostag, Bács-Kiskun m. L. Bakay Péter. Lsz. (1940: 1301).
2. Baja, Bács-Kiskun m. L. Kemény Gábor. Lsz. 570.
3. Csongöd, Bács-Kiskun m. L. Zoltán László. Lsz. 826.
4. Dunaegyháza, Bács-Kiskun m. L. Bakay Zoltán. Lsz. 2026.
5. Gyón, Pest m. L. Ruttkay-Miklian Géza. Lsz. 1050.
6. Harta, Bács-Kiskun m. L. Palotay Gyula. Lsz. 1200.
7. Keckemét, Bács-Kiskun m. L. Friedrich Lajos. Sl. Fodor Ottmár. Lsz. 1562.
8. Kiskőrös, Bács-Kiskun m. L. Murányi György (felfüggesztve), Ponicsán Imre. Vtl. Mina János, Seben István. Sl. Matuz László. Lsz. 9734.

9. Kiskunhalas. Bács-Kiskun m. L. Bachát István ifj. Lsz. 450.
10. Óesa. Pest m. L. Rédei Károly. Lsz. 466.
11. Páhi. Bács-Kiskun m. L. Szentpéteri Péter. Lsz. 686.
12. Soltvadkert. Bács-Kiskun m. L. Sikter András. Sl. Mezösi György. Lsz. 4183.

6. Pesti felső egyházmegye.

Esperes: Zászkaliczky Pál (felfüggesztve). Alesperes: Blatniczky Jenő.

Az egyházközségek mind Pest m-ben vannak, csak Hatvan nem, az Heves m-ben fekszik.

1. Acsa. L. Maróti János. Lsz. 1436.
2. Aszód. L. Bogya Géza. Lsz. 2658. — Vt. (ill. gimn. tanár) Kühn Ernő.
3. Cinkota. (Budapest XVI.) L. Blatniczky Jenő. Sl. Tóth-Szöllös Mihály ifj. Lsz. 2463.
4. Csomád. L. Lucsán Márton. Lsz. 998.
5. Csömör. L. Solymár János. Lsz. 1174.
6. Csövár. L. Pohánka Ödön. Lsz. 1030.
7. Domony. L. Torda Gyula. Lsz. 1399.
8. Fót. L. Zászkaliczky Pál (felfüggesztve). Hl. Józsa Márton. Lsz. 731.
9. Galgalyörk. L. Medvey Mátyás. Lsz. 780.
10. Gödöllő. L. Erős Sándor. Lsz. 744.
11. Hatvan, missziói. L. Terei Endre. Lsz. 430.
12. Iklad. L. Keve Lajos. Lsz. 910.
13. Nagytarcsa. L. Györi János. Lsz. 1040.
14. Pécel-Rákosesaba-Isaszeg, missziói. (Pécel.) L. Blázy Lajos. Lsz. 740.
15. Rákoskeresztur. (Budapest XVII.) L. Kósa Pál. Vtl. Petró Elek. Sl. Muntag Andor. Lsz. 3154.
16. Rákospalota. (Budapest XV.) L. Kökény Elek. Vtl. Jancsó Bertalan. Lsz. (1940: 3032.)
17. Rákosszentmihály. (Budapest XVI.) L. Tóth-Szöllös Mihály id. Vtl. Kürtösi Kálmán. Lsz. 1603.
18. Újpest. (Budapest IV.) L. Mezei József. Vtl. Komjáthy Béla, Sikter László. Lsz. 3980.

7. Pesti középső egyházmegye.

Esperes: Bódy Pál. Alesperes: Válint János.

Az egyházközségek mind Pest m-ben vannak.

1. Alberti. L. Bánszky György. Lsz. 2840.
2. Bénye. L. Válint János. Lsz. 1259.
3. Cegléd. L. Jávor Pál. Sl. Korim Kálmán. Lsz. 1332.
4. Gyömrő. L. Virág Gyula. Lsz. (1940: 407.)
5. Irsa. L. Krecsák János. Lsz. 3100.
6. Maglód. L. Harmati György. Lsz. 1812.
7. Mende. L. Detre László. Lsz. 1036.

8. Monor. L. Molnár Rudolf. Lsz. 754.
9. Nyáregyháza. L. Lupták Gyula. Lsz. 710.
10. Péteri. L. Szende Ernő. Lsz. 1253.
11. Pilis. L. Nagyboesikai Vilmos, Tóth Károly. Vtl. Roszik Mihály. Sl. Vancsó József (Dánszentmiklóson). Lsz. 5798.
12. Tápiószele. L. Bódy Pál. Lsz. 680.
13. Tápiószentmárton. L. Pál Béla. Lsz. 1492.
Nagykátai misszió. Sl. Detre Lajos (lakik Farmoson). Lsz. (Nagykátán 1940: 101).
14. Vécshés, missziói. L. Hegedüs Lajos. Lsz. 490.

II. DUNÁNINNENI EGYHÁZKERÜLET.

Püspök: Szabó József. Püspöki titkár: Csekey Zoltán. Püspöki másodlelkész: Rónay Zoltán. Egyházkerületi missziói sl.: Kajos János. A püspöki hivatalba beosztott sl. Kineses Lajos. (Mind Balassagyarmaton.)

1. Fejér-komáromi egyházmegye.

Esperes: Schulek Tibor. Alesperes: Németh Géza.

1. Bokod. Komárom m. L. Pohánka Sándor. Lsz. 882.
2. Csabdi. Fejér m. L. Németh Géza. Lsz. 291.
3. Csákvár. Fejér m. L. Polónyi Zoltán. Lsz. 307.
4. Erd, missziói. Fejér m. L. Bányai Sándor. Lsz. 563.
5. Esztergom-Dorog. Komárom m. L. Molnár Gyula. Sl. Horváth Henrik Péter. Lsz. 655.
6. Gyúró. Fejér m. L. Nagy Lajos. Lsz. 420.
7. Komárom. Komárom m. L. Schulek Tibor. Lsz. 430.
8. Nagyveleg. Fejér m. L. Görög Ernő. Lsz. 726.
9. Oroszlány. Komárom m. L. Milán János. Lsz. 785.
10. Pusztavám. Fejér m. L. Szabó Vilmos. Lsz. 307.
11. Szák. Komárom m. L. Magyar Géza. Lsz. 650.
12. Székesfehérvár. Fejér m. L. Nagy Tibor. Lsz. 722.
13. Szend. Komárom m. L. Szakács László. Lsz. 407.
14. Tata, missziói, szervezés alatt. Komárom m. Sl. Plachy Lajos. Lsz. 382.
15. Tatabánya. Komárom m. L. Kalavszky Kálmán (felfüggesztve). Adm. Schulek Tibor. Vtl. Tábornszky László. Sl. Selmeczi János, Sólyom Károly. Lsz. 1413.
16. Tordas. Fejér m. L. Görög Tibor. Lsz. 850.

2. Mosoni egyházmegye.

Esperes: Weltler Rezső.

Az egyházközségek mind Győr-Sopron m-ben vannak.

1. Hegyeshalom. L. Weltler Rezső. Lsz. 355.
2. Levél. L. Biczó Ferenc. Lsz. 124.
3. Magyaróvár (Mosonmagyaróvár). L. Szűcs Sándor. Lsz. 1054.
4. Rajka. L. Weltler Ödön. Lsz. 237.

3. Nógrádi egyházmegye.

Esperes: Csengődy Lajos. Alesperes: Ottmár Béla.

Az egyházközségek mind Nógrád m-ben vannak, csak Nagybörzsöny nem, az Pest megyében fekszik.

1. Balassagyarmat. L. Szabó József. Vtl. Szilárd Gyula. Lsz. 2302.
2. Pánk. L. Schultz Aladár. Lsz. 1115.
3. Bér. L. Révész László. Lsz. 717.
4. Bokor-Kutasó-Cserhátszentiván, missziói. (Bokor.) L. Petor János. Lsz. 562.
5. Egyházasdengeleg. L. Garami Lajos. Lsz. 874.
6. Felsőpetény. L. Kiss Kálmán. Lsz. 411.
7. Galgaguta. L. Gerhát Sándor. Lsz. 594.
8. Ipolyvece. L. Matuz Pál. Lsz. 392.
9. Kétbodony. L. Csövény Dezső. Lsz. 511.
10. Kisterenye-Pásztó, missziói. (Kisterenye.) L. Gartai István. Lsz. 780.
11. Legénd. L. Ottmár Béla. Lsz. 414.
12. Lúcfalva. L. Szende Miklós. Lsz. 496.
13. Nagybörzsöny. L. Péter Henrik. Lsz. 619.
14. Ósagárd. L. Harmati Béla. Lsz. 465.
15. Salgótarján. L. Csengődy Lajos. Vtl. Benézúr Zoltán. Sl. Babka Tivadar. Lsz. 2095.
16. Sámsonháza. L. Kirchner Rezső. Lsz. 570.
17. Szécsény. L. Kovács Gyula. Lsz. 563.
18. Szirák. L. Tarjáni Gyula. Lsz. 1048.
19. Szügy. L. Fábri Mihály. Lsz. 1680.
20. Terény. L. Váczy János. Lsz. 462.
21. Vanyarc. L. Schultz Jenő. Lsz. 1158.

III. DUNANTÚLI EGYHÁZKERÜLET.

Püspök: Túróczy Zoltán. Püspöki titkár: Menyhár István. Püspöki másodlelkész: Kovács Géza. (Mind Győrött.) Egyházkerületi missziói lelkész: Laborezi Zoltán (Gyenesdiás), Tekus Ottó (Répcelak).

1. Győri egyházmegye.

Esperes: Németh Károly.

Az egyházközségek mind Győr-Sopron m-ben vannak, csak Lovászpataka nem, az Veszprém m-ben fekszik.

1. Bezi-Enese. (Bezi.) L. Ládonyi György. Lsz. (1940: 817).
2. Bőnyrétalap. L. Szekeres Sándor. Lsz. 355.
3. Csikvánd. L. Németh Géza. Lsz. 721.
4. Felpée. L. Győrffy Béla. Lsz. 1185.
5. Győr. a) Öregtemplomi I. hiv. Petőfi-tér 2. L. Lukács István, Túróczy Zoltán. b) Nádorvárosi I. hiv. Lietzenmayer-u. 41. A lelkési állás Ittész Mihály halála óta üresedésben. — Vtl. Mol-

- nár Sándor, Szabó Gyula. Diakonisszaanyaházi l. Nagy Gyula. Sl. Bójtös Sándor. Lsz. 6328.
6. Gyórszemere. L. Egyházy János. Lsz. 406.
  7. Kisbabot. L. Ihász László. Lsz. 503.
  8. Kispéc-Kajár. (Kispéc.) L. Sikos Kálmán. Lsz. 1238.
  9. Lébény. L. Németh Károly. Lsz. (1940: 935).
  10. Lovászpata. L. Szalay Mihály. Lsz. (1940: 1045).
  11. Mértes. L. Baráth József. Lsz. 334.
  12. Mórighida-Árpás. (Mórighida.) L. Gerencsér Zsigmond. Lsz. 1926.
  13. Nagybarát. L. Kiss Samu. Lsz. 1003.
- Gyórság, missziói, szervezés alatt. Sl. Kiss Jenő. Lsz. 344.
14. Rábeakapi. L. Nagy Gyula. Lsz. 434.
  15. Tárnokréti. L. Pölöskey Miklós. Lsz. 504.
  16. Tét. Lukácsy Dezső. Lsz. 1890.
  17. Újmalomsok. L. Nagy Gábor. Lsz. (1940: 816).

2. Kemenesaljai egyházmegye.

Esperes: Molitórisz János.

1. Alsóság. Vas m. L. Balázs Béla. Lsz. 1590.
2. Barlahida, missziói. Zala m. L. Feller Ádám. Lsz. 354.
3. Bóba. Vas m. L. Garam Zoltán. Lsz. 1166.
4. Celldömölk. Vas m. L. Molitórisz János. Vtl. Baráth József. Sl. (választott) Bánfi Béla. Lsz. 2929.
5. Csöngé. Vas m. L. Kovács István. Lsz. 900.
6. Géree. Vas m. L. Túrmezei János. Lsz. (1940: 1061).
7. Kemeneshőgyész. Vas m. L. Váczy Dezső. Lsz. 1715.
8. Kemenesmagasi. Vas m. L. Tóth János. Lsz. 1242.
9. Kemenesmihályfa. Vas m. L. Mesterházy Sándor. Lsz. (1940: 710).
10. Kissmlyó. Vas m. L. Szabó Lajos. Sl. Bárány Gyula. Lsz. 1475.
11. Nagysimonyi. Vas m. L. Mód Aladár. Lsz. 1244.
12. Ostffyasszonyfa. Vas m. L. Nagy István. Lsz. 939.
13. Pusztaszentlászló. Zala m. L. Loós János. Lsz. 826.
14. Vönöck. Vas m. L. Kiss Gyula. Lsz. (1940: 767).
15. Zalaegerszeg. Zala m. L. Nagy Miklós. Sl. Mitykó Zoltán. Lsz. 665.
16. Zalaistvánd. Zala m. L. Kutas Elek. Lsz. (1940: 894).

3. Somogyi egyházmegye.

Esperes: Horváth Lajos.

1. Bares-Nagyatád-Somogyiszob, missziói. (Bares.) Somogy m. L. Molnár Lajos. Lsz. 758.
2. Csurgó. Somogy m. L. Szekeres Elemér. Lsz. 378.
3. Gyékényes. Somogy m. L. Horváth Lajos. Sl. Németh Zoltán. Lsz. 620.
4. Iharosberény. Somogy m. L. Fónyad Pál. Lsz. 1166.
5. Kaposvár. Somogy m. L. Dubovay Géza. Lsz. 822.
6. Nagykanizsa. Zala m. L. Horváth Olivér. Lsz. 469.

7. Nemespátró. Zala m. L. Szomjas Károly. Lsz. 710.
8. Porrogszentkirály. Somogy m. L. Lágler Béla. Lsz. 1244.
9. Sand. Somogy m. Teke Zsigmond. Lsz. 773.
10. Surd. Zala m. L. Zámolyi Gyula. Lsz. 619.
11. Szepetnek. Zala m. L. Tihanyi János. Lsz. 411.
12. Vése. Somogy m. L. Lakatos György. Lsz. 989.

4. Soproni alsó egyházmegye.

Esperes: Balogh Ernő.

1. Beled. Győr-Sopron m. L. Puskás Jenő. Lsz. 1412.
2. Bük. Vas m. L. Fülöp Dezső. Lsz. 1073.
3. Csorna-Kapuvár, missziói. (Csorna.) Győr-Sopron m. L. Hubert István. Lsz. 324.
4. Farád. Győr-Sopron m. L. Szalay Sándor. Lsz. 979.
5. Nagygeresd. Vas m. L. Balogh Ernő. Lsz. 1592.
6. Nemeskér. Győr-Sopron m. L. Novák Elek. Lsz. 710.
7. Rábasantandrás. Győr-Sopron m. L. Gyarmathy Dénes. Lsz. 679.
8. Szakony. Győr-Sopron m. L. Rác Ernő. Lsz. 669.
9. Szilsárkány. Győr-Sopron m. L. Ferenczy Vilmos. Lsz. 696.
10. Vadosfa. Győr-Sopron m. L. Bójtös László. Sl. Teleky Béla (Kisfaludon). Lsz. 2275.

5. Soproni felső egyházmegye.

Esperes: Hanzmann Károly.

Az egyházközségek mind Győr-Sopron m-ben vannak.

1. Ágfalva. L. Pusztai László. Lsz. 667.
2. Balf. L. Ferdinánd István. Lsz. 247.
3. Harka. (Magyarfalva.) L. Sággy Jenő. Lsz. 140.
4. Sopron. L. Bever Pál. Budaker Oszkár. Hanzmann Károly. Vt. Gosztola László. Kiss János. Sümeghy József. Lsz. 4317. Vt. (ill. gimn. tanár): Magassy Sándor.
5. Sopron-Bánfalva. (Sopron.) L. Pröhle Károly ifj. Lsz. 620.

6. Tolna-baranya-somogyi egyházmegye.

Esperes: Fábián Imre. Alesperes: Schlitt Gyula.

1. Alsónána. Tolna m. L. Klenner Gyula. Lsz. 124.
2. Balatonszárszó. missziói, szervezés alatt. Somogy m. Sl. Németh Tibor. Lsz. 380.
3. Bábonymegyer. Somogy m. L. Schád Ottó. Lsz. 441.
4. Bataapáti. Tolna m. L. Klenner Adolf. Lsz. 371.
5. Bikács. Tolna m. L. Ruzsnyák Ferenc. Lsz. 298.
6. Bonyhád. Tolna m. L. Schlitt Gyula. Lsz. 1077. Vt. (ill. gimn. tanár): Tomka Gusztáv.
7. Csikóstöttös. Baranya m. L. Frank Károly. Lsz. 600.
8. Dombóvár. Tolna m. L. Cséry Lajos. Lsz. 782.
9. Dunaföldvár. Tolna m. L. Mihácsi Lajos. Lsz. 280.
10. Ecseny. Somogy m. L. Berkényi Ede. Lsz. 935.
11. Egyházaskozár. Baranya m. L. Földes János. Lsz. 474.

12. Felsőnána. Tolna m. L. Kiss Ferenc. Lsz. 112.
13. Gyönk. Tolna m. L. Krähling Dániel. Lsz. 764.
14. Györköny. Tolna m. L. Takó István. Lsz. 1105.
15. Hidas. Baranya m. L. Aizenpreisz Dezső. Lsz. 404.
16. Izmény. Tolna m. L. Hoffmann Ernő. Lsz. 212.
17. Kalaznó. Tolna m. L. Pirt Károly. Lsz. 109.
18. Kaposszekeső. Baranya m. L. Havasi Dezső. Lsz. 497.
19. Keszőhidegkút. Tolna m. Hl. Heib István. Lsz. 332.
20. Kéty. Tolna m. L. Andorka Sándor. Lsz. 342.
21. Kismányok. Tolna m. L. Lang János. Lsz. 724.
22. Kistormás. (Kölesd.) Tolna m. L. Grosz János. Lsz. 85.
23. Kölesd. Tolna m. L. Mogyoróssy Gyula. Lsz. 461.
24. Kötese. Somogy m. L. Szende Sándor. Lsz. 970.
25. Mágócs. Baranya m. L. Endreffy János. Lsz. 212.
26. Magyarboly. Baranya m. L. Foltin Brunó. Lsz. 511.
27. Majos. Tolna m. Adm. Schlitt Gyula. Lsz. 328.
28. Mekényes. Baranya m. L. Büki Jenő. Lsz. 294.
29. Mohács, missziói. Baranya m. L. Ormos Elek. Lsz. 600.
30. Muesfa. Tolna m. L. Weigel Ádám. Lsz. 309.
31. Nagyszokoly. Tolna m. L. Szalay Kálmán. Lsz. 330.
— Tamási, szervezés alatt. Sl. Tompa Zoltán. Lsz. 231.
32. Paks. Tolna m. L. Kőszegi Lajos. Lsz. 1621.
33. Pécs. Baranya m. L. Káldy Zoltán. Vtl. Geyer Zoltán. Sl. Hegyháti János. Lsz. 3101.
34. Sárszentlőrinc. Tolna m. L. Fábíán Imre. Sl. Nagy Béla. Lsz. 1370.
— Pálfa, szervezés alatt. Hl. Kiss Béla. Lsz. 611.
35. Sárszentmiklós. Fejér m. L. Pálffy Mihály. Lsz. 701.
36. Siklós, missziói. Baranya m. L. Balogh Pál. Lsz. 482.
37. Somogydöröcske. Somogy m. Hl. Szerdahelyi Pál. Lsz. 572.
38. Somogyvamos. Somogy m. L. Schöck Gyula. Lsz. 857.
39. Szárazd. Tolna m. L. Stoviesek Gusztáv. Lsz. 164.
40. Szekszárd. Tolna m. L. Németh Gyula. Sl. Németh István. Lsz. 850.
41. Tab. Somogy m. L. Jakus Imre. Lsz. 1156.
42. Tengelic. Tolna m. L. Lehel Ferenc. Lsz. 305.
43. Tolnanémedi. Tolna m. Sas Endre. Lsz. 779.
44. Varsád. Tolna m. L. Liska Endre. Lsz. 232.
45. Vasas-Maráza, missziói. (Vasas.) Baranya m. L. Zoltai Gyula. Lsz. 619.

7. Vasi közép egyházmegye.

Esperes: Rónai B. Gyula. — Az egyházmegyei misszió gondozására sl. Bókkon Lajos (Körmend).

Az egyházközségek mind Vas m-ben vannak.

1. Körmend. L. Németh-Farádi Mihály. (Lsz. 1940: 1648).
2. Kőszeg. L. Fliegenschnee Frigyes. Lsz. 1330. — Vt. (ill. gimn. tanár): Kiss István.
3. Meszlen. L. Rác Sándor. Lsz. 520.

4. Nádasd. L. Mátis István. Lsz. (1940: 585).
5. Nemesesó. L. Baráth Pál. Lsz. 698.
6. Nemeskolta. L. Kovács Béla. Lsz. 962.
7. Órimagyarósd. L. Bachát István id. Lsz. 1100.
8. Óriszentpéter, missziói. L. Sárkány András. Lsz. 600.
9. Répeclak-Csánig. (Répeclak.) L. Smidéliusz Ernő. Lsz. 1416.
10. Sárvár. L. Martos Ödön. Lsz. 715.
11. Szentgotthárd. L. Nyíró József. Lsz. 419.
12. Szombathely. L. Kutas Kálmán. Vtl. Bojsza János, Sokoray Miklós. Lsz. 1736.
13. Uraiújfalu. L. Rónai B. Gyula. Sl. Sarródy Gyula (Jákfán). Lsz. (1940: 1278).
14. Zsédény-Hegyfalu. (Zsédény.) Hl. Horkay Béla. Lsz. (1940: 189).

8. Veszprémi egyházmegye.

Esperes: Hering János.

1. Ajka. Veszprém m. L. Novák Rezső. Lsz. 1518.
2. Bakonyesernye. Veszprém m. L. Honéczy Pál. Lsz. 2223.
3. Bakonyszentlászló. Veszprém m. L. Szentgyörgyi Ferenc. Lsz. 468.
4. Bakonyszombathely. Komárom m. L. Molnár Gyula. Lsz. 912.
5. Bakonytamási. Veszprém m. L. Mohácsy László. Lsz. 755.
6. Dabrony. Veszprém m. L. Kakas E. József. Lsz. 861.
7. Csögle, missziói. Veszprém m. L. Mészáros Sándor. Lsz. 513.
8. Enying-Siófok, missziói. (Siófok.) Enying: Fejér m., Siófok: Somogy m. L. Buthi Dénes. Lsz. 635.
9. Geese. Veszprém m. L. Jakab Sándor. Lsz. 545.
10. Hánta. Veszprém m. L. Sokoray Bálint. Lsz. 409.
11. Homokbödöge. Veszprém m. Takács Elek. Lsz. 920.
12. Kerta. Veszprém m. L. L. Ihász Mihály. Lsz. 622.
13. Lajoskomárom. Fejér m. L. Hódy Pál. Lsz. 1261.
14. Marcalgergelyi. Veszprém m. L. Sikos Lajos. Lsz. 1919.
15. Mezőlak, missziói. Veszprém m. L. Tóth Sándor. Lsz. 1055.
16. Nagyalásony. Veszprém m. L. Mátis Károly. Lsz. 702.
17. Pápa. Veszprém m. L. Bácsi Sándor. Vtl. Bárány László, Dombi László, Nagy Gyula. Lsz. 2320.
18. Öskü. Veszprém m. L. Kiss Ferenc. Lsz. 762.
19. Sikátor. Veszprém m. L. Szepesi István. Lsz. 918.
20. Somlószőllős. Veszprém m. L. Somogyi Károly. Lsz. 1080.
21. Súr. Komárom m. L. Jakab Miklós. Lsz. 794.
22. Takácsi, missziói. Veszprém m. L. Boros Lajos. Lsz. 654.
23. Tés. Veszprém m. L. Németh Zoltán. Lsz. 310.
24. Vanyola. Veszprém m. L. Szabó Ferenc. Lsz. 697.
25. Várpalota. Veszprém m. Bányai Béla. Lsz. 1243.
26. Veszprém. Veszprém m. L. Hering János. Sl. Szakál Árpád. Lsz. 1024.
27. Zalagalsa. Veszprém m. L. Sikos Gyula. Lsz. 630.

9. Zalai egyházmegye.

Esperes: Halász Béla.

Az egyházközségek mind Veszprém m-ben vannak.

1. Alsó-Felsődörgicse. L. Csaby József. Lsz. 619.
2. Kapoles. L. Halász Béla. Lsz. 816.
3. Keszthely. L. Mesterházy Ferenc. Sl. Horváth József (Tapolcán). Lsz. 778.
4. Meneshely. L. Csaba Antal. Lsz. 292.
5. Kővágóörs. L. Sümegi István. Lsz. 641.
6. Nagyvázsony. L. Orbán Lajos. Lsz. 245.
7. Szentantalfa. L. Kovács Lajos. Lsz. 343.

IV. TISZAI EGYHÁZKERÜLET.

Püspök: Vető Lajos. Püspöki titkár: Csákó Gyula. Püspöki másodlelkész: Balezó András. (Nyiregyháza.) Egyházkerületi missziói lelkész: Asbóth Lajos (Ózd).

1. Hegyaljai egyházmegye.

Esperes: Moravesik Sándor. Alesperes: Ottlyk Ernő.

Az egyházközségek mind Borsod-Abauj-Zemplén m-ben vannak, csak Eger nem, az Heves m-ben fekszik.

1. Abaujszántó. L. Solti Károly. Lsz. 303.
2. Arnót. L. Túrmezei Sándor. Lsz. 541.
3. Délborsodi misszió, szervezés alatt. (Hejőcsaba.) Megbízott sl. Bácskai Gusztáv. Lsz. lásd Miskolcnál.
4. Diósgyőr. (Miskolc.) L. Moravesik Sándor. Lsz. 770.
5. Diósgyőrvasgyár. (Miskolc.) L. Balikó Zoltán. Lsz. 852.
6. Eger. L. Újhelyi Aladár. Lsz. 442.
7. Fancsal. L. Tessényi Kornél. Lsz. 599.
8. Hernádvécese. L. Abaffy Gyula ifj. Lsz. 177.
9. Miskolc. L. Duszik Lajos (nvugdíjazása folyamatban). Ideiglenes hl. Smid István. Vtl. Bujdosó György. Szikszay Zoltán. Weiszler Elek. Sl. Kessler Ede. Lsz. 2956. Lásd a délborsodi missziót.
10. Ózd. L. Marcsek János. Szolgálatra beosztva Kovács István Putnokon. Lsz. 1728.
11. Sajókaza. L. Ottlyk Ernő. Sl. Gáll Sándor (Ormospusztán). Lsz. 1624. (1949. végén: 1795.)
12. Tállya. L. Zemann Zoltán. Lsz. 359.
13. Újesanáros. L. Tavassy Zoltán. Lsz. 363.

2. Tiszavidéki egyházmegye.

Esperes: Rózse István.

1. Debrecen. Hajdu-Bihar m. L. Pass László. Vtl. Dönsz Tivadar. Lsz. 2154. (1949. végén: 2008.)
2. Délszabolcsi misszió. (Nyiregyháza.) Szabolcs-Szatmár m. L. Fábri István, Megyer Lajos. Lsz. 2334.
3. Kisvárd. Szabolcs-Szatmár m. L. Deme Károly. Lsz. 689.
4. Komádi. Hajdu-Bihar m. L. Solymár András. Lsz. 973.
5. Kölese. Szabolcs-Szatmár m. L. Nikodémusz János. Lsz. 489.
6. Nyiregyháza. Szabolcs-Szatmár m. L. Endreffy Zoltán, Joób

- Olivér, Rözse István, Vető Lajos. Vtl. Krecsák Kálmán, Lovas Kovács András. Lsz. 17.177. (1949. végén: 17.348.) Vt. (ill. gimn. tanár) Labossa Lajos, Smid Lehel, Tarján Béla.
7. Sátoraljaújhely. Borsod-Abauj-Zemplén m. L. Sixty Zoltán. Lsz. 542.
8. Szolnok. Szolnok m. L. Uzon László. Sl. Simon László (Kis-újszálláson). Lsz. 1034.
9. Tokaj. Borsod-Abauj-Zemplén m. L. Jurányi István. Lsz. 306.

EGYETEMES, ILL. ORSZÁGOS MUNKAKÖRBEN.

Egyetemés főtitkár: Groó Gyula (Budapest).

Egyetemés missziói lelkész: Gyimesy Károly (Budapest).

A Luther Márton Intézet igazgatója és egyetemi lelkész: Beneczúr László (Budapest).

A Lelkésznevelő Otthon igazgatója: Veöreös Imre (Sopron).

Az Evangélikus Misszió szolgálatában: Ferenczy Zoltán (Budapest), Weiler Henrik (Nagytaresa).

Országos ifjúsági munkában (EKIE): Bonnyai Sándor (Bpest).

Protestáns tábori püspök: Szimonidesz Lajos (Budapest).

Hittudományi kar. Nyilv. rendes tanár: Jánossy Lajos, Karner Károly, Kiss Jenő, Sólyom Jenő, Wiczian Dezső (3 tanszék üres).
Intézeti tanár és tanszékhelyettes: Pálfi Miklós. (Sopron.)

NYUGALMAZOTTAK:

Balogh István, Bárdy Ernő, Bartos Pál, Berecz Gábor, Berényi Sándor, Bertha Lajos, Bohár László, Bujdosó J. János, Chovan Sándor, Czipott Áron, Csák Ernő, Csermák Elemér, Deák János, Doleschall Lajos, Droppa Sámuel, Duszik Lajos (nyugdíjazása folyamatban), Egyed Bertalan, Erdős Mihály, Farkas Ferenc, Fenyves Éde, Fodor Miklós, Furia Zoltán, Genersich Tivadar, Glatz Józsefné Aeczél Anna, Gyarmathy Ferenc, Halász József, Haniffel Sándor, Horváth Sándor, Imreh Sámuel, Irányi Kamill, Jónás Lajos, Kapi Béla, Kéri János, Kontsek Károly, Kovács Mihály, Kuthy Dezső, Dáng János, László Miklós, Lomniczy Géza, Majba Vilmos, Mogyórossy Gyula, Mohácsy Lajos, Mohr Henrik, Mühl Sándor, Nagy Jenő, Nagy Kálmán, Oláh Károly, Olt Vilmos, Ordass Lajos (nyugdíjazása folyamatban), Pályi Dénes, Peér P. Sándor, Pócza Ferenc, Podhradszky János, Pröhle Károly id., Reppert Frigyes, Révész Alfréd, Sárkány Béla, Schmidt János, Smid István, Stráner Vilmos, Süle Zoltán, Szabó István, Szabó János, Szalontay Oszkár, Sztik Gusztáv, Suchovszky Lajos, Takáts Béla, Tóth József, Várallyay János, Vargha Sándor (nyugdíjazása folyamatban), Vértesi Zoltán, Wagner Ádám, Ziermann Lajos.

LELKESZI SZOLGÁLATI BEOSZTÁSON KÍVÜL:

Bárdosi Jenő (letartóztató-intézeti százados-lelkész, aug. 1-től soproni egyházközségi sl.), Biskup Sándor, Déz Endre, Gonda Ipoly, Gömör József, Kiss László, Krón Ferenc, Lehoczky Egyed, Mácay Lajos, Medvegy Antal, Mengyán György, Molnár Endre, Molnár Pál, Németh Sándor, Pröhle Sándor, Rimár Jenő ifj. (betegszabadságon), Vajda Aurél, Zongor Endre, Zsemberovszky János.

NÉVMUTATÓ

Algöner Anna

Abaffy Gyula id. 294, Abaffy Gyula ifj. 304, Aizénpreisz Dezső 302, Andorka Sándor 302, Arany József 294, Asbóth Lajos 304.

Babka Tivadar 299, Bachát István id. 303, Bachát István ifj. 296, Bácsi Sándor 303, Bácskai Gusztáv 304, Bakay Péter 296, Bakay Zoltán 296, Balázs Béla 300, Balczó András 304, Balók Zoltán 304, Balogh Ernő 301, Balogh István 305, Balogh Pál 302, Bándi István 295, Bánfi Béla 300, Bánszky György 297, Bányai Béla 303, Bányai Sándor 298, Bárány Gyula 300, Bárány László 303, Baráth József, Celdömök 300, Baráth József, Mérges 300, Baráth Pál 303, Bárdosi Jenő 305, Bárdy Ernő 305, Bártfai Lajos 296, Bártfay Gusztáv 295, Bartos Pál 305, Békés József 296, Bencze Imre 295, Benczúr László 305, Benczúr Zoltán 299, Benes Miklós 295, Benkőczy Dániel 296, Benkő István 294, Berecz Gábor 305, Berényi Sándor 305, Berkenyi Ede 301, Bertha Lajos 305, Beyer Pál 301, Biczó Ferenc 298, Biszkup Ferenc 294, Biszkup Sándor 305, Blatniczky Jenő 297, Blázy Lajos 297, Bódy Pál 297, 298, Bogya Géza 297, Bohár László 305, Bojsza János 303, Bökkon Lajos 302, Bonnyai Sándor 305, Boros Károly 294, Boros Lajos 303, Botta István 295, Botyánszky János 294, Böjtös László 301, Böjtös Sándor 300, Brebovszky Gyula 295, Breuer Oszkár 294, Budaker Oszkár 301, Bujdosó György 304, Bujdosó János 305, Buthi Dénes 303, Büki Jenő 302.

Chován József 294, Chován Sándor 305, Czipott Aron 305, Csaba Antal 304, Csaba László 295, Csaby József 304, Csák Ernő 305, Csáko Gyula 304, Csekey Zoltán 298, Csengödy Lajos 299, Csengödy László 296, Csepregi Béla 294, Csermák Elemér 305, Cséry Lajos 301, Csövény Dezső 299.

Danhauser László 295, Dávid János 295, Deák János 305, Dedinszky Gyula 294, Deme Károly 304, Dendely Károly 295, Dér Endre 305, Detre Lajos 298, Detre László 297, Dezséry László 294, 295, Doleschall Lajos 305, Dombi László 303, Dönsz Tivadar 304, Droppa Sámuel 305, Dubovay Géza 300, Duszik Lajos 304, 305.

Egyed Bertalan 305, Egyed Róbert 294, 296, Egyed Róbertné Lengyel Angela 294, Egyházy János 300, Endreffy János 302, Endreffy Zoltán 304, Erdős Mihály 305, Erős Sándor 297.

Fábián Imre 301, 302, Fabók Ferenc 294, Fábri István 304, Fábri Mihály 299, Falvay Jenő 295, Farkas Ferenc 305, Farkas Lajos 294, Fecske Pál 296, Fekete István 295, Feller Adám 300, Fenyves Ede 305, Ferdinánd István 301, Ferenczy Vilmos 301, Ferenczy Zoltán 305, Fest Miklós 295, Filipinyi János 294, Fliögenschnee Frigyes 302, Fodor Miklós 305, Fodor Ottmár 296, Fogarasi Árpád 296, Foltin Brunó 302, Fónyad Pál 300, Földes János 301, Frank Károly 301, Friedrich Lajos 296, Furia Zoltán 305, Fülöp Dezső 301, Fürst Ervin 294.

Gabányi Géza 294, Gádor András 295, Galát György 295, Gáll Sándor 304, Gáncs Aladár 296, Garam Zoltán 300, Garami Lajos 299, Gartai István 299, H. Gaudy László 295, Genersich Tivadar 305, Gerencsér Zsigmond 300, Gerhát Sándor 299, Geyer Zoltán 302, Glatz József 295, Glatz Józsefné Aczél Anna 305, Gonda Ipoly 305, Gosztola László 301, Gömör József 305, Görög Ernő 298, Görög Tibor 298, Gróó Gyula 305, Grósz János 302, Grünvalzky Károly 295, Gubcsó András 294, Gyarmathy Dénes 301, Gyarmathy Ferenc 305, Gyimesy Károly 305, Gyöngyösi Vilmos 294, Győrfy Béla 299, Győri János 297, Gyurán György 294.

Hafenschner Károly 295, Halász Béla 304, Halász József 305, Halász Kálmán 295, Haniffel Sándor 305, Hanzmann Károly 301, Harmati Béla 299, Harmati György 297, Havasi Dezső 302, Hegedüs Lajos 298, Hegyháti János 302, Heib István 302, Helle Ferenc 296, Hering János 303, Hernád Tibor 294, Hernády Nándor 294, Hódi Pál 303, Hoffmann Ernő 302, Honéczy Pál 303, Horémsz Pál 294, Horkay Béla 303, Horváth Henrik Péter 298, Horváth József 304, Horváth Lajos 300, Horváth Olivér 300, Horváth Sándor 305, Hubert István 301, Huszák József 295.

J hász László 300, Ihász Mihály 303, Imreh Sámuel 305, Irányi Kamil 305. Jakab Miklós 303, Jakab Sándor 303, Jakus Imre 302, Jancsó Bertalan 297, Jánossy Lajos 305, Jávor Pál 297, Jeszenszky János 295, Jeszenszky Tibor 294, Jónás Lajos 305, Joób Olivér 304, Józsa Márton 297, Jurányi István 305.

Kajos János 298, Kakas E. József 303, Kalayszky Kálmán 298, Káldy Zoltán 302, Kálmán Lajos 294, Kapi Béla 305, Kaposvári Vilmos 296, Karner Károly 305, Keken András 295, Kemény Gábor 296, Kemény Lajos 295, Kendeh György 295, Kéri János 305, Késmárszky Lajos 295, Kessler Ede 304, Keve Lajos 297, Kirchner Rezső 299, Kincses Gusztáv 294, Kincses Lajos 298, Kiss Béla 302, Kiss Benő 294, Kiss Ferenc, Felsőnána 302, Kiss Ferenc, Öskü 303, Kiss György 294, Kiss Gyula 300, Kiss István 302, Kiss János 301, Kiss Jenő, Györság 300, Kiss Jenő, Sopron 305, Kiss Kálmán 299, Kiss László 305, Kiss Samu 300, Klenner Adolff 301, Klenner Gyula 301, Komjáthy Béla 297, Komjáthy Lajos 295, Komoly Sámuel 296, Kontsek Károly 305, Koppány János 295, Koren Emil 295, Korim Kálmán 297, Korom Erzsébet 295, Kósa Pál 297, Koszorús Oszkár 294, 295, Kovács Béla 303, Kovács Géza 299, Kovács Gyula 299, Kovács István, Csöngé 300, Kovács István, Putnok 304, Kovács Lajos 304, Kovács Mihály 305, Kökény Elek 297, Kőszegi Lajos 302, Krähling Dániel 302, Krecsák János 297, Krecsák Kálmán 305, Kriszt Péter 296, Krón Ferenc 305, Kun-Kaiser József 294, Kutas Elek 300, Kutas Kálmán 303, Kuthy Dezső 305, Kühn Ernő 297, Kürtösi Kálmán 295, 297.

Laborci Zoltán 299, Labossa Lajos 305, Ládonyi György 299, Lágler Béla 301, Lakatos György 301, Lamnek Vilmos 295, Láng János, Kismányok 302, Láng János, nyug. 305, László Miklós 305, Lehel Ferenc 302, Lehel László 295, Lehoczky Egyed 305, Linder László 294, Liska Endre 302, Lomniczy Géza 305, Loós János 300, Lotz Tibor 294, Lovas Kovács András 305, Lucsán Márton 297, Lukács István 299, Lukács László 294, Lukácsy Dezső 300, Lupták Gyula 298.

Maczák György 296, Máczay Lajos 305, Magassy Sándor 301, Magyar Géza 298, Majba Vilmos 305, Marcsek János 304, Maróti János 297, Marschalkó Gyula 296, Martos Ödön 303, Matthaedisz Gyula 296, Mátis István 303, Mátis Károly 303, Matuz László 296, Matuz Pál 299, Medvegy Antal 305, Medvey Mátyás 297, Megyer Lajos 304, Mekis Adám 294, Mengyán György 305, Menyhár István 299, Mesterházy Ferenc 304, Mesterházy Sándor 300, Mészáros Sándor 303, Mezei József 297, Mezősi György 297, Mihácsi Lajos 301, Mikler Sámuel 296, Miklóssy Endre 294, Milán János 298, Mina János 296, Mitykó Zoltán 300, Mód Aladár 300, Mogyoróssy Gyula, Kölesd 302, Mogyoróssy Gyula, nyug. 305, Mohácsy Lajos 305, Mohácsy László 303, Mohr Henrik 305, Molitörisz János 300, Molnár Endre 305, Molnár Gyula, Esztergom 298, Molnár Gyula, Bakonyszombathely 303, Molnár Lajos 300, Molnár Pál 305, Molnár Rudolf 298, Molnár Sándor 299, Moravcsik Sándor 304, Muncz Frigyes 295, Muntag Andor 297, Murányi Árpád 295, Murányi György 296, Mühl Sándor 305.

Nagy Béla 302, Nagy Gábor 300, Nagy Gyula, Győr 300, Nagy Gyula, Pápa 303, Nagy Gyula, Rábca-kapi 300, Nagy István 300, Nagy Jenő 305, Nagy Lajos 298, Nagy Kálmán 305, Nagy Miklós 300, Nagy Tibor 298, Nagybockai Vilmos 298, Nandrassy Elek 295, Németh-Farádi Mihály 302, Németh Géza, Csabdi 298, Németh Géza, Csikvánd 299, Németh Gyula 302, Németh István 302, Németh Károly 299, 300, Németh Sándor 305, Németh Tibor 301, Németh Zoltán, Gyékényes 300, Németh Zoltán, Tés 303, Nikodémusz János 304, Novák Elek 301, Novák Rezső 303, Nyirő József 303.

Oláh Károly 305, Olt Vilmos 305, Ormos Elek 302, Orbán Lajos 304, Ordass Lajos 305, Ottlyk Ernő 304, Ottmár Béla 299.

Pál Béla 298, Pálffy Mihály 302, Pálfi István 295, Pálfi Miklós 305, Palotay Gyula 296, Pályi Dénes 305, Pass László 304, Pásztor Pál 295, Peér P. Sándor 305, Péter Henrik 299, Petor János 299, Petrik János 295, Petró

Elek 297, Plachy Lajos 298, Pócza Ferenc 305, Podhradzky János 305, Pohánka Ödön 297, Pohánka Sándor 298, Polónyi Zoltán 298, Ponicsán Imre 296, Perkolab Márta 295, Pölöskei Miklós 300, Pribe'szky Mihály 294, Pröhle Károly id. 305, Pröhle Károly ifj. 301, Pröhle Sándor 305, Puri Károly 302, Puskás Jenő 301, Pusztai László 301.

Rác Ernő 301, Rác Sándor 302, Rédei Károly 297, Reppert Frigyes 305, Révész Alfréd 305, Révész László 299, Rezessy Zoltán 295, Riesz György 294, Rimár Jenő id. 295, Rimár Jenő ifj. 305, Rohály Mihály 294, Rónai B. Gyula 302, 303, Rónay Zoltán 298, Roszik Mihály 298, Rözse István 304, 305, Rusznyák Ferenc 301, Ruttkay Elemér 295, Ruttkay-Miklós Géza 296, Ruttkay-Miklós Gyula 294, Ruzicska László 295.

Sáfár Lajos 294, Sággy Jenő 301, Sárkány András 303, Sárkány Béla 305, Sarródy Gyula 303, Sas Endre 302, Schád Ottó 301, Schlitt Gyula 301, 302, Schmidt János 305, Scholz László 295, Schöck Gyula 302, Schulek Tibor 298, Schultz Aladár 299, Schultz Jenő 299, Seben István 296, Selmeczi János 298, Sexty Zoltán 305, Sikos Gyula 303, Sikos Kálmán 300, Sikos Lajos 303, Sikter András 296, 297, Sikter László 297, Simon László 305, Smid István 304, 305, Smid Lehel 305, Smidélusz Ernő 303, Sokoray Bálint 303, Sokoray Károly 295, Sokoray Miklós 303, Solti Károly 304, Solymár András 304, Solymár János 297, Solymár Pál 294, Sólyom Jenő 305, Sólyom Károly 298, Sommer Gyula 296, Somogyi Károly 303, Sréter Ferenc 295, Stovicssek Gusztáv 302, Stráner Vilmos 305, Streck Laura 295, Süle Károly 295, Süle Zoltán 305, Sümeghy József 301, Sümegyi István 304.

Szabó Aladár 295, Szabó Ferenc 303, Szabó Gyula 300, Szabó István 305, Szabó János 305, Szabó József 298, 299, Szabó Kálmán 294, Szabó Lajos 300, Szabó Lőránd 296, Szabó Vilmos 298, Szakács László 298, Szakál Arpád 303, Szalay Kálmán 302, Szalay Mihály 300, Szalay Sándor 301, Szalontay Oszkár 305, Szandai János 294, Székács Sámuel 295, Szekeres Elemér 300, Szekeres Sándor 299, Szende Ernő 298, Szende Miklós 299, Szende Sándor 302, Szentgyörgyi Ferenc 303, Szentpáli Pál 294, Szentpéteri Péter 297, Szepesi István 303, Szepessi Károly 295, Szerdahelyi Pál 302, Szikszay Zoltán 304, Szilády Jenő 295, Szilárd Gyula 299, Simonidesz Lajos 305, Szlovák Miklós 295, Szlovák Pál 296, Szomjas Károly 301, Sztéhlo Gábor 295, Sztéhlo Mátyás 294, Sztik Gusztáv 305, Szuchovszky Gyula 295, Szuchovszky Lajos 305, Szücs Sándor 298.

Táborszky László 298, Takács Elek 303, Takács János 296, Takács József 295, Takács Béla 305, Takó István 302, Tarján Béla 305, Tarjáni Gyula 299, Tátrai Károly 294, Tavassy Zoltán 304, Teke Zsigmond 301, Tekus Ottó 299, Teleky Béla 301, Terei Endre 297, Tessényi Kornél 304, Tihanyi János 301, Tomcsányi László 295, Tomka Gusztáv 301, Tompa Zoltán 302, Torda Gyula 297, Tóth János 300, Tóth József 305, Tóth Károly 298, Tóth Sándor 303, Tóth-Szöllős Mihály id. 297, Tóth-Szöllős Mihály ifj. 297, Turcsányi Károly 294, Túrmezei János 300, Túrmezei Sándor 304, Túröczy Zoltán 299.

Ujhelyi Aladár 304, Uzon László 305.

Váci János 299, Váczy Dezső 300, Vajda Aurél 305, Valent Béla 295, Válint János 297, Vancsó József 298, Váradi Lajos 295, 296, Várallyay János 305, Vargha Sándor 305, Veöreös Imre 305, Vértesi Zoltán 305, Vető Lajos 304, 305, Virág Gyula 297, Virág Jenő 295, Virányi Lajos 296, Visontai Róbert 295, Wagner Ádám 305, Weigel Ádám 302, Weiler Henrik 305, Weiszler Elek 304, Weltler Ödön 298, Weltler Rezső 298, Wiczian Dezső 305.

Zalán Pál 296, Zámolyi Gyula 301, Zászkaliczky Pál 297, Zátonyi Pál 296, Zeman Mihály 295, Zemann Zoltán 304, Ziermann Lajos 305, Zoltai Gyula 302, Zoltán Emil 294, Zoltán László 296, Zongor Endre 305, Zulauf Henrik 296. **Z**semberovszky János 306.

Lelkészevangélizáció Balassagyarmaton

július 18—21.

A lelkészevangélizáció július 18-án reggel kezdődik és 21-én este fejeződik be. Fizetség napi 5 forint, és fejadag: napi 15 dkg fehér liszt, 3 dkg zsír és 2 tojás. Ellátás megváltható összesen napi 8 forinton. Jelentkezés: Ev. püspöki hivatal, Balassagyarmat.

Reggeli és esti áhitatok (Veöreös Imre): **Az anyaszentegyház vándorútján.** 1. Ahogyan Isten vezet. (II. Móz. 13, 17—22; IV. Móz. 9, 15—23.) 2. Amerre lehetetlennek látszik. (II. Móz. 14, 1—22.) 3. Mindennapi kenyér, megnyíló forrás. (II. Móz. 16, 1—21; 17, 1—7.) 4. Kívánságok temetője, keserűség átka. (IV. Móz. 11, 4—6. 31—35; 21, 1—9.) 5. Megromlott gyülekezet, bűnös pap. (II. Móz. 32, 1—14; IV. Móz. 25, 1—5.) 6. A közösség ereje, a Lélek áradása. (IV. Móz. 10, 1—10; 11, 10—29.) 7. Elmaradó vándorok, célhoz érő tekintet. (IV. Móz. 14, 11—24; V. Móz. 34, 1—7.) 8. A hit lépése, Isten hűsége. (Zsid. 11, 27. 29; I. Kor. 10, 1—13.)

Délelőtti evangélizáló sorozat (Szabó József): **A keresztről való beszéd.** 1. A kereszti ténye. (Ján. 19, 16—18.) 2. A kereszti boldogsága. (I. Kor. 1, 18.) 3. A kereszti botránnya. (I. Kor. 1, 22—23.) 4. A kereszti áldása. (Kol. 1, 20.)

Előadások megbeszéléssel: 1. **A természettudomány és a lelkész** (Csenegődy Lajos dr.) 2. **Igehirdetésünk** (a bekért karácsonyi prédikációk alapján: Szabó József). 3. **Az új énekeskönyv** (Szabó József).

Délutáni evangélizáló sorozat. (Szabó József): **A tűz prófétája.** 1. Isten kosztosa. (I. Kir. 17, 1—10; I. Kir. 19, 1—13.) 2. A tömör hitvita. (I. Kir. 17, 17—40.) 3. Bátor prédikátor. (I. Kir. 17, 1; 18, 17—18. 21; II. Kir. 1, 15—16.) 4. Egy élet értelme. (Máté 17, 1—8.)

Esti igehirdetés sorozat a gyülekezetnek: **Élő gyülekezet.** 1. Szegénységben gazdagság. Jel. 2, 9/a. (Schulcz Aladár.) 2. Szenvedésben békesség. Jel. 2, 10/a. (Selmeczi János.) 3. Halálban élet. Jel. 2, 10/b. (Szede Miklós.) Bibliakörök I. Kor. 12. alapján. Utolsó délután úrvacsora.

Megjelent Karner Károly: A testé lett ige

János evangéliumának fordítását és magyarázatát tartalmazza 368 oldalon. Ara 62 forint. Kapható a kiadó Luther Társaság könyvkereskedésében (Budapest, VIII., Ullői-út 24), a Harangszó könyvkereskedésében (Győr, Ráth M. tér 2), és más egyházi könyvkereskedésekben. Ismertetésére legközelebbi számunkban visszatérünk.

Aug. 13. kötelező offertórium a Gyámintézetre.

Katechetikai konferenciák

A dunántúli egyházkerületi lelkészi munkaközösség körzeti lelkésztovábbképző konferenciákat rendez a katechetikai munka alapvető és gyakorlati kérdéseiről Győrött július 18—21, Pécsen augusztus 1—4, Gyenesdiáson augusztus 22—25. napokon. A gyenesdiási egyúttal országos konferencia.

Reggeli könyörgés: **Gyermekek a Bibliában.** Sámuel (I. Sám. 1, 27—28). Dávid (I. Sám. 17, 33—47). Kiabálók (Máté 21, 15—17). Timótheus (II. Tim. 1, 5; 3, 15).

Bibliakörök: **A katechéta.** Krisztus küldötte (Máté 28, 18—20). Kicsinyek testvére (Máté 18, 2—6). Gyermekek pásztora (II. Tim. 4, 1—5). Lelkek sáfára (Máté 24, 44—51).

Előadások megbeszéléssel: Első nap: Krisztus mindenk felett! Isten munkatársai. Isten gyermeke. — Többi napokon: Legkisebbek között (3—5

évesek). Abécések között (6—7 évesek). Nagyobbak között (8—10 évesek). Felsősök között (11—14 évesek). Konfirmandusok között. Módszerbeli tanácsok.

Katechetikai munkaközösségek: tanítási egységek közös feldolgozása.

Esti áhítatok: **Amit Isten a katechétának ad.** Igéjét (Jer. 1, 4—9). Erőt (Csel. 1, 8). Kenyeret (Luk. 22, 35). Tisztességet (Dán. 12, 3).

Az első nap három előadása a katechetikai munka alapvető problémáiról, céljáról, alkalmairól, személyi, tárgyi és módszerbeli kérdéseiről szól. A többi három nap előadásai a jelzett korosztályok számára alkalmas katechetikai anyagot ismertetik és annak felhasználására adnak gyakorlati útmutatást.

Erkezés hétfőn este, hazaindulás szombaton reggel. Jelentkezés: a győri-nél dr Nagy Gyula, Győr, Ráth Mátyás tér 1., a pécsinél a lelkészi hivatal, a gyenesdiásinál a Belmissziói Otthon címén a kezdet előtt tíz nappal. Ellátás napi 6 forint, továbbá természetben kell hozni napi 15 dkg tésztalisztet, 3 dkg zsírt, 3 dkg cukrot és egy drb tojást. Gyenesdiásra napi 30 dkg kenyérlisztet kell hozni, kenyérről a másik két helyen mindenki maga gondoskodik. A természetbeniek készpénzért megválthatók. Étkezés kezdete az első nap reggele. Lepedő, párna, takaró és lakásbejelentő hozandó. Gyenesdiásra balatoni kedvezmény igénybevehető.

A konferenciákat Pröhle Károly lelkész vezeti. Felkért munkatársak: Kovács Géza, Molnár Sándor, Gosztola László, dr Nagy Gyula, Foltin Brunó, Ormos Elek, Havasi Dezső, dr Sólyom Jenő, Selmeczi János, Ferenczy Zoltán, Botta István, Szabó Gyula, Laborczy Zoltán, Rác Ernő, Cséri Lajos, Benczúr László, Zoltay Gyula, Káldy Zoltán, Scholz László, Sümeghy József, Sággy Jenő, Dombi László, Bárány László, Schád Ottó, Büki Jenő, Fábrián Imre, Krähling Dániel, Smidéliusz Ernő, Fónyad Pál, Halász Béla, Nagy Miklós.

**BAROSS-NYOMDA
GYŐR,**

Feladás vezető: RUGLI JENŐ